

T.C.
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

HATÎB eş-ŞİRBÎNÎ ve MUĞNÎ'L-MUHTÂC'INDA NEVEVÎ'YE
YÖNELTİĞİ ELEŞTİRİLER

Hazırlayan

Nesim DANIŞ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Fatih KARATAŞ

ŞIRNAK, 2019

T.C.
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**HATÎB eş-ŞİRBÎNÎ ve MUĞNÎ'L-MUHTÂC'INDA NEVEVÎ'YE
YÖNELTİĞİ ELEŞTİRİLER**

Hazırlayan

Nesim DANIŞ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Fatih KARATAŞ

ŞIRNAK, 2019

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK SAYFASI

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etik ve akademik kurallara uyulduğunu, tez içindeki bütün bilgilerin bu kurallar çerçevesinde sunulduğunu, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını beyan ederim.

Tezi Hazırlayan
Nesim DANIŞ

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Hatîp eş-Şirbînî ve Muğni’l-Muhtâc’ında Nevevî’ye Yönelttiği Eleştiriler”
adlı Yüksek Lisans tezi Şırnak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım
Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Nesim DANIŞ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Fatih KARATAŞ

Temel İslam Bilimleri Bölüm Başkanı
Doç. Dr. M. Sait UZUNDAĞ

TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI

Dr. Öğretim Üyesi Fatih KARATAŞ Danışmanlığında Nesim DANIŞ tarafından hazırlanan “**Hatîp eş-Şirbînî ve Muğni’l-Muhtâc’ında Nevevî’ye Yönelttiği Eleştiriler**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Şırnak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

...../...../.....

JÜRİ

İMZA

Danışman :

Üye :

Üye :

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun.....tarih ve.....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

.....

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

İslam fikhî, asr-ı saadetten sonraki devirlerde ilim ehlinin en önemli uğraş alanlarından biri olmuştur. Bunun neticesinde İslam âleminde büyük bir fikhî birikim ortaya çıkmıştır. Sonraki dönemlerde ise, daha çok mensup olduğu mezhebin fikhî düşüncesini yansıtan eserleri kaleme alan âlimler ön plana çıktı. Söz konusu âlimler, mezhep içerisinde önemli eserleri şerh etme yoluna da gitmişlerdir. Bu âlimlerden biri de çalışmamız için esas aldığımız *Muğni'l-Muhtâc* adlı eserin müellifi Hatîp eş-Şirbînî'dir. (v.977/1570)

Şafîî mezhebinde önemli bir yere sahip olan Şirbînî'nin fikhî yönü hakkında "Esra Işık'ın Hatîp eş-Şirbînî'nin *Muğni'l-Muhtâc* adlı Eserindeki Külli Kâideler" adlı yüksek lisans tezi ile Savaş Kocabaş'ın "Hatîp eş-Şirbînî ve *Muğni'l-Muhtâc* adlı Kitabındaki Metodu" adlı makalesi dışında bilebildiğimiz kadarıyla bugüne kadar herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle Hatîp eş-Şirbînî ve *Muğni'l-Muhtâc*'ında Nevevî'ye (v.676/1277) yönelttiği eleştirileri tezimize konu olarak seçtik.

Tezimiz bir giriş, iki bölüm ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır. Girişte araştırmanın konusu, önemi, kaynakları ve yöntemi ele alınmıştır. Birinci bölümde Şirbînî'nin hayatı, eserleri ve *Muğni'l-Muhtâc* adlı eseri, ikinci bölümde ise, ilk önce Nevevî'nin *Minhâcu't-Tâlibîn*'de geçen görüşleri ele alınmış, sonra Hatîp eş-Şirbînî'nin *Muğni'l-Muhtâc*'ında Nevevî'nin görüşlerine yönelttiği eleştiriler metin-şerh bağlamında irdelenmeye çalışılmıştır.

Tez konusunun seçiminden yönteminin belirlenmesine kadar her aşamada değerli görüş ve yardımlarını esirgemeyen danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Fatih KARATAŞ ve Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AYDIN hocalarıma teşekkür ederim. Katkılarını benden esirgemeyen Doç. Dr. M. Sait UZUNDAĞ ve Dr. Öğr. Üyesi Şehmus ÜLKER hocalarıma, teşekkürü borç bilirim. Ayrıca ilim yolculuğumda bana emeği geçen tüm hocalarıma yürekten teşekkür ederim.

Nesim DANIŞ

Şirnak 2019

TEZİN BAŞLIĞI: HATİP EŞ-ŞİRBİNÎ VE MUĞNÎ'L- MUHTÂC'INDA NEVEVÎ'YE YÖNELTTİĞİ ELEŞTİRİLER

Tez Yazarının Adı SOYADI: Nesim DANIŞ

Şırnak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim
Dalı, Yüksek Lisans, 13/09/ 2019

Danışman Ünvanı Adı SOYADI: Dr. Öğr. Üyesi Fatih KARATAŞ

Şırnak, 2019

ÖZET

Bu tezde, Hatîp eş-Şîrbînî'nin *Muğni'l-Muhtâc*'inde Nevevî'ye yönelttiği eleştiriler ele alındı. Hatîp eş-Şîrbînî eserini oluştururken Nevevî ile mutabık kaldığı yerleri belirtmiş, farklı düşündüğü meselelerde ise eleştirisini ortaya koymuş ve tercihte bulunmuştur. Tercihle bulunurken; Nevevî'nin daha önce yazmış olduğu eserleri ve *Minhâcu't-Tâlibîn*'nin diğer şerhlerini göz önünde bulundurmuş, ayrıca ulemânın konuya yaklaşımı ve özellikle hocaları Remlî (v.957/1550) ve Zekeriya el-Ensâri'nin (v.926/1520) görüşlerini dikkate alarak tercihte bulunmuştur.

Bu çalışmada, Hatîp eş-Şîrbînî'nin hangi konularda Nevevî'ye eleştiri yönelttiği, bu eleştirileri niçin yaptığı ve bu eleştirilerin mahiyeti ortaya konulmuştur.

Şafî mezhebinde kaynak kabul eserlerden *Minhâcu't-Tâlibîn*'in en önemli şerhlerinden biri olarak addedilen *Muğni'l-Muhtâc*'ta, Hatîp eş-Şîrbînî'nin Nevevî'ye yönelttiği eleştirilerin anlaşılması, Şafî fikhinin tekâmül seyri açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şîrbînî, Muğni'l-Muhtâc, Nevevî, el-Minhâc,

TITLE OF THE THESIS: HATIP ASH - SHIRBINI AND THE
CRITICISMS DIRECTED AT NAWAWI IN MUGHNI'L–MUHTAJ

Thesis Author: Nesim DANIŞ

Şırnak University, Institute Of Social Sciences Department Of Basic Islamic
Sciences, Master Degree, 13/09/2019

Thesis Advisor: Assistant Professor Fatih KARATAŞ

Şırnak 2019

ABSTRACT

In this thesis, Hatip Eş-Şirbini's criticisms in Mughni'l-Muhtaj towards Nawawi were discussed. Hatip ash–Shirbini stated the places where he agreed with Nawawi while creating his work, he put forward his criticism and made a choice about the issues he thought differently. While making a choice, Nawawi's earlier works and other commentaries of Minhacü't-Talibin were also taken into consideration, and he preferred the approach of the scholars to the subject and in particular the views of his lectures Remli and Zechariah al-Ensari.

In this study, to fix in which subjects Hatip eş-Şirbini's criticized Nevevi, to put forward why he did these criticals and what the essential characters of these criticism are.

The understanding of the criticism of Hatip eş-şirbini towards nawawi in mughnil muhaj which is considered as one of he most important commentaries of minhacüt talibin which is accepted as a source in shafi i sect is an important factor in the development of the shafi i fiqh.

Key words: Shirbini, Mughni'l–Muhtac, Nawawi, Al-Minhac

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK SAYFASI.....	II
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	III
TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
GİRİŞ	1
I- ARAŞTIRMANIN KONUSU	1
II- ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	1
III- ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI.....	3
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
HATİP EŞ-ŞİRBİNÎ VE MUĞNÎ'L-MUHTAC ADLI ESERİ	5
1.1. Hatîp eş-Şirbînî	5
1.1.1. Adı ve Nesebi	5
1.1. 2. Doğumu ve Vefatı	6
1.1.3. İlmî Kişiliği ve Şahsiyeti	7
1.1.4. Hocaları.....	8
1.1.5. Talebeleri	10
1.1.6. Eserleri	11
1.1.6.1. Fıkıh Alanındaki Eserleri	12
1.1.6.2. Tefsir Alanındaki Eserleri	14
1.1.6.3. Kelâm Alanındaki Eserleri.....	16
1.1.6.4. Arapçaya Dair Eserleri.....	17
1.1.6.5. Diğer Alanlardaki Eserleri	18
1.2. Şirbînî'nin Muğni'l-Muhtâc Adlı Eseri.....	19
1.2.1. Eserin Metodolojisi	21
1.2.2. Eserin Özellikleri.....	23

1.2.3. Şirbînî'nin Muğni'l-Muhtâc'daki İstilahları.....	23
İKİNCİ BÖLÜM	25
ŞİRBÎNÎ'NİN NEVEVÎ'YE YÖNELTİĞİ ELEŞTİRİLER	25
2.1. Tahâret ile ilgili Konulardaki Eleştirileri	25
2.1.1. Sulara İlişkin Hükümler	25
2.1.2. Abdest	26
2.1.3. Gusül	28
2.1.4. Necâsetlerin Giderilmesi	28
2.1.5. Teyemmüm	29
2. 2. İbadet Konularındaki Eleştirileri	30
2. 2. 1. Namaz	30
2. 2. 2. Cenâzelere İlişkin Hükümler	32
2. 2. 3. Zekât.....	32
2. 2.4. Oruç.....	36
2. 2.5. Hac	38
2. 3. Muamelât Konularındaki Eleştirileri.....	39
2.3.1. Ribâ (fâiz).....	39
2. 3. 2. Yasaklanan Satımlar.....	40
2. 3.3. Satım Akdinde Muhayyerlik	41
2.3.4. Selem.....	43
2.3.5. Rehin Akdi	44
2.3.6. İflâs.....	48
2.3.7. Hacr	49
2.3.8. Sulh	50
2.3.9. Kefâlet.....	52
2.3.10. Şirket	55
2.3.11. Vekâlet	56
2.3.12. İkrar	58
2.3.13. Âriyet	62
2.3.14. Gasp	63
2.3.15. Şuf'a	63
2.3.16. Mudârebe.....	64

2.3.17. Müsâkât	65
2.3.18. İcâre (kira)	66
2.3.19. Vakıf	67
2.3.20. Fey' ve Ganimetlerin Taksimi	68
2.3.21. Nafîle sadakalar	68
2.3.22. Nikâh	69
2.3.23. Liân	71
2.3.24. Nafakalar	72
2.4. Ukubât Konularındaki Eleştirileri	72
2.4.1. Öldürme ve Yaralama Suçları	72
2.4.2. Diyet	74
2.4.3. İrtidat	74
2.4.4. Cizye	75
2.4.5. Av ve Hayvan Kesimi	75
2.4.6. Akika Kurbanı	76
2.4.7. Yiyecekler	77
2.4.8. Yeminler	77
2.4.9. Dava ve Şahitlikler	78
SONUÇ	79
KAYNAKÇA	81
ÖZGEÇMİŞ	86

KISALTMALAR

b.	:İbn
nşr.	: Neşreden
Ktb.	: Kütüphanesi
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Bkz.	: Bakınız
vb.	: Ve Benzeri
thk.	: Tahkik Eden
çev.	: Çeviren
s.	: Sayfa
v.	: Vefatı
yay.	: Yayınları
Hz.	: Hazret-i
s.a.s.	: Sallallâhu âleyhi ve sellem
C.Ü.	: Cumhuriyet Üniversitesi
ts.	: Baskı tarihi yok
y.y.	: Yayın yeri yok
c.c.	: Celle celâluh

GİRİŞ

I- ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu çalışmada Şirbînî'nin *Muğni'l-Muhtâc* adlı eserinde Nevevî'ye yönelik eleştirileri ele alınmıştır. *Muğni'l-Muhtâc* Nevevî'nin *Minhâc'ut-Tâlibîn* adlı eserinin şerhidir. Şirbînî *Minhâc*'in metnini şerh ederek orta hacimli bir eser ortaya koymuştur. Eserini oluştururken uygun gördüğü yerlerde eklemeler yapmış, birçok meselede Nevevî'ye yönelik eleştirilerde bulunmuştur. Şirbînî'nin, *Minhâc'ut-Tâlibîn*'in metnine yönelik eleştiri ve tasarrufları Şafîî ulemâsı tarafından benimsenmiş ve kabul görmüştür. Şirbînî'den sonra *Minhâc*'i şerh eden âlimlerin onun etkisinde kaldığı görülmüştür. Sözgelimi, Şemseddin er-Remlî'nin (v.1004/1596) *Nihâyetü'l-Muhtâc* adlı eserinin yaklaşık olarak ilk dörtte birinin, *Muğni'l-Muhtâc* ile aynı olduğu müşâhade edilmiştir.¹ Bütün bu bilgiler, Şirbînî'nin *Muğni'l-Muhtâc* adlı eserinde Nevevî'ye yönelik eleştirileri adlı konunun ele alınmasında etkili olmuştur. Ayrıca *Muğni'l-Muhtâc*'ın itimat edilen eserlerden sayılması, Şafîî mezhebi fetva işleyişindeki konumu ve günümüz Şafiiler nezdindeki itibarı yine bu konunun bir başka tercih edilme sebebi olmuştur.

Bu itibarla, bu çalışmada kısaca Şirbînî'nin hayatı, *el-Minhâc*'i şerh ederken ekledikleri ve Nevevî'ye yönelik eleştirileri tespit edilmeye çalışılmıştır. *Muğni'l-Muhtâc el-Minhâc*'la karşılaştırılarak Şirbînî'nin eleştirileri incelenmiş ve bir sonuca varılmaya gayret edilmiştir.

II- ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Muğni'l-Muhtâc; Nevevî'nin *Minhâc'ut-Tâlibîn* adlı eseri üzerine yazılan şerh türü bir eserdir. Yazılan şerhler içerisinde en önemli şerhlerden biri olarak

¹ Muhammed b. Süleyman el-Kürdî el-Medenî eş-Şafîî, *el-Fevaidu'l-medeniyye fimen yuftâ bi kevlîhî min eimmeti's-Şafîiyye*, (nşr. Bessâm Abdülvehhâb el-Câbî), Dâru Caffân ve'l-Câbî, Lübnan 2011, s. 289; Alevî b. Ahmed es-Sekkâfî eş-Şafîî, *Muhtasarü'l-Fevâidi'l-mekkiyye fimâ yehtâcuhu talebetü's-Şafîiyye*, (nşr. Yusuf b. Abdurrahmân el-Mer'aşlı), Dârü'l-Beşairi'l-İslamiyye, Beyrut 2004, s. 83.

görülmektedir.² Günümüzün önemli Şafîî bilginleri tarafından diğer şerhlerden önde tutulmaktadır.³ İbn Hacer el-Heytemî'nin (v.974/1567) *Tuhfetü'l-Muhtâc*'ından sonra, Şemseddin er- Remlî'nin *Nihâyetü'l-Muhtâc*'ından önce 959-963 (1552-1556) yılları arasında kaleme alınmıştır.⁴ Şafîî'lerde kaynak eser olarak kabul edilmiş ve bu anlamda büyük bir rağbet ve teveccüh kazanmıştır.⁵

Şîrbînî, büyük ölçüde Nevevî'nin tercihlerine bağlı kalarak bu görüşlerin delillerine işaret etmekle birlikte kendi tercihlerini de ortaya koyarak, farklı mezhep görüşlerinin tartışmasına ve fazla ayrıntıya girmeden bu önemli eseri kaleme almıştır.⁶ Şîrbînî, Nevevî'nin görüşleri arasında farklılık olması durumunda doğru görüşü tespit etmek amacıyla eserlerini şerh eden diğer ulemânın, özellikle de Şehâbeddin Remlî ve Zekeriya el-Ensâri'nin görüşlerini dikkate alarak tercihlerde bulunmuştur.⁷

Minhâc'ut-Tâlibîn muhtasar bir eser olduğundan metni bazı izah ve eklemelere muhtaçtır. Şîrbînî yaptığı eleştirilerle metni kolay anlaşılabilen bir seviyeye çekmeye çalışmıştır. Aynı zamanda, yukarıda geçtiği üzere Şafîî ulemâsının görüşlerini göz önünde bulundurarak mezhepte sahih kabul edilen görüşün ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu bilgiler ışığında Şîrbînî'nin, Nevevî'ye yönelik hangi konularda ve niçin eleştiri yönelttiğinin ortaya çıkarılması amacıyla bu konu çalışılmıştır.

Bu çalışmada; mezhep imamından itibaren, fıkıh alanında yazılan eserlerin birbirini tamamladığı, müelliflerin aynı gaye çerçevesinde meseleleri bazen aynı bazen de farklı bir şekilde dile getirdikleri ve böylece ictihad melekesiyle yoğrulmuş

² M. Kâmil Yaşaroğlu, "Minhacu't-Talibin", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2005, XXX, 112; Bilâl Aybakan, "Şafîî Mezhebi", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, XXXVIII, 239.

³ el-Kürdî, *el-Fevaidü'l-medeniyye*, s. 289; Kocabaş, Savaş, "Minhacu't-Talibin'in Meşhur Üç Şerhi Arasında Mukayese", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sayı 17, 2011, s. 15. (Adı geçen makalede prof. Vehbe Zuhayli'ye (v. 2015/1436) Minhac'ın şerhleri sorulduğunda onun "el-Minhâc şerhlerinin en iyi, en kapsamlı ve en kolay *Muğni'l-Muhtâc*'tır" şeklindeki beyanı geçmektedir.

⁴ Ali Hakan Çavuşoğlu, "Şîrbînî Hatîp", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, XXXIX, 189.

⁵ Yaşaroğlu, "Minhacu't-Talibin", XXX, 112.

⁶ Çavuşoğlu, "Şîrbînî Hatîp", XXXIX, 189.

⁷ Hatîp eş-Şîrbînî, *Delilleriyle Büyük Şafîî Fıkıh Muğni'l-Muhtâc Mihhâcu't-Tâlibin Şerhi*, çev. Soner Duman, Mirac Yayınları, İstanbul 2009, (mütercimim önsözü) I, s. 64; Çavuşoğlu, "Şîrbînî Hatîp", XXXIX, 189; Şîrbînî, Minhâc'ın şerhlerinden en çok Bedreddin İbn Kadi Şühbe'nin *Bidâyetü'l-Muhtâc fî şerhi'l-Minhâc* adlı eserinden faydalanmaktadır. Bkz. es- Sekkâfî, *Muhtasarü'l-Fevâidi'l-mekkiyye*, s. 84.

bir fikhî birikimin ortaya çıktığı bir kez daha anlaşılmıştır. Şirbînî'nin eleştirilerinin bu minvalde mezhebe önemli bir katkı sunduğu da görülmüştür.

III- ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI

Bu çalışma bir giriş, iki bölüm ve sonuç kısımlarından oluşacak şekilde tasarlandı. Girişte araştırmanın konusu, amacı ve önemi, kaynakları ve yöntemi, birinci bölümde Şirbînî'nin hayatı, eserleri ve *Muğni'l-Muhtâc* adlı eseri, ikinci bölümde ise, Şirbînî'nin *Muğni'l-Muhtâc* 'ında Nevevî'nin görüşlerine yönelik eleştirileri şeklinde çalışmanın planı yapıldı.

Şirbînî'nin hayatıyla ilgili kaynaklar tespit edildikten sonra birinci bölüm yazıldı. Ardından ilk olarak, Şirbînî'nin *Muğni'l-Muhtâc* adlı eseri baştan sona taranarak okundu. Şirbînî'nin, Nevevî'ye yönelik yaptığı eleştiriler teker teker not edildi. Sonra yapılan eleştiriye anlamak maksadıyla *Minhâc'ut-Tâlibîn* ile *Muğni'l-Muhtâc* karşılaştırıldı. Daha sonra ise, Şirbînî eleştirisini hangi fikhî esere istinaden yaptıysa o eserin aslına gidilip gerekli tespitler yapıldı. son olarak da tahâret bölümünden başlamak suretiyle ibadet, muamelât ve ukubât konularında Şirbînî'nin Nevevî'ye yönelik eleştirileri yazılmaya başlandı.

Şirbînî'nin hayatı ile ilgili tabakat ve biyografi kitaplarına müracaat edildi. En çok başvurulan eserler, Şirbînî'nin yakın arkadaşı Şa'rânî'nin (v.973/1565) *et-Tabakatü's-sugrâ*'sı ile birlikte Necmeddin el-Gazzî'nin (v.1061/1651) *el-Kevâkibü's-sâire* 'si, Kâtip Çelebi'nin (v.1067/1657) *Keşfü'z-zunûn*'u, İbnü'l-İmâd'ın (1089/1679) *Şezerâtü'z-zehab* adlı eseri, İsmâil Paşa'nın (v.1839/1920) *Hediyyetü'l-arifîn* adlı eseri, Yûsuf İlyân Serkîs'in (v.1856/1932) *Mu'cemü'l-metbû'âti'l-Arabiyye ve'l-mu'arrabe* adlı eseri, Zirikî'nin (v.1893/1976) *el-A'lâm*'ı, Ömer Rızâ Kehhâle'nin (1905/1987) *Mu'cemü'l-müellifîn* adlı eseri, Muhammed Emîn el-Muhibbî'nin (v.1111/1699) *Hulâsetü'l-eser*'i, Muhammed b. Süleyman el-Kürdî'nin (v.1194/1780) *el-Fevâidü'l-medeniyye*'si, Alevî b. Ahmed es-Sekkâfî'nin (v.1335/1255) *el-Fevâidü'l-mekiyye*'sidir.

Günümüzde ise özellikle arap dünyasında Şirbînî'nin *es-Sirâcü'l-münîr* adlı tefsiri ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda Şirbînî'nin hayatına da

değinilmiştir. Bu alanda, Sekil b. Sayir b. Zeyd eş-Şemerî'nin *Hatip eş-Şirbînî ve Menhecihî fi't-Tefsir* adlı doktora tezi ile Vefâ Mahmud Sa'dâvî'nin “*Molla Hâtîp eş-Şirbînî ve Menhecihî fi Tefsir es-Sirâcü'l-Münîr*” adlı yüksek lisans tezinden faydalandık.

Çalışmanın asıl konusu olan Şirbînî'nin eleştirileri ile ilgili kısım için furû alanında yazılmış ilgili eserlere müracaat edilmiş olup, o eserler şunlardır: Şîrâzî'nin (v.476/1083) *et-Tenbîh* adlı eseri, Râfîî'nin (v.623/1226) *el-Muharrer*'i, Nevevî'nin *el-Mecmû'*, *Ravzatu't-Talibîn* ve *Minhâcu't-Tâlibîn* adlı eserleri, Şirbînî'nin *Muğni'l-Muhtâc*'ı, İbn Hacer el-Heytemî'nin *Tuhfet'ül-Muhtâc*'ının hâşiyesi olan Abdülhamîd eş-Şirvânî (v.1301/1884) ile İbn Kâsım el-Abbâdî (v.994/1586) tarafından kaleme alınan *Havâşî eş-Şirvânî ve'l-Abbâdî* adlı eserleri, Celâlüddîn el-Mahallî'nin (v.864/1459) *Kenzü'r-râğibîn fi şerhi Minhâcu't-Tâlibîn*'in hâşiyesi olan Ahmed b. Ahmed el-Kalyûbî (v.1069/1659) ve Umeyra lâkabıyla bilinen Ahmed el-Burullusî (v.957/1550) tarafından telif edilen *Hâşiyetân Kalyûbî ve Umeyra* adlı eserleri, Osman b. Şetâ el-Bekrî ed-Dimyâtî'nin (v.1310/1892) *Îânetü't-Tâlibîn*'i, Cemel lâkabıyla meşhur Ebû Dâvûd b. Süleyman el-Uceylî'nin (v. 1204/1790) *Hâşiyetu'l-Cemel âla Menheci't-Tullâb*'ı, Şirbînî'nin *Muğni'l-Muhtâc*'ının Soner Duman tarafından yapılan çevirisi olan *Delilleriyle Büyük Şafî Fıkhu Muğni'l-Muhtâc* adlı eser, çevirisini Faruk Beşer'in yaptığı Muhammed İbrahim'in *Hanefti ve Şafîlerde Mezhep Kavramı* adlı eseri, Mehmet Erdoğan'ın *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* ile *Diyanet İslam Ansiklopedisi*'nin ilgili maddeleridir.

BİRİNCİ BÖLÜM

HATİP EŞ-ŞİRBİNÎ VE MUĞNÎ'L-MUHTAC ADLI ESERİ

1.1. Hatîp eş-Şîrbînî

Mısır'ın Kâhire şehrinde Memlûklerin hakim olduğu h.10. (m.16.) asırda yaşayan Şîrbînî, Şafî mezhebinin önemli âlimlerinden biridir. Fıkıh, tefsir, kelâm, nahiv gibi birçok ilim dalında 24 eser telif etmiştir. Daha çok fikhî yönüyle öne çıkan Şîrbînî, Şafî mezhebinde fetva sıralamasında hocası Zekeriyâ el-Ensârî'den hemen sonra gelmektedir.⁸ Bazılarına göre *Tuhfetü'l-Muhtac*'in yazarı İbn Hacer el-Heytemî ile *Nihâyetü'l-Muhtac*'in yazarı Şemseddin er-Remlî'nin hocaları seviyesinde kabul edilmektedir.⁹

Muğni'l-Muhtac'taki külli kâideler ile ilgili yapılan çalışmada Şîrbînî'nin hayatı ele alınmış fakat bazı noktalarda eksiklikler gördüğümüzden biz çalışmamızda onun hayatını yeniden yazma gereğini hissettik. Bu bölümde bu eksiklikleri gidermeye çalışacağız.

1.1.1. Adı ve Nesebi

Tam adı Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şîrbînî el-Kâhirî olan Şîrbînî, Şafî ulemasındandır.¹⁰

Bütün kaynaklarda ismi Muhammed olarak geçmektedir.¹¹ Ancak babasının ismi ise ihtilâflıdır. Bazı kaynaklar babasının ismini Muhammed olarak

⁸ Ali Cuma, *el-Medhal ilâ Dirâseti'l Mezahibi'l Fıkhiyye*, Dâru's-Selâm, Kahire 2012, s. 67; Muhammed İbrahim, *Hanefî ve Şafîlerde Mezhep Kavramı*, Çev. Faruk Beşer, Nûn Yayıncılık, İstanbul 2015, s.153; Çavuşoğlu, "Şîrbînî Hatîp", XXXIX, 189.

⁹ Kürdî el , *el-Fevaidü'l-medeniyye*, s . 288.

¹⁰ Necmeddin el-Ğazzî, *el-Kevâkibu's-Sâire*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 199, III. s. 72; Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemu'l Muellifin terâcimu musannifi'l-kütübi'l-arabiyye*, Müessesetü'r-Risâle, Dimeşk 1957, VIII, s. 269.

¹¹ Ğazzî, el-Kevâkib, III. s. 72; İbnü'l-İmad ed-Dimeşkî, *Şezerâtu'z-Zeheb*, Dâru İbn Kesir, Dimeşk 757, VIII, s. 385; Yusuf b. İlyân b. Mûsâ, Serkis, *Mu'cemu'l-Matbûatu'l-Arabiyye, Ve'l-Muârrebe*,

zikretmektedir.¹² Ancak Şirbînî *es-Sirâcü'l-münîr* adlı tefsirinin sonunda açık bir şekilde babasının ismini Ahmed olarak zikreder.¹³

Hatîp eş-Şirbînî'nin lâkabı Şemsüddîn olup bu lakap, onun çağdaşları arasında meşhurdur. Bu lâkab özellikle dine verilen ihtimam ve önemi göstermek ve müslümanlar nezdinde lâkab sahibinin yüksek ilmî şahsiyetini ortaya koymak amacıyla kullanılır.¹⁴

Ezher Üniversitesinde hatiplik yapması münasebetiyle kendisi el-Hatîp lakabıyla tanınmıştır.¹⁵ Mısır'ın Garbiye vilâyetine bağlı bir köy olan Şirbîn'de (günümüzde Dekahliye vilâyetine bağlı bir kaza) doğması sebebiyle eş-Şirbînî olarak vasıflanmıştır.¹⁶

Nisbelerinden eş-Şafî nisbesi, Şafî mezhebine bağlı olmasından dolayı, el-Kâhirî nisbesi ise Kâhire'de yerleşmiş ve yaşamış olması sebebiyledir.¹⁷

1.1.2. Doğumu ve Vefatı

Biyografisini anlatan kaynaklarda doğum tarihi ve yeri zikredilmemektedir. Ancak hicri Onuncu asrın ilk çeyreğinde doğmuş olduğunu tahmin etmekteyiz. Hocası Zekeriyâ el-Ensârî h. 926 yılında vefat etmiştir. Vefatından önce Şirbînî

Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, Kahire 1928, s. 1110; İsmail Paşa el-Bağdâdî, *Hediyyetu'l-Ârifin esmâü'l-müellifin ve âsârü'l-musannifin*, Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1951-1955, II, s. 250; İsmail Paşa el-Bağdâdî, *İzâhu'ul-Meknûnfi'z-zeyli alâ Keşfi'z-Zunûn an esâmi'l-kütübi ve'l-fünûn*, Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, II, s. 587; Kehhâle, *Mu'cemu'l Muellifin*, VIII, s. 269; Süleyman b. Muhammed b. Ömer Büceyremî, *Tuhfetü'l-habîb alâ Şerhi'l-Hatîb*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye I. Baskı, Beyrut 1996, I, s. 20; Muhsin Demirci, “*el-Hatîp eş-Şirbînî ve Tefsiri*”, “Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi”, Sayı 4, İstanbul 1986, s. 385; Kocabaş, s. 368; Şemerî, Sekil b.Sayir b. Zeyd, *Hatîp eş-Şirbînî ve Menhecihî fi't-Tefsir*, yayınlanmamış doktora tezi, el Mektebetü'l-Ârabiyye, Riyad 1991, s. 49; Vefâ Mahmud Sa'dâvî, “*Molla Hatîp eş-Şirbînî ve Menhecihî fi Tefsir es-Sirâcü'l-Münîr*”, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ezher Üniversitesi, 2007, s. 17; Çavuşoğlu, “Şirbînî Hatîp”, XXXIX, 189.

¹² İbnü'l-İmâd Ebü'l-Felâh Abdülhayy b. Ahmed b Muhammed es-Sâlihî el-Hanbelî, *Şezerâtü'z-zeheb fi ahhâri men zeheb*, (nşr. Abdulkâdir el-Arnâud ve Mahmûd el-Arnâud) Dârü İbn Kesir, Dımaşk-Beyrut 1993, X, 561; Muhammed Hüseyin eş-Zehebî, *et-Tefsîr ve'l-müfessirûn*, Mektebetü Vehbe, Kahire 2000, I, 240.; Şirbînî, *Delilleriyle Büyük Şafî Fıkhı Muğni'l-Muhtâc Mihhâcu't-Tâlibin Şerhi*, I, s. 47.

¹³ Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed eş-Şirbînî, *es-Sirâcü'l-Münîr fi'l-iânetialâ ma'rifeti ba'di Meâni Kelâmi Rabbina el-Hekîm el-Habîr*, Matbaatu Bülâk, Kahire 1285, IV, s. 619.

¹⁴ Şemerî, *Hatîp eş-Şirbînî ve Menhecihî fi't-Tefsir*, s. 50

¹⁵ Büceyremî, *Tuhfetu'l-Habîbi alâ Şerh'il-Hatîb*, s. 20.

¹⁶ Büceyremî, *el-Büceyremî âlel-Hatîb*, s. 20; Demirci, “*el-Hatîp eş-Şirbînî ve Tefsiri*”, s. 385; Kocabaş, s. 368.

¹⁷ Ebü Muhammed b. Muhammed, *İsrâliyat ve'l-Mevzûât fi Kütübi't-Tefsir*, Mektebetü's-Sünne, 4. Baskı, Kahire I, s. 183; Şemerî, *Hatîp eş-Şirbînî ve Menhecihî fi't-Tefsir*, s. 50.

onun ders halkasında yer alıyordu. Ayrıca vefatı, bu dönemde doğan âlimlerin vefatlarına paraleldir. Çocukluğunun ilk yılları, ailesi, evliliği ve çocukları hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Şîrbînî *es-Sirâcü'l-münîr* adlı tefsirinin sonunda her ne kadar çocuğuna işaret etse de sayıları hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz.¹⁸

Bütün ömrünü ilmî tedris ve te'lif ile geçiren Hatîb eş-Şîrbînî h.977- (m.1570) tarihinde, şaban ayının ikinci yarısında Perşembe günü ikindi namazından sonra vefat etti.¹⁹

1.1.3. İlmî Kişiliği ve Şahsiyeti

Onuncu asır Kâhire ulemâsı arasında mümtaz bir yere sahip olan Şîrbînî'nin kaynaklarda Kâhire dışında ilim tahsil ettiğine dair herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır.²⁰ Ezher Üniversitesi başta olmak üzere Kâhire medereselerinde fıkıh ve Arap dili sahasında ders kitabı olarak okutulan temel eserler üzerine yazdığı şerh ve hâşiyeleriyle tanınır.²¹

Tedrîsî, kendisine daimi bir görev bilen Şîrbînî hac yolculuklarında dahi insanlara namazın kasrı ve cem'i gibi yolculuk ahkâmını ve hacda yapılacak ibadetlerle ilgili şer'i hükümleri anlatırdı.²² İlminin yanında ibadet ve itaate düşkün, züht ve takva ehli bir zat olan Şîrbînî, Ramazan'ın başından itibaren itikafa girer ve camiden ancak bayram namazından sonra çıkardı.²³ Hac yolculuğunda iyice yorulmadıkça bineğe binmezdi. Yolculuğa çıkıldığından itibaren insanlarla sohbet eder, namaza teşvik ederdi. Hem yolda hem de diğer yerlerde çokça Kur'an okur, Mekke'de bulunduğu süre boyunca bol bol tavaf yapardı. Hem Mekke'de bulunurken, hem de yolculukta oruç tutar, dünya işleriyle meşgul olmazdı.²⁴ Tüm

¹⁸ Şîrbînî, *es-Sirâcu'l-Munîr*, IV, s. 619.

¹⁹ Gazzî, *el-Kevâkib*, s.72; İbnü'l-İmad, *Şezerât*, X, s. 562; Kehhâle, *Mu'cemü'l-müellifîn*, III, s. 69.

²⁰ Şemerî, *Hatîp eş-Şîrbînî ve Menhecihî fi't-Tefsir*, s.52.

²¹ Gazi, *el-Kevâkib*, III, s.72.

²² Çavuşoğlu, "*Şîrbînî Hatîp*", XXXIX, 189.

²³ Gazi, *el-Kevâkib*, III, s.72; Kocabaş, s. 369; Şemerî, *Hatîp eş-Şîrbînî ve Menhecihî fi't-Tefsir*, s.54; Çavuşoğlu, "*Şîrbînî Hatîp*", DİA, s. 189.

²⁴ Şa'rânî, *Abdulvehhâb, et-Tabakatü's-sugrâ*, (Ahmed Abdurrahmân es-Sâyih ve Tefvîk Ali Vehbe), *Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye*, Kahire 2005, s. 83-84; Gazzî, *Kevâkib*, III, 72-73; İbnü'l-İmad, *Şezerât*, X, s. 561-562.

²⁴ Gazi, *el-Kevâkib*, III, s. 72.

bunların yanında yöneticilerden ve kadıllardan uzak durur, hatta çoğunu tanımaz ve resmi görevlere iltifat etmezdi.²⁵

Bütün hocalarından tadrîs ve fetva icâzeti alan Şîrbînî daha hocaları hayatta iken ders ve fetva vermeye başlamıştır.²⁶ Şeyhayn (Nevevî ve Râfîî) sonrası müteahhirîn dönemi Şâfiî fıkhnın gelişmesinde Şîrbînî'nin çalışmalarının önemli bir yeri vardır.²⁷ Bilhassa Nevevi'nin *Minhâcu't-Tâlibîn* adlı eserine yazdığı *Muğni'l-Muhtâc*, İbn Hacer el-Heytemî ve Şemseddin er-Remlî'nin şerhlerinden sonra en çok tutulan şerh olup Osmanlı devri Şâfiî fakihlerince esas alınan temel kaynaklardanadır.²⁸

Müteahhirîn devri Şâfiî fetva usûlünde Hatîp eş-Şîrbînî'nin *Muğni'l-Muhtâc*'daki tercihlerinin, genellikle İbn Hacer el-Heytemî ile Şemseddin er-Remlî'nin *Minhâc* şerhleriyle Zekerriyyâ el-Ensârî'nin *Şerhu'l-Behce* ve *Şerhu'l-Menhec* 'inden sonra geldiği kabul edilir.²⁹

1.1.4. Hocaları

Şîrbînî daha önce belirttiğimiz gibi Kâhire'de doğmuş ve büyümüştür. Sahip olduğu bütün ilimleri Kâhire ulemâsından ders almıştır. Fıkıh, tefsir, lügat, kıraat, nahiv, kelâm ve daha birçok alanda kendini yetiştirmiştir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla Şîrbînî'nin hocalarını kısaca tanıtacağız.

Zekerriyyâ el-Ensârî (v.926/1520): Tam adı Şeyhülislâm Ebû Yahyâ Zekerriyyâ b. Muhammed b. Ahmed b. Zekerriyyâ el-Ensârî es-Sünîkî el-Mısırî olan Zekerriyyâ el-Ensârî 824(1420) yılında Mısır'ın doğusundaki Süneyke beldesinde doğdu. İlk eğitimini burada aldı. Hazrec kabilesinden sahâbî Hubâb b. Münzir'in soyundan gelmektedir. Küçük yaşta Kur'an'ı ezberleyen Ensârî, Kâhire'de Ezher Cami'sine ilim tahsili için gitti. Mısır'da dönemin önde gelen âlimlerinden ilim tahsil etti. Bunların en önde geleni ise İbn Hacer el-Askalânî (v.852/1449)'dir. Mısır'da kadilkudâlğa kadar yükselen Ensârî Kâhire'de 926/1519 yılında vefat etti. İmam

²⁵ Çavuşoğlu, “Şîrbînî Hatîp”, XXXIX, 189.

²⁶ Çavuşoğlu, “Şîrbînî Hatîp”, XXXIX, 189.

²⁷ Çavuşoğlu, “Şîrbînî Hatîp”, XXXIX, 189.

²⁸ Çavuşoğlu, “Şîrbînî Hatîp”, XXXIX, 189.

²⁹ Ğazi, *el-Kevâkib*, III, s. 72; Çavuşoğlu, “Şîrbînî Hatîp”, XXXIX, 189.

Şafî'nin (v.204/820) yakınına defnedildi. Şîrbînî "Şeyhunâ" dediğinde Zekeriyâ el-Ensârî'yi kasteder.³⁰

Şehabeddin Ahmed el-Birlisî (v.957/1550): Umeyra lâkaplı büyük muhakkik âlim Şehabeddin Ahmed el-Birlisî, vakar ve verâ sahibi zâhid ve güzel ahlâkıyla bilinen bir Şafî âlimidir. Fetvada isabetli bir âlim olan Birlisî, ömrünü tedrîs ile geçirmiştir.³¹

Şehâbeddin er-Remlî (v.957/1550): Zamanının âlimleri arasında yüksek bir yere sahip olan er-Remlî, Mısırlı Şafî bir âlimdir. Çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Şîrbînî de bunlardandır. Çok sayıda kitap telif eden er-Remlî'nin muhtelif fetvaları meşhurdur. Zekeriyâ el-Ensârî'nin en önemli talebelerinden biridir. Bunun yanında çok tevazu sahibiydi. Kendi işini kendisi görür, çarşıdan dahi kimseye bir şey satın aldırılmazdı. Şîrbînî (şeyhî) dediğinde onu kasteder.³²

El-Bedr el-Meşhedî (v.962/1555): Bedruddin Muhammed b. Ebî Bekîr el-Meşhedî el-Mısırî eş-Şafî, fıkıh, hadis ve tefsir alanlarında âlim olup çok ibadet ederdi. İyi ahlâk ve verâ sahibiydi. Dünya malına iltifat etmezdi, insanlardan uzlet eder, çokça Kur'an okur, zikrederdi. Kapısı ilim talebelerine açık bir insandı.³³

Şeyh Nasîrüddin et-Tabelâvî (v.966/1559): Nasîrüddin Muhammed b. Sâlim et-Tabelâvî eş-Şafî Mısır'da çağdaşlarının vefatından sonra, yaşadığı dönemin eşsiz âlimi olarak kabul edilmiştir. O ilmini önemli âlimlerden almıştı. Tefsir, kıraât, fıkıh, nahiv, hadis, usul, meâni, mantık, kelâm ve hisab dallarında derinleşmiş bir âlimdi. Tevâzu, müsamaha sahibi olup güzel ahlâklı idi.³⁴

Cemâleddîn es-Sâfî eş-Şafî (v.?): Zekeriyâ el-Ensârî'nin en önde gelen talebelerinden olup, ömrünün sonuna kadar Ezher'de hocalık yapıp fetva vermiştir.³⁵

³⁰ Cengiz Kallek-Ahmet Özel, "Zekeriyâ el-Ensârî", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2013, XLIV, 212.

³¹ Gazzî, *el-Kevâkib*, s. 120.

³² Gazzî, *el-Kevâkib*, III, s.120; Şa'rânî, *et-Tabakâtü's-sugrâ*, s. 84; Ebû Gays Muhammed Hayrûddîn b. Mahmûd Ziriklî, *el-A'lâm, Kamûsu Terâcîmi li-Eşheri'r-Ricâl ve'n-Nisâ min'l-Arabi ve'l-Musta'ribine ve'l-Müsteşrikîn*, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Lübnân, 2002, I, s. 120.

³³ Şa'rânî, *et-Tabakâtü's-sugrâ*, s. 4; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, X, 259; Şemerî, *Hatîp eş-Şîrbînî ve Menhecîhî fi't-Tefsir*, s. 58.

³⁴ Gazzî, *el-Kevâkibu's-Sâire*, II, s.32; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, X, s. 506-507.

³⁵ Şa'rânî, *et-Tabakâtü's-sugrâ*, s. 37.

Nasıruddîn el-Lekkânî el-Mâlikî (v.958/1551): Mâlikî ulemâsından olan Nasıruddîn el-Lekkânî'nin ilminden çok sayıda ilim talebesi istifade etmiştir.³⁶

Nûreddîn el-Mahallî eş-Şâfiî (v.?) İlmînin çeşitli dallarında müşkil olan meseleleri çözüme kavuşturmakla meşhur olan, çokça talebe yetiştiren Mısırlı bir âlimdir.³⁷

Bunlarla birlikte, en-Nûr et-Tahvânî (v.?) ve Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman en-Neşlî el-Kürdî (v.?) isimlerinde iki hocası daha vardır.³⁸ Ancak onların hayatları hakkında bir bilgiye rastlayamadık.

1.1.5. Talebeleri

Şirbînî'nin bütün hocalarından tadrîs ve fetva icâzeti olarak onların sağlığında ders ve fetva vermeye başladığını yukarıda belirtmiştik. h.962 (m.1555) yılında Bimâristânü'l-Mansûrî külliyesinde tefsir hocalığına tayin edilmiştir.³⁹

Biyografi kitaplarında hayatı anlatılırken çok insanın ondan istifade ettiğine dair bilgiler yer almıştır.⁴⁰ Bütün bunlardan hareketle, onun çokça talebe yetiştirmiş olabileceği ihtimali ortaya çıkmaktadır. Ancak Şirbînî'yi konu alan kaynaklar, onun hocalarını zikrederken öğrencilerini zikretmemişlerdir. Tespit edebildiğimiz öğrencileri şunlardır:

Alâaddin Ali el-Ğazzî eş-Şâfiî el-Kâhirî (v.1001/1593): Aslen Gazze'li Alâaddin Ali el-Ğazzî, Mısır'ın önemli âlimlerinden ders almış ve uzun süre Şirbînî'nin ders halkasında bulunmuştur.⁴¹

Zeynüddin Abdurrahman b. Muhammed eş-Şirbînî (v.21014/1605): Şirbînî'nin oğlu Abdurrahman b. Şirbînî Mısırlı bir Şâfiî fakihidir. O da babası gibi itimat edilen bir âlimdir. Kendisi ilimde derinleşmiş bir şahsiyettir. İlmîni hem babasından hem de başka âlimlerden almıştır. İlminin yanı sıra güzel ahlâk ve

³⁶ Şa'rânî, *et-Tabakâtü's-sugrâ*, s. 57-58.

³⁷ Şa'rânî, *et-Tabakâtü's-sugrâ*, s. 42.

³⁸ Kocabaş, s. 369

³⁹ Çavuşoğlu, "*Şirbîni Hatîp*", XXXIX, 189.

⁴⁰ Ğazzî, *el-Kevâkib*, III, s. 72; Büceyremî, *Tuhfetü'l-Habîbi alâ Şerh'il-Hatîb*, s. 20.

⁴¹ Muhammed Emin b. Fadlullâh el-Muhibbî, *Hulâsetü'l-eser fî ayâni'l-karni'l-hâdî aşer*, Matbaatü Vehîbe, 1284, III, 199-200.

verasıyla ön plana çıkmıştır. Çokça hac ibadeti yaptığı bilgisi kaynaklarda mevcuttur.⁴²

Şemseddin Muhammed b. Dâvûd (v.942-1006 / 1535-1597): Tam adı Şemseddin Muhammed b. Dâvûd b. Selahaddin ed-Dâvûdî el-Kudsî ed-Dimeşkî eş-Şafîî olup, Şafîî mezhebi fakîhi, büyük muhaddis müftü ve müderristir. Birçok âlimden ilim tahsil etmiştir. Bu âlimlerden birisi de Şirbînî'dir. Aklî ve naklî ilimler ile meânî, beyan ve Arapça ilimlerini tahsil etmiştir. Şemseddin ed-Dâvûdî önce Kudüs'te ilim tahsil etmiş daha sonra sırasıyla Mısır'a, oradan da Dimeşk'e geçerek ilim tahsiline devam etmiştir.⁴³

Numan b. Muhammed b. Muhammed el-Îcî el-Acemî el-Dimeşkî (v.1019/1610): Tasavvuf ehli bir âlim olup, sûfî bir kişiliğe sahiptir. Fazilet sahibi, malını Allah yolunda infâk eden, çevresindeki insanların itimat ettiği bir kişidir.⁴⁴

Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Hamza er-Remlî (v.1004/1596): İlmini Şirbînî'nin hocası olan babası Şihâbuddîn er-Remlî'den tahsil etmiştir. *Minhâcu't-Tâlibîn*'in en önemli üç şerhinden biri olan *Nihâyetü'l-Muhtâc*'in müellifidir.⁴⁵ Şirbînî, babasının vefatından sonra onunla ilgilenmiştir.⁴⁶

Nu'mân el-Âclûnî el-Hebrâsî (v.1019/1610): Şirbînî ile beraber Şemsüddîn er-Remlî'ye de öğrencilik yapan el-Âclûnî, *Muğni'l-Muhtâc*'ı ezberleyecek kadar iyi bildiği nakledilmektedir.⁴⁷

Zeynuddîn Abdurrahmân b. Yûsuf el-Buhûtî el-Hanbelî (v.1040/1631): Mısır'lı olup birçok âlimden ders almıştır. Fıkıh ve hadis alanında derinleşmiştir.⁴⁸

1.1.6. Eserleri

Şirbînî çok yönlü bir âlim olup, birçok ilim dalında eserleri bulunmaktadır. Bereketli bir ömrün meyvesi olan bu eserleri ve ait oldukları ilim dallarını düzenli bir şekilde aşağıda ele alacağız.

⁴² Muhibbî, *Hulâsatu'l-Eser*, II, s. 378.

⁴³ Muhibbî, *Hulâsatu'l-Eser*, IV, s. 145.

⁴⁴ Muhibbî, *Hulâsatu'l-Eser*, IV, s. 453.

⁴⁵ Şa'rânî, *et-Tabakâtü's-sugrâ*, s. 86-87.

⁴⁶ el-Kürdî, *el-Fevaidü'l-medeniyye*, s. 288.

⁴⁷ Muhibbî, *Hulâsetü'l-eser*, IV, s. 455.

⁴⁸ Muhibbî, *Hulâsetü'l-eser*, II, s. 405.

1.1.6.1. Fıkıh Alanındaki Eserleri

Muğni'l-Muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l Minhâc: Nevevî'nin *Minhâc'ut-Tâlibîn* adlı eseri üzerine yazdığı şerhtir. *Minhâc* üzerine yaklaşık olarak otuz beş şerh yazılmıştır.⁴⁹ *Muğni'l-Muhtâc*, yazılan şerhler içinde en önemli üç şerhten biri olarak kabul edilmiştir. Kendisinden önce yazılan şerhlerden istifade eden Şirbînî, Bedreddin İbn Kâdî Şühbe'nin (v.851/1448) şerhiyle hocalarından Zekerrîyyâ el-Ensârî'nin eserlerine (şeyhunâ ifadesiyle) ve Şehâbeddin er-Remlî'nin görüşlerine (şeyhî ifadesiyle) sık sık atıfta bulunur. Bu önemli eser aynı zamanda çok tutulan *Nihâyetü'l Muhtâc* 'a kaynak teşkil etmiştir.⁵⁰

Müellifin, büyük ölçüde Nevevî'nin tercihlerine bağlı kalarak bu görüşlerin delillerine işaret etmekle birlikte kendi tercihlerini de ortaya koyduğu, farklı mezhep görüşlerinin tartışmasına ve fazla ayrıntıya girmeden kaleme aldığı bu şerh⁵¹ ilk defa hicrî (1293) yılında Kâhire'de Bulak matbaasında 4 cilt olarak basılmıştır.⁵² Daha sonra Halebî matbaasında miladi (1958) yılında 4 cilt olarak basılmış olup birçok defa yayımlanmıştır.⁵³ Eserin Soner Duman tarafından 2009 yılında başlayan ve 2019 yılı itibariyle tamamlanıp yayınlanan Türkçe tercümesi de vardır.

el-İknâ' fi halli elfâzi Ebî Şücâ' (Şerhu Gâyeti'l-İhtisâr): Ebû Şücâ' el-İsfahânî'nin (v.500/1107'den sonra) *el-Muhtasar*'ı üzerine yazılmış önemli şerhlerdendir. Şirbînî bu eserini Şafî fikhına dair diğer üç şerhinden sonra kaleme almış ve 972'de (1564) yani vefatından beş yıl önce tamamlamıştır.⁵⁴ Kitap ilk kez 1284/1867 yılında Kâhire'de Büceyremi haşiyesiyle birlikte basılmıştır⁵⁵ Eserin çeşitli baskıları yapılmıştır.⁵⁶

Önceleri el-Câmi'ul Ezher'de ve 1950'li yıllarda Ezher Lisesi'nde okutulan ders kitaplarındandı.⁵⁷ Hanefî mezhebindeki *el-İhtiyar'ın* muadilidir.⁵⁸ Şafî fukahası

⁴⁹ Yaşaroğlu, “*Minhacu't-Tâlibin*”, XXX, 112.

⁵⁰ Çavuşoğlu, “*Şirbînî Hatîp*”, XXXIX, 189.

⁵¹ Çavuşoğlu, “*Şirbînî Hatîp*”, XXXIX, 189.

⁵² Çavuşoğlu, “*Şirbînî Hatîp*”, XXXIX, 189.

⁵³ Kocabaş, s. 370; Şemerî, *Hatîp eş-Şirbînî ve Menhecihî fi't-Tefsir*, s. 60.

⁵⁴ Çavuşoğlu, “*Şirbînî Hatîp*”, XXXIX, s. 190.

⁵⁵ Kocabaş, s. 372.

⁵⁶ Çavuşoğlu, “*Şirbînî Hatîp*”, XXXIX, s. 190.

⁵⁷ Çavuşoğlu, “*Şirbînî Hatîp*”, XXXIX, s. 190.

⁵⁸ Kocabaş, s. 372.

bu kitaba özel önem vermiş ve çok sayıda haşiyeye ve takrir yazmışlardır. O fakihler şunlardır:

Ahmed b. Ahmed el-Kalyûbî (v.1069/1659),⁵⁹ İbrâhim b. Atâ Ali el-Merhûmî. (v.1000-1073/1592–1662),⁶⁰ Ebû'l-Feyz Abdurrahman b. Yûsuf el-Üchûrî (v.1084/1673),⁶¹ Ebu Suûd b. Salahaddin ed-Dünceyhî es-Sıddıkî eş-Şâfiî (v.1109/1697),⁶² Ebû Abbas Ahmed b.Ömer ed-Diyerî (v.1151/1738),⁶³ Hasan b. Ali el-Medabigî (v.1170/1756)⁶⁴, İsmail b. Abdurrahman eş-Şâfiî el-Bilbîsî (v.1179/1765),⁶⁵ Ahmed b. Ahmed es-Sücâî (v.1197/1783)⁶⁶, Süleyman b. Ömer b. Mansur el-Cemel el-Uceylî (v.1204/1790)⁶⁷, Süleyman el-Büceyremî (v.1221/1806)⁶⁸, Abdullah b. Muhammed en-Neberâvî (v.1257/1841)⁶⁹, Şeyh İvaz Ahmed Efendi,⁷⁰ Şeyh İbrâhim el-Bâcûrî (v.1276/1859)⁷¹ ve Ezher şeyhi İbrâhim b. Muhammed el-Birmâvî'dir. (v.1106/1694)⁷²

Bütün bu hâşiyeler arasında en çok tanınanları Büceyremî'nin *Tuhfetü'l – Habib 'i* ile Medâbigî'nin *Kifâyetü'l-Lebîb*'idir.⁷³

Şerhu't-Tenbîh: Ebû İshak eş-Şirazi'nin (v.476/1082) *et-Tenbîh* kitabının şerhidir. Şâfiî ulemâlar arasında en çok tutulan üç şerhten biridir. *En-Necmü's-Sâkib Şerhu Tenbîhî Ebî İshâk* adını taşıyan bir nüshası *Cambridge Üniversitesi Trinity College* kütüphanesinde bulunmaktadır.⁷⁴

Şerhu'l-Behceti'l-Verdiyye: *el-Behceti'l-Verdiyye*, Şâfiî fukahasından İbnü'l-Verdi adıyla meşhur Zeynüddin Ömer b. Muzaffer el-Halebi eş-Şâfiî'nin

⁵⁹ Kehhâle, *Mu'cemu'l- Muellifin*, I, s. 148.

⁶⁰ Zirikî, *el-A'lâm*, I, s. 120.

⁶¹ Bağdâdî, *İzâhu'ul-Meknûn*, II, s. 180.

⁶² Kehhâle, *Mu'cemu'l Muellifin*, I, s. 760.

⁶³ Bağdâdî, *İzâhu'ul-Meknûn*, II, s. 166.

⁶⁴ Çavuşoğlu, “*Şirbîni Hatîp*”, XXXIX, s. 190.

⁶⁵ Çavuşoğlu, “*Şirbîni Hatîp*”, XXXIX, s. 190.

⁶⁶ Kehhâle, *Mu'cemu'l Muellifin*, I, s. 154.

⁶⁷ Kocabaş, s. 374.

⁶⁸ Kehhâle, *Mu'cemu'l Muellifin*, IV, s. 275.

⁶⁹ Çavuşoğlu, “*Şirbîni Hatîp*”, XXXIX, s. 190.

⁷⁰ Serkis, *Mu'cemu'l-Matbûât*, II, s. 1392.

⁷¹ Kocabaş, s. 375.

⁷² Bağdâdî, *Hediyetu'l-Ârifin*, I, s. 36.; Çavuşoğlu, “*Şirbîni Hatîp*”, XXXIX, s. 190.

⁷³ Çavuşoğlu, “*Şirbîni Hatîp*”, XXXIX, s. 190.

⁷⁴ Çavuşoğlu, “*Şirbîni Hatîp*”, XXXIX, s. 190.

(v.749/1347), Necmüddin Abdulgaffar b. Abdülkerim el-Kazvinî'ye (v.665/1267) ait Şafîî fıkıhındaki el-Havi es-Sağir isimli kitabın 5.000 beyitlik nazmının şerhidir. Eserin tam adı *el-Mevâhibü's-seniyye fi şerhi'l-Behceti'l-Verdiyye*'dir.⁷⁵

Menâsikü'l-hac: Bu kitap haccın hükümlerinden ve hacca taalluk eden meselelerden bahseder. Sözelimi; haccın Şafîî mezhebine göre rükünleri, şartları ve vaciplerini ele alır. En eski baskısı Mısır'da h. 1311 yılında Osman Abdürrezak matbaasında basılmıştır.⁷⁶ Şirbînî hac ve umre konusunda sırasıyla büyük, orta ve küçük olmak üzere üç müstakil risâle kaleme almıştır. Bunlardan *el-Menâsikü'l-Kübrâ* üzerine Ebubekir b. Sâlim b. Ahmed Şeyh Aynel-Alevî ve Muhammed b. Süleyman b. Haseballah el-Mekkî (Bulak1293; Kâhire 1311) adlı iki âlim şerh yazmışlardır. *el-Menâsikü'l-Şuğrâ* üzerine de (nşr . Mâcid Hamîd Hırz Muhammedî , Beyrut 2006) Muhammed b. Ömer en-Nevevî (*Fethu'l-Mücib fi şerhi Muhtasari'l-Hatîb* , Bulak 1276, 1292; Kâhire 1297, 1298, 1306 ; Mekke 1316 ; Şerhu's-Şeyh Muhammed Nûrî *alâ Ehassî Menâsiki'l-hac*, Kâhire 1327) tarafından hâşiyeler yazılmıştır.⁷⁷

el-Bedrü't-Tâli fi halli elfâzi Cem'i'l-cevâmi': Usûl-i fıkıha dair bir eserdir. Kaynaklarda geçmemekle birlikte Melik Suûd Üniversitesi Kütüphanesi'nde yazma nüshası vardır.⁷⁸

Fetâva'r-Remlî: Şirbînî'nin hocası Şehâbeddin er-Remlî'nin (v.957/1550) özellikle az kaşılaşılan meseleler hakkındaki fetvalarından derlediği bir ciltlik kitabıdır.⁷⁹

1.1.6.2. Tefsir Alanındaki Eserleri

Es-Sirâcu'l-münîr fi'l-iâneti alâ ma'rifeti ba'zi meânî kelâmi rabbinâ'l-hakîmi'l-habîr: Daha önce yazılmış dirâyet ve rivayet tefsirlerine dayanarak eserini kaleme alan Şirbînî yalnızca mütevâtîr kıraatlere, sahih ve hasen hadislere, ihtilâflı konularda tercih edilen görüşlere ve âyetlerin anlaşılması için gerekli olduğu ölçüde

⁷⁵ Çavuşoğlu, “Şirbînî Hatîp”, XXXIX, s. 190.

⁷⁶ Şemerî, *Hatîp eş-Şirbînî ve Menhecîhi fi't-Tefsir*, s. 60.

⁷⁷ Çavuşoğlu, “Şirbînî Hatîp”, XXXIX, s. 190.

⁷⁸ Çavuşoğlu, “Şirbînî Hatîp”, XXXIX, s. 190.

⁷⁹ Gâzi, *el-Kevâkib*, II, s. 120.

Arap dili kurallarına yer verdiğini, bazı incelik ve nüktelere yer vermekle birlikte gereksiz ayrıntılara girmeden orta boy bir tefsir yazdığını ifade eder.⁸⁰

1285/1868'te Mısır-Bulak matbaasında dört cilt halinde tek olarak, 1299/1882'de hamişinde Şeyhülislam Zekeriyâ el-Ensârî'nin "*Fethu'r-Rahmân bikeşfi mâ yeltebisü mine'l-Kur'ân*" isimli kitabıyla birlikte, hicrî 1311/1893'de de el-Hayriyye matbaasında hamişinde Beyzâvî tefsiriyle birlikte yine dört cilt halinde basılmıştır.⁸¹

Ehl-i sünnet âlimleri tarafından kaleme alınmış önemli dirâyet tefsirleri arasında sayılmakla birlikte rivayet ve kıssalara da sıkça yer verilen eserde, sûre ve âyetler arasındaki anlam ilişkileri üzerinde çokça durulur. Şirbînî, fakih olmasına rağmen âhkam âyetlerinde konuyla ilgili fikhî hükümlere ya hiç yer vermez ya da görüşleri özetle nakleder.⁸²

Zaman zaman kaydettiği İsrâiliyat türü haberleri nübüvvet makamına uygun düşmeyecek bilgiler ihtiva etmediği sürece genellikle eleştirmeden aktarır. Büyük ölçüde Fahreddin er-Râzî'yi (v.606/1210) esas almakla birlikte Begavî (v.286/899), Zemahşerî (v.538/1144) ve Beyzâvî'nin (v.685/1286) tefsirlerine de sıkça başvuran Şirbînî bu müfessirlere bazı tenkitler yöneltir.⁸³

Özellikle Zemahşerî ve Beyzâvî'yi sûrelerle ilgili olarak naklettikleri fazilete dair hadisler sebebiyle eleştirir. Bunlardan dokuzu hariç (Bakara, Nahl, Kehf, Secde, Duhân, Vâkıa, Zilzâl, Tekâsür ve Nâs) sûreler hakkındaki bütün bu rivayetlerin uydurma olduğunu söyler.⁸⁴

XIX. yüzyılda el-Câmiu'l-Ezher'de tefsir derslerinde okutulan eser Ahmed İzzû İnâye ed-Dimeşkî (Beyrut 2004) ve İbrâhim Şemseddin (Beyrut 2004) tarafından neşredilmiş, ihtiva ettiği İsrâiliyat haberleri konusunda Muhammed et-Tantâvî Cibrîl bir doktora tezi hazırlamıştır. (*ed-Dahîl fî tefsîri's-Sirâci'l-münîr li'l-*

⁸⁰ Çavuşoğlu, "*Şirbînî Hatîp*", XXXIX, s. 190.

⁸¹ Şemerî, *Hatîp eş-Şirbînî ve Menhecîhî fî't-Tefsir*, s. 61.

⁸² Çavuşoğlu, "*Şirbînî Hatîp*", XXXIX, s. 190.

⁸³ Çavuşoğlu, "*Şirbînî Hatîp*", XXXIX, s. 190.

⁸⁴ Çavuşoğlu, "*Şirbînî Hatîp*", XXXIX, s. 190.

Hatîp eş-Şîrbînî nin evveli sûreti Sebe' ilâ âhiri sûreti'n Nâs, 1405/1995, el-Câmiatü'l-Ezher).⁸⁵

Mes'eletun fî kavlihi teâlâ “Velel-âhiratu hayrun leke mine'l-ûlâ”: Adından da anlaşılacağı üzere kitap, Duha sûresi 4. ayetinin (gerçekten senin için ahiret dünyadan daha hayırlıdır.) tefsiriyle alakalıdır. Mekke-i Mükerrerme el-Mektebetü'l-Merkeziyye'de bir yazma nüshası vardır.⁸⁶

Mukaddime fi'l-keîâm âle'l-besmele ve'l-hamdele: Besmele ve Hamdele'nin tefsirini yapan kitabın Ezher Yazma Eserler Kütüphanesi'nde ve Şam'daki Zâhiriye Kütüphanesi'nde yazmaları bulunmaktadır.⁸⁷

1.1.6.3. Kelâm Alanındaki Eserleri

Mukaddime fi Usûli'd-Dîn: Eserin Kâhire'deki Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye Kütüphanesi'nde, Bahreyn Menâme'deki Tarihi Belgeler Merkezi Kütüphanesi'nde yazma nüshaları vardır.⁸⁸

Şerhu Minhâci'd-dîn: Hüseyin b. Hasan b. Muhammed el-Cürçânî'nin (v.403/1012) imanın şubeleri konusundaki *Minhâcu'd-Din* adlı üç ciltlik kitabının⁸⁹ Şerhidir.⁹⁰

Risâle fî mâ yecibu ale'l-mükellefi i'tikâduh: Adından anlaşılacağı üzere, mükellefin mutlaka inanmakla yükümlü olduğu inanç meseleleri hakkında bir kitapçıktır. Kitabın Kâhire'deki el-Mektebetü'l-Ezheriyye'de bir yazma nüshası bulunmaktadır.⁹¹

Mes'eletün fi ferâhi'l-meyyit bimen yezûruh: Adından anlaşılacağı üzere kitap, ölünün ziyaret edenlerden dolayı sevinmesi meselesini ele almaktadır. Kitapçığın Mekke-i Mükerrerme el-Mektebetü'l-Merkeziyye'de bir yazma nüshası vardır.⁹²

⁸⁵ Çavuşoğlu, “Şîrbînî Hatîp”, XXXIX, s. 190.

⁸⁶ Kocabaş, s. 377.

⁸⁷ Kocabaş, s. 377.

⁸⁸ Kocabaş, s. 377.

⁸⁹ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünunan esâmî'l-kütüb ve'l-fünûn*, Dâru İhyâi't-Türâs, Beyrut 1951, II, s. 1871.

⁹⁰ Bağdâdî, *Hediyyetü'l-Ârifin*, III, s. 281; Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemu'l Muellifin*, III, s. 69.

⁹¹ Kocabaş, s. 377.

⁹² Kocabaş, s. 377.

1.1.6.4. Arapçaya Dair Eserleri

el-Fethu'r-Rabbânî fî halli elfâzı tasrîfî İzzeddin ez-Zencânî: Büyük Arapça âlimi İzzeddin ez-Zencânî'nin (v.660/1262) Sarf ilmine dair yazdığı *el-İzzî* isimli kitabının metin ile şerhin birbirine mezc edilerek yapılan bir şerhidir. Muhammed b. Ahmed el-Bedevî eser hakkında bir hâşiye yazmıştır.⁹³ Şirbînî bunu İmam Şafî'nin kabri başında kaleme almıştır⁹⁴

Fethu'l-Hâlikî'l-Mâlik fî halli elfâzi Elfiyyeti İbn Mâlik: Nahiv ilminde şerh türünde bir kitaptır.⁹⁵

Nürü's-seciyye fî halli elfâzi'l-Âcurrûmiyye: Nahiv'de, İbn Âcrûm adıyla meşhur Ebû Abdillah Muhammed b. Muhammed es-Sinhacî'nin (v.723/1323) *Mukaddimetu'l-Âcrûmiyye fî'n-Nahv* isimli kitabı üzerine yazılan şerhtir.⁹⁶ Abdullah b. Abdülaziz b. Süleyman et-Tarîki bu eser üzerine Yüksek lisans tezi hazırlamıştır. v. 1415/1994, el-Câmiatü'l-İslâmiyye, Medine)⁹⁷

Şerhu Şevâhidi'l-Katr: İbn Hişam'ın *Katrrü'n-Nedâ* adlı eserinde yer alan örnek beyitlerin şerhidir.⁹⁸ İlk baskısı 1283/1866'de Kâhire'deki Mısır matbaasında yapılmıştır.⁹⁹

Muğîsü'n-nidâ ila'ş-Şerhi Katri'n-nedâ: İbn Hişam'a (v.761/1360) ait *Katrü'n-nedâ* adlı eserin şerhidir.¹⁰⁰ Abdülaziz b. Abdurrahman el-Haslân ve Nâsır b. Muhammed b. Mansûr el-Cemîlî tarafından yüksek lisans tezi olarak neşre hazırlanmıştır.¹⁰¹

Takrîrâtü'ş-Şirbînî ale'l-Mutavvel: Belağat'ta, Sâdeddin Taftazânî'nin el-Mutavvel isimli kitabı üzerine kaleme aldığı haşiye türü bir eserdir. Mısır-Bulak matbaasında (1293) baskısı yapılmıştır.¹⁰²

⁹³ Çavuşoğlu, “Şirbînî Hatîp”, *DİA*, XXXIX, s. 190.

⁹⁴ Çelebi, *Keşfü'z-Zünun*, II, s. 1139.

⁹⁵ Kehhâle, *Mu'cemu'l-Muellifin*, VIII, s. 269; Bağdâdî, *Hediyyetu'l-Ârifin*, II, s. 250.

⁹⁶ Bağdâdî, *Hediyyetu'l-Ârifin*, II, s. 250.

⁹⁷ Çavuşoğlu, “Şirbînî Hatîp”, XXXIX, s. 190.

⁹⁸ Çavuşoğlu, “Şirbînî Hatîp”, XXXIX, s. 190.

⁹⁹ Kocabaş, s. 378.

¹⁰⁰ Kehhâle, *Mu'cemu'l-Muellifin*, III, s. 69.

¹⁰¹ Çavuşoğlu, “Şirbînî Hatîp”, XXXIX, s. 190.

¹⁰² Serkis, *Mu'cemu'l-Matbûât*, I, 1109; Çavuşoğlu, “Şirbînî Hatîp”, XXXIX, s. 190.

1.1.6.5. Diğer Alanlardaki Eserleri

Kaynaklarda Şirbînî'ye nispet edilen diğer eserleri aşağıya alıyoruz.

el-Hısâlu'l-Mükeffire lizzunûbi: Hadis ilmiyle ilgili bir kitaptır. Günahları silen amelleri konu edinen bir muhtevaya sahiptir.¹⁰³

Kıssatu'l-Mi'râc: Miracı anlatan bir kitaptır. Kitabın Kâhire'deki el-Mektebetü'l-Ezheriyye'de bir yazma nüshası bulunmaktadır.¹⁰⁴

Fî Birri'l-Vâlideyn: Ana babaya iyiliği konu edinen bir kitap olup, Kâhire'deki el-Mektebetü'l-Ezheriyye'de bir yazma nüshası bulunmaktadır.¹⁰⁵

Abdullah b. Hicâzî eş-Şerkâvî'ye ait *Fethu'l-Mübdî Muhtasari'z-Zebîdî*, *Şehu'l-Hikemi'l-Âtâ'iyye* ve *Rebî'u'l-Fevâ'id* gibi eserler de bazı kaynaklarda Şirbînî'ye izâfe edilmektedir.¹⁰⁶

1.1.7. Şafiî Fukahasının Şirbînî'ye Karşı Tutumu

1.1.7.1. Fâkihlerin Şirbînî'yi Referans Göstermeleri

Daha önce belirttiğimiz gibi Şirbînî'nin son dönem Şafiî fakihleri nezdinde hatırı sayılır bir itibarı vardır. Söz konusu devrin Şafiî ve fetva usulünde Şirbînî'nin *Muğni'l-Muhtâc*'daki tercihlerinin, genellikle İbn Hacer el-Heytemî ve Şemseddin er-Remlî'nin *Minhâc* şerhleriyle Zekeriyâ el-Ensârî'nin *Şerhu'l Behce* ve *Şerhu'l Menhec*'inden sonra geldiği kabul edilir.¹⁰⁷ Yani sıralamada Zekeriyâ el-Ensârî'den hemen sonra gelmektedir. Bu yüzden fakihler kitaplarında ondan çok nakiller yapmış ve referans göstermişlerdir. Şirbînî'den sonra gelen âlimlerin yazmış oldukları hemen her kitapta ondan yapılan nakillere rastlamak mümkündür.¹⁰⁸

Fakihlerin nakil ve referansları Şirbînî'nin eserleri içinde en çok *Muğni'l-Muhtâc* adlı eserinden olmaktadır. Öyle ki bazı kitaplarda buna hemen her sayfada

¹⁰³ Kocabaş, s. 379.

¹⁰⁴ Kocabaş, s. 379.

¹⁰⁵ Kocabaş, s. 379.

¹⁰⁶ Çavuşoğlu, “Şirbînî Hatîp”, XXXIX, s. 190.

¹⁰⁷ İbrahim, *Hanefî ve Şafîlerde Mezhep Kavramı*, s. 153; Çavuşoğlu, “Şirbînî Hatîp”, XXXIX, 189.

¹⁰⁸ Bkz. Ebû Bekîr Osman b. Muhammed Şetâed-Dimyâtî eş-Şafiî, *İânetü't-Tâlibîn alâ Halli'Elfazî Fethi'l Muîn*, Dâru'l-Fikr, 1.Baskı, Beyrut 1997, II, s. 123,224,236, 329; Büceyremî, *Tuhfetu'l-Habîbi alâ Şerh'il-Hatîb*, I, s. 482; Süleyman b. Ömer b. Mansur el-İclî el-Ezherî, *Hâşiyetu'l-Cemel âla Menheci't-Tullâb*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, VI, 661; eş-Şeyh Abdulhamid eş-Şirvânî ed-Dağistani ve Amed İbn Kasım el-Abbadi, *Havâşi eş-Şirvânî ve'l-Abbâdî*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, V, s. 299.

rastlamak mümkündür.¹⁰⁹ Bu, muhtemelen müteahhirîn döneminin en muteber metni olan *el-Minhâc*'ın şerhi olmasından kaynaklanmaktadır. İkinci sırada ise Ebû Şücâ' metni üzerine yazılmış meşhur şerhi *el-İknâ'* gelmektedir. Onu ise daha çok “Hatîb, Ebû Şücâ' üzerine şerhinde” diye ifade etmişlerdir. Tenbih üzerine şerhini referans göstermeleri nadirdir.¹¹⁰

Şîrbînî'den gelen nakillerde dikkat çeken husus bunların daha çok hâşiyelerde yer almasıdır. Çünkü Şîrbînî şerh döneminin sonlarında yaşamış olup, onun zamanı özellikle Mısır'daki Osmanlı döneminin özelliklerinden biri olarak daha çok şerhler üzerine hâşiyeler ve takrirlerin yazıldığı bir dönemdir.¹¹¹

1.1.7.2. Şâfiî Fukahasının Şîrbînî'ye Yönelik Tenkitleri

Peygamberler gibi masum olmadıklarından elbette tenkide medar olabilecek bir söz veya fiil âlimlerden sadır olabilir. Keza ilmî sahada yaptıkları şerh, takrir veya yorumlarda hataya düşebilirler. Aynı zamanda hataya düşmeseler de onlardan sonra gelen âlimler onları yanlış da anlayabilir veya onlar gibi düşünmeyebilirler. Dolayısıyla Şîrbînî'de birçok fakih gibi kendinden sonra gelen fakihlerce bazı konularda tenkide maruz kalmış; görüş ve tercihleri yanlış bulunmuştur. Fakat Şîrbînî'nin eleştirildiği konular sayıca az olup bunlar önem arz eden eleştiriler de değildir. Bu eleştirilerin geçtiği eserler şerh türü eserlerdir. O eleştirilerden birini zikredecek olursak; Şîrbînî'nin, kişinin tuvalet ihtiyacını giderdikten sonra istibrâyı sağlamak için yetmiş adım kadar yürümesi ile ilgili sözü eleştiriye maruz kalmıştır. Söz konusu eleştiri, Kalyubî hâşiyesinde şu şekilde geçmektedir: “Yürüyüş adımlarının sayısının yetmiş olarak zikredilmesi çokluktan kinaye olup kayıtlandırılmaz.”¹¹²

1.2. Şîrbînî'nin Muğni'l-Muhtâc Adlı Eseri

Muğni'l Muhtac, Nevevî'nin *Minhâcu't-Tâlibîn* adlı eserinin şerhidir. Bilindiği gibi *Minhâcu't-Tâlibîn* Şâfiî fakîhi Albulkerim er-Râfiî'nin *el-Muharrer*

¹⁰⁹ Bkz. eş-Şîrvânî ve'l-Abbâdî, *Havâşî eş-Şîrvânî ve'l-Abbâdî*, V, s. 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338.

¹¹⁰ Şîrvânî ve'l-Abbâdî, *Havâşî eş-Şîrvânî ve'l-Abbâdî*, I, s. 126.

¹¹¹ Aybakan, “Şâfiî Mezhebi”, XXXVIII, 240.

¹¹² Ahmed Selamet el-Kalyûbî ve Ahmed Birlisî Umeyra, *Hâşiyetuna Kalyûbî ve Umeyra*, Dâru'l – Fikr Beyrut 1995, I, s. 47.

adlı kitabının muhtasarıdır. *el-Muharrer*, İmam Gazzâlî'nin (v. 505/1111) *el-Vecîz* adlı kitabının muhtasarıdır. İmam Gazzâlî bunu daha önce yazmış olduğu *el-Vasît* adlı eserinden, onu da *el-Basît* adlı eserinden ihtisar etmiştir. *el-Basît* ise, İmamı'l-Harameyn el-Cüveynî'nin (v.478/1085) *Nihâyetu'l-Maṭlab* adlı eserinin muhtasarıdır. *Nihâyetu'l-Maṭlab*, el-Müzenî'nin (v.264/878) *el-Muhtasar*'ının şerhidir. el-Müzenî ise, Muhtasar'ını mezhebin kurucusu hocası İmam Şafî'den almıştır.¹¹³

Minhâc 'ut-Tâlibîn üzerine yazılan şerhlerin tamamının özeti ve Zekeriya el-Ensârî'nin eserlerindeki faydanın tamamına takabül eden *Muğni'l-Muhtâc*, Hatîp eş-Şîrbînî'nin Şafî fikhına dair en önemli eseri olup Ezher üniversitesinde ders kitabı yapılmıştır.¹¹⁴

Şîrbînî *Muğni'l-Muhtâc*'ın mukaddimesinde eserinin yazılış sürecini ve sebebini şöyle açıklar:

“Kullarına yakın olan Allah'ın rahmetine muhtaç bu fakir, Muhammed eş-Şîrbînî el-Hatîp diyor ki: Kusurlardan münezzeh ve büyük olan Allah (c.c), ne zaman ki lütuf ve minneti ile büyük âlim Ebû İshak eş-Şîrâzî'nin önemli konuları içeren, faydalı notlar ve bilgilerle dolu *et-Tenbîh* adlı eserine yazdığım şerhi bitirmeyi nasip edince bazı arkadaşlarım buna benzer bir çalışmayı rabbanî âlim, ikinci Şafî Muhyiddin en Nevevî'nin *el-Minhâc* adlı eseri üzerine de yapmamı istediler. Bir süre bu konuda tereddüt yaşadım. Çünkü buna ehil olmadığımı biliyordum. Nihayet Allah bana h. 959 yılının başında peygamberlerin efendisinin (salat ve selam ona, ailesine, ashabına ve diğer peygamberlerin üzerine olsun) kabrini ziyaret etmeyi müyesser kıldı. Onun huzurunda ravzasında iki rekat sünnet namazı kıldıktan sonra istihâre yaptım. Allah'a işimi kolaylaştırması için dua ettim. Allah gönlüme ferahlık verdi. Yolculuktan dönünce devam eden bu inşirahla İmam Nevevî'nin *el-Minhâc* isimli eserinde gizli kalan ifadelerin manalarını açıklamak, anlamanın önünde engel teşkil eden şeyleri giderecek ifadeler ile eserin anlatmak istediğini ortaya koymak, gizli cevherlerini ortaya çıkarmak, eserin derinliklerinde saklı bulunanları gün yüzüne

¹¹³ İbrahim, Hanefî ve Şafîlerde Mezhep Kavramı, s. 161; Cuma, *el-Medhal*, s. 67.

¹¹⁴ es-Sekkâfî, *Muhtasaru'l-Fevâidi'l-mekkiyye*, s. 83; Kocabaş, Savaş, “Hatîp eş-Şîrbînî ve Muğni'l-Muhtâc Adlı Kitabındaki Metodu”, *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt XIV, sayı 2, 2010, s. 1.

çıkarmak için lafı çok uzatmayan, delil ve gerekçeleri içeren, sonraki âlimler ve mezheb âlimlerinin görüşleri içinde tercihe şayan olanları belirten, gerek fetva veren gerekse bunun dışında doğruyu araştıranlar için bir esas teşkil edecek olan, konuları düzenlenmiş, ayrıntılı ve temel meseleleri iyice incelenmiş, orta hacimli -ki işlerin en hayırlısı ifrat ve tefrite sapsmaksızın orta yollu olandır- bir eser yapmak niyetiyle yazmaya başladım.”¹¹⁵

Şîrbînî, eserine neden *Muğni'l-Muhtâc* ismini verdiğini de şöyle beyan eder: “Bu eseri inceleyen kişinin yorgunluk ve sıkıntısını giderdiği, başkasına ihtiyaç bırakmadığı, kişiye rahatlık ve ilmî zenginlik sağladığı için esere *Muğni'l-Muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l Minhâc* adını verdim.”¹¹⁶

1.2.1. Eserin Metodolojisi

Şîrbînî'nin *Muğni'l-Muhtâc* adlı eserindeki metodunu tespit edebildiğimiz kadarıyla aşağıda maddeler halinde zikredeceğiz.

a) Şîrbînî *el-Minhâc*'ı uzun cümleler halinde topluca şerh etmez. Aksine cümleleri kısa tutarak anlaşılır bir şekilde ve oluşabilecek yanlış anlamaları engelleyecek düzeyde açıklayıcı kelimeler ekleyerek şerh eder.¹¹⁷

b) Kısa bir şekilde başlıkların sözlük ve fikhî manasını, gerektiğinde delil getirerek başlıkta kastedilen manayı açıklar. Delilleri de kısa kısa zikrederek metin ile şerhi birbirinden koparmadan bir bütün olarak ele alır. Ardından konuyu detaylandırarak varsa başka delil veya konuyla alakalı itirazları ekler. Sözlük ve fikhî mana arasındaki ilişkiyi belirtir.¹¹⁸ Sonra onun temel fikhî delillerini zikreder.¹¹⁹

c) Şîrbînî *el-Minhâc*'ın metnini şerh ederken, bazen metinde yer almayan farklı bir konuyu ele alır. O konu üzerinden bir uyarı veya hatırlatma yapar. Bazen de faydalı veya fikhî bir meseleyi zikreder. Bunu fasl,¹²⁰ fûru',¹²¹ fer'¹²² ve faide¹²³ gibi farklı bir başlık adı altında ele alır. Mesela taharet babında mushafa el sürmek

¹¹⁵ Muhammed Hatîp eş-Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l Minhâc*, y.y, ts, I, s. 2.

¹¹⁶ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, I, s. 2

¹¹⁷ Kocabaş, “Hatib eş-Şîrbînî ve Muğni'l-muhtac Adlı Kitabındaki Metodu”, s. 386-387.

¹¹⁸ Bkz. Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, I, s. 120.

¹¹⁹ Bkz. Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, I, s. 86, II, 146.

¹²⁰ Bkz. Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, I, s. 96.

¹²¹ Bkz Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, I, s.28, 150.

¹²² Bkz. Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, I, s.57.

¹²³ Bkz. Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, I, s.18, 22, 26.

meselesini aktardıktan sonra “el-Fevaid” diye bir başlık açıp¹²⁴; onun duvara nakşedilmesi, Kur’ân veya Allah’ın isimlerinden birinin necis bir şeyle yazılması, kişinin küfür diyarına mushafı yanında götürmesi ve Kur’ân okuma adabı gibi Kur’ân’la ilgili pek çok farklı konuya temas eder.

d) Şîrbînî nadiren de olsa *el-Minhâc*’ta yer alan başlıklar arasındaki münasebeti, bu münasebetin sebep ve hikmetini açıklar. Bu konuda Nevevî dışındaki fakihlerin farklı bir sıralama ölçütleri varsa onu da zikredip her birinin bakış açısını açıklar. Mesela Nevevî “mestler üzerine mesh etme bâbı” konusunu abdest konusundan sonra zikretmiştir. Bunun sebebi şöyle açıklanmıştır: Abdestte asıl olan ayakların yıkanmasının farz olmasıdır. Mestler üzerine meshetme yıkamaya bedeldir. Râfi’ *el-Muharrer*’de bu konuyla alakalı farklı bir başlık atmamıştır. O, bu konuyu teyemmüm bâbı konusunun ardından zikretmiştir; çünkü ikisi de (teyemmüm ve mesh), namazı mubah kılan meshlerdir ifadesiyle açıklamıştır.¹²⁵

e) Şîrbînî bazen de konu başlığının lügât manasını açıkladıktan sonra bunu Kur’ân,¹²⁶ hadis¹²⁷ ve Arapların şiirlerinden örnekler¹²⁸ vererek zenginleştirir.

f) Konu içinde geçen kelimeleri de kısaca ele alır; bazen söz konusu kelimenin benzerlerini zikretmekle yetinir. Bazen de harekelerini ve farklı lehçeleri zikreder.¹²⁹ Yine Şîrbînî konuyla ilgili mümkün merteye değişik görüşleri zikreder. Ardından hangi görüşün zayıf, hangisinin tercihe şayan olduğunu ayrıca belirtir.¹³⁰

g) Şîrbînî metinde zikredilen görüşü açıklayıcı bir üslupla şerh eder, delil ve gerekçelerini getirir. Sonra diğer âlimlerin özellikle kendi hocalarının konuyla ilgili eserlerinde zikrettikleri benzer, zıt veya farklı görüşleri ele alır ve delilleriyle açıklar. Böylece konuyu detaylandırarak daha anlaşılır hale getirmeye çalışır.¹³¹ Bunu yaparken de fetvaya esas teşkil eden "es-Sahih", "el-Esahh" ve "el-Ezhar" gibi kavramları kullanır.

¹²⁴ Bkz. Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, I, s. 38.

¹²⁵ Bkz. Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, I, s. 63.

¹²⁶ Bkz. Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, I, s. 86, II, s. 121.

¹²⁷ Bkz. Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, I, s. 21, 32.

¹²⁸ Bkz. Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, I, s. 87.

¹²⁹ Bkz. Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, I, s.233.

¹³⁰ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, I, s.95.

¹³¹ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, I, s.101 -102.

1.2.2. Eserin Özellikleri

Eserin özelliklerini tespit edebildiğimiz kadarıyla zikretmeye gayret edeceğiz.

a) Şîrbînî *Muğni'l-Muhtâc* adlı eserini Şâfiî mezhebinin görüşlerine göre yazmış, diğer mezheplerin görüşlerine ise çok az temas etmiştir. Eserinde başvurduğu kaynaklar Şâfiî mezhebi kaynaklarıdır.¹³²

b) Şîrbînî *Muğni'l-Muhtac*'ında Nevevî'nin *Minhâcu't-Tâlibîn* adlı eserindeki ifadelerini açıklarken, onun diğer eserlerine de müracaat eder. Söz konusu eserler arasında ifade farklılığının bulunup bulunmadığını, farklılık varsa bunun bir görüş farkı teşkil edecek derecede bir farklılık olup olmadığını tespiti çalışır. Nevevî'nin görüşleri arasında farklılık olması durumunda ise doğru görüşü tespit etmek için onun eserlerini şerh eden diğer ulemanın, özellikle de Remlî ve Zakeriya el-Ensâri'nin görüşlerini dikkate alarak tercihlerde bulunmaktadır¹³³

c) Şîrbînî genellikle Nevevî'nin *Minhâcu't-Tâlibîn*'deki ifadelerini aktardıktan sonra, bu ifadeler yanlış anlaşılabilir bir düzeyde ise; yanlış anlamaları gidermek için metne müdahale etmekte ve metni bu durumdan kurtarmak için ifadenin nasıl değişmesi gerektiğine yönelik eleştiri ve tekliflerde bulunmaktadır.¹³⁴

d) Nevevî'nin *el-Minhâc*'ının metninde mezhep içinde ittifak halinde kabul edilen görüşleri, ihtilafli görüşleri, bunlar içinde “ale'l azhar” (daha güçlü) ve “ale'l-esah” (daha doğru) olanlarını zikretmektedir. Ancak ihtilafli durumlarda azhar ve esah kabul edilen görüşün karşısında yer alan görüş genellikle açık olarak belirtilmemektedir. Şîrbînî metni şerh ederken azhar ve esah kabul edilen görüşlerin karşısında yer alan görüşleri de delilleri ile birlikte zikretmektedir.¹³⁵

1.2.3. Şîrbînî'nin Muğni'l-Muhtâc'daki İstilahları

Şîrbînî mukaddimesinin sonunda kitaptaki kendine ait bazı istilahları açıklamıştır ki onlar şöyledir:

¹³² Şîrbînî, *Delilleriyle Büyük Şafî Fıkı Muğni'l-muhtâc*, (mütercim in önsözü), I, 63.

¹³³ Şîrbînî, *Delilleriyle Büyük Şafî Fıkı Muğni'l-Muhtâc*, (mütercim in önsözü), I, 64.

¹³⁴ Bkz. Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, I, s. 56,77, 87.

¹³⁵ Şîrbînî, *Delilleriyle Büyük Şafî Fıkı Muğni'l-Muhtâc*, (mütercim in önsözü), I, 70.

“Şeyhunâ” (Hocamız) ifadesiyle Şeyhülislam Zekeriyael-Ensârî’yi; “şeyhî” (Hocam) dediğinde er-Remlî’yi; “Şârih” dediğinde Celaleddin el-Mahallî’yi (v.864/1460); “Şeyhan”, “ikisi dediler ki”, “ikisinin naklettiğine göre” ifadeleri ile Râfîî ve Nevevî’yi; “Tercih” ifadesini mutlak olarak kullandığında çoğunlukla bu ikisinin ifadelerinde geçeni kasteder. Tercih sahibi başka biriyse onu da adıyla belirtmiştir.¹³⁶ Herhangi bir açıklama yapmadan “el-İmam” dediğinde Cüveynî, “el-Kâdî” dediğinde Kadı Hüseyin el-Mervezî (v.462/1070)’yi¹³⁷ “el-Ashâb” ile İmam Şâfî’nin (v.204/820) usûl’ünden istinbat yapabilen içtihat melekesine sahip Şâfî fukahâsını kastetmiştir.¹³⁸

¹³⁶ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, I, s. 3.

¹³⁷ Kavâsimî, *el-Medhal*, s. 507.

¹³⁸ Kürdî, *el-Fevâidü’l-medeniyye*, s. 375.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞİRBÎNÎ’NİN NEVEVÎ’YE YÖNELTİĞİ ELEŞTİRİLER

Bu bölümde kitabın sistematığı çerçevesinde Şîrbînî’nin ibadet, muamelât ve ukubât konularında Nevevî’nin görüşlerine yönelik eleştirilerini ele alacağız.

2.1. Tahâret ile ilgili Konulardaki Eleştirileri

İslâm dini temizliğe büyük önem vermiş, bunun bir göstergesi olarak fıkıh kitaplarının ilk bölümünü tahâret konusu oluşturmuştur. “Temizlenmek, arınmak” mânasına gelen tahâret, “maddî kiri (necâset, habes) veya mânevî pisliği (hades) gidermek” anlamına da gelir.¹³⁹ Konuyla ilgili Şîrbînî, Nevevî’ye iki noktada tenkitte bulunmuştur. Bunlar hades, necâset ve mutlak suda meydana gelen değişimler ile ilgili konulardır.

2.1.1. Sulara İlişkin Hükümler

Tahâret başlığı altında işlenen ilk konu sular ile ilgilidir. Bu başlık altında İslâm hukukunun sulara ilişkin hükümleri detaylı bir şekilde ele alınır.

Nevevî; “hades ve necâseti mutlak su ile kaldırmak şarttır” demiştir.¹⁴⁰ Şîrbînî, Nevevî’ye şöyle bir eleştiride bulunur: “Eğer “kaldırmak” fiilinin yerine benim ifade ettiğim gibi “gidermek” fiilini kullanmış olsaydı daha iyi olurdu. Çünkü ıstılâhi manada necaset “kaldırılmakla” vasıflandırılmaz. Nevevî, hades ifadesi daha önce geçtiği için necaseti de ona uyarlayarak “kaldırmak” sözcüğünü kullanmıştır. Hâlbuki necaset hadesten farklı olup maddi pislik grubuna girer. Necaset kaldırılmaz ancak giderilir. Mutlak su aslında sadece hadesi kaldırmak ve necaseti gidermek için kullanılmaz. Bütün tahâretler için kullanılır. Oysa Nevevî, sadece hadesi kaldırmak

¹³⁹ Salim Öğüt, “Tahâret”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, XXXIX, 382; Mehmet Erdoğan, “Tahâret”, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul: Ensar yayınları, 2016), s. 534.

¹⁴⁰ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin ve umdetü’l-müftin*, Dârü’l-Minhâc, Beyrut 2005, 1. Baskı, s. 67.

ve necâseti gidermek ile yetinmiştir; çünkü fıkıh kitaplarında geçen tahâret bölümlerinde öncelik hades ve necâsete verilmiştir.” Bunun için o, âlimlerin âdetine uyarak gelenekten ayrılmamıştır.¹⁴¹

Nevevî suyun değişim sonucu temizleyici olma özelliğini kaybetmesi ile ilgili olarak; “mutlak su, kendisiyle birlikte bulunması zorunlu olmayan safran bitkisi gibi bir madde ile bulanıp değişime uğramışsa ve bu değişim suyun mutlak ismini yitirmesine sebep olmuşsa temizleyici değildir. Ancak mutlak su denilmesine mani olmayan değişim suyun temizleyici özelliğine zarar vermez. Uzun süre beklemekten dolayı oluşan bozulma veya çamur, yosun karışması, akış yolunda bulunan bir maddeden etkilenmesi ona zarar vermez ve zahir görüşe (daha güçlü görüş) göre, içine toprak ve çamur atılması da suya zarar vermez.”¹⁴²

Şirbînî, Nevevî'nin “uzun süre beklemekten dolayı değişen veya suyun geçiş yolunda bulunan bir maddeden dolayı değişen” şeklindeki ifadeye şöyle bir itirazda bulunur: “Nevevî'nin müteğayyir (değişen) lafzındaki “mim” harfini kaldırıp tağyir (değişme) demesi daha güzel olurdu. Değişen su ile başka bir şeyin değişmesi sahih değildir. Çünkü değişen su kendisine zarar veremez. Zarar veren değişimdir. Ben Şârih Celâleddin el-Mahallî'ye (v.864/1460) tabi olarak bu değişikliği yaptım¹⁴³ ve bununla yanlışlığı giderdim.”¹⁴⁴

2.1.2. Abdest

Bilindiği gibi Türkçede kullanılan abdest'in aslı Farsça olup, âb (su) ve dest (el) kelimelerinden oluşur ve “el suyu” mânasına gelir. Arapçada ise “güzellik ve temizlik” mânasına gelen vudû (وضوء) kelimesinin karşılığıdır.¹⁴⁵ Şirbînî, abdestle ilgili Nevevî'ye üç noktada tenkitte bulunmuştur. Bunlar, abdestin sünnetlerinden olan ağız temizliği, mazmaza ve istinşak ile silkelene ve kurulanmayı terk etmektir.

Nevevî abdestin sünnetleriyle ilgili olarak şöyle der: “Dişleri sert olan her hangi bir cisimle enlemesine fırçalamak sünnettir. En sahih görüşe göre bunu

¹⁴¹ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, I, s. 17

¹⁴² Nevevî, *Minhâcu't-Tâlibîn*, s. 67.

¹⁴³ Celâleddin Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. İbrahim el-Mahallî, “*Kenzü'r-rağîbin fî şerhi Minhâcu't-Tâlibîn*”, Dârü'l-Minhâc, Beyrut 2013, 2. Baskı, I, s. 75.

¹⁴⁴ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, I, s. 19.

¹⁴⁵ Abulkadir Şener, “Abdest”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1988, I, 68.

parmak ile yapmak sünnet değildir.”¹⁴⁶ Şirbînî, abdestin sünnetlerinden biri de misvaktır dedikten şöyle bir eleştiride bulunur: “Eğer Nevevî benim yaptığım gibi ve *el-Muharrer*’de de ifade edildiği üzere, abdestin sünnetlerinden biri de misvaktır deseydi daha iyi olurdu.”¹⁴⁷ Çünkü Nevevî’nin ifade şekli hasır ifade ettiğinden, abdestin sünnetlerinin yalnızca dış fırçalamaktan ibaret olduğu anlaşılmış oluyor. Hâlbuki Nevevî’nin bahsetmediği abdestin başka sünnetleri de vardır.¹⁴⁸

Nevevî yine abdestin sünnetlerinden mazmaza ve istinşak ile ilgili olarak şöyle der: “Zahir olan görüşe göre, ağız ve burnu aralıklı yıkamak daha faziletlidir. En sahih görüşe göre, kişi bir tek avuç suyla üç kere ağızını, daha sonra yine bir avuçla üç kere burnunu yıkayacaktır. Kişi oruçlu değilse bu yıkamaları mübalağa ile yapacaktır. Ben derim ki: En güçlü görüşe göre üç avuç suyu önce ağza sonra burna birlikte verir. Allah daha iyi bilir.”¹⁴⁹

Şirbînî bu konuda tercihini, Nevevî’nin *el-Mecmu* adlı eserinde geçen ifadeden yana kullanır.¹⁵⁰ Söz konusu eserde Nevevî’nin’ de sahih kabul ettiği ifade şudur: “Ağza ve burna beraber olarak üç avuç su vermek ayrı ayrı su vermekten daha faziletlidir.”¹⁵¹ Görüldüğü gibi Şirbînî’nin bu konuda Nevevî’ye yönelttiği eleştiri, onun üç avuç suyu önce ağza sonra burna birlikte verme görüşü ile ilgilidir.

Nevevî abdestin sünnetlerinden olan silkelenmeyi ve kurulanmayı terk etmek hakkında şöyle der: “Abdest aldıktan sonra uzuvların üzerindeki ıslaklığı silkelememek ve en sahih görüşe göre kurulamamak da sünnettir.”¹⁵²

Şirbînî silkelenmek konusunda üç görüş, kurulanmamak konusunda da iki görüşün olduğunu zikreder. Bununla birlikte Şirbînî’nin itiraz noktası Nevevî’nin metinde kullandığı “keza” sözcüğüdür. Ona göre eğer Nevevî bu sözcüğü

¹⁴⁶ Nevevî, *Minhâcu’t-Tâlibîn*, s. 74.

¹⁴⁷ Ebü’l-Kâsım Abdülkerîm b. Muhammed b. Abdilkerîm er-Râfî el-Kazvîni, *el-Muharrer fî Fıkhî İmam-ı Şafîi*, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye 2005, 12.

¹⁴⁸ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, I, s. 56.

¹⁴⁹ Nevevî, *Minhâcu’t-Tâlibîn*, s. 75.

¹⁵⁰ Ebü Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî , *Kitâbu’l-Mecmû’ Şerhu’l-Mühezzeb li’ş-Şirâzî*, (Thk.: Muhammed Necîb el-Mutiî), Mektebetü’l-İrşâd, Cidde, I, 400.

¹⁵¹ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, I, s. 58.

¹⁵² Nevevî, *Minhâcu’t-Tâlibîn*, s. 76.

zikretmeseydi görüş ayrılığı hem silkelene hem de kurulanma konusu ile ilgili olacaktı.¹⁵³

2.1.3. Gusül

Cünüplük, nifas ve hayız gibi hükmî kirlilik halinden kurtulmak için gerekli olan dinî temizlik şeklinde ifade edilen gusül; bütün vücudu su ile yıkamaktır. Türkçe’de “boy abdesti” ve “büyük abdest” olarak da ifade edilir.¹⁵⁴ Gusül bahsinde Şirbînî, Nevevî’ye cünüplük durumunda yapılması haram olan fiiller ile ilgili bir eleştiri yöneltmiştir.

Nevevî cünüplük durumunda yapılması haram olan fiilleri şu şekilde zikreder: “Abdestsizlik halinde yapılması haram olan hususlar, cünüplük halinde de haramdır. Örneğin Kur’an okumak haramdır; ancak Kur’an kâatini kastetmeksizin ondaki dua ve zikirlerin okunması caizdir.”¹⁵⁵

Şirbînî bahsi geçen maddeleri tafsilatlı bir şekilde izah ettikten sonra, Nevevî’in “Kur’an kastıyla olmaksızın Kur’an’daki zikirleri okumak caizdir” ifadesinin yerine kişi Kur’an’da yer alan bir şeyi Kur’an kastıyla olmaksızın okursa caiz olur ifadesini kullanmıştır. Şirbînî bu açıklamadan sonra şöyle demiştir: “Eğer musannif (Nevevî) konuyu benim yaptığım gibi ifade etseydi; benim yaptığım açıklamaları da kapsamış olacaktı ki daha iyi olurdu.”¹⁵⁶ Görüldüğü gibi Şirbînî, Nevevî’inin ifade ettiği “zikir” kavramını dar bir kavram olarak telakki edip tenkitte bulunmuştur.

2.1.4. Necâsetlerin Giderilmesi

Maddeten veya şer’an pis şeyler hakkında kullanılan necâset mefhumu, fikhî bir kavram olup hakiki necâset ve hükmi necâset olarak ikiye ayrılır.¹⁵⁷ Bu konuda Şirbînî, Nevevî’ye necâset konusunun başlığı hakkında eleştiride bulunmuştur.

¹⁵³ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 61.

¹⁵⁴ Mehmet Şener, “Gusül”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1996, XIV , 213.

¹⁵⁵ Nevevî, *Minhâcu’t-Tâlibîn*, s.75.

¹⁵⁶ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, I, s. 72.

¹⁵⁷ Erdoğan, “Necâset”, s. 449.

Nevevî necâset bölümüne “babu’n-necâse” (necâset konusu) başlığıyla giriş yapmıştır.¹⁵⁸ Şirbînî bu başlığı uygun bulmayıp şöyle demiştir: “Eğer Nevevî “necasetlerin giderilmesi” veya *et-Tenbih*’te geçtiği üzere yalnızca “necaset” deseydi daha iyi olurdu;¹⁵⁹ çünkü taharetlerin ele alındığı kitaba bu şekilde bir başlık daha uygundur. Necasetin giderilmesi necasetin mahiyetinin bilinmesine bağlıdır.”¹⁶⁰

2.1.5. Teyemmüm

Suyu temin etme veya kullanma imkânının bulunmadığı durumlarda büyük ve küçük hükmî kirliliği (hades) gidermek amacıyla niyetle iki eli temiz toprak veya yer cinsinden sayılan bir maddeye sürerek yüzü ve iki kolu meshetmekten ibaret hükmî temizlik manasına gelir.¹⁶¹ Konuyla ilgili Şirbînî, Nevevî’ye iki noktada tenkitte bulunmuştur. Bunlar teyemmümle kılınan namaz esnasında suyun bulunması ve bir teyemmümle kaç namazın kılınabileceği hususlarıdır.

Nevevî teyemmüm başlığı altında teyemmümün bozulması ile ilgili şöyle der: “Su olmadığı için teyemmüm eden bir kimse teyemmümle kazası sakıt olmayan (düşmeyen) bir namazda iken su bulunursa, meşhur olan görüşe göre namazı bozulur.”¹⁶²

Şirbînî bu konuda şöyle der: “Eğer Nevevî namaz değil de teyemmüm bozulur deseydi daha isabetli olurdu; çünkü namazın bozulması teyemmümün bozulmasını gerektirmez. Ancak teyemmümün bozulması namazı batıl kılar. Kaldı ki burada ele alınan konu namazın batıl olması konusu değil teyemmümün hangi durumlarda geçersiz olduğu konusudur.”¹⁶³

Nevevî yine teyemmüm konusuyla ilgili olarak, “bir kimse bir teyemmüm ile ancak bir farz namaz kılabilir. Birden fazla farz namaz kılamaz. Fakat istediği kadar nafil kılabilir şeklinde bir ifadede bulunur.”¹⁶⁴

¹⁵⁸ Nevevî, *Minhâcu’t-Tâlibîn*, s. 80.

¹⁵⁹ Aslında *et-Tenbih* adlı eserde de “necasetin giderilmesi” olarak geçiyor. Bkz. Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf eş-Şîrâzî, *et-Tenbih fî fûrû’i’l-fikhi’s-Şâfi’î*, Âlim’ül- kütüp Beyrut, 80.

¹⁶⁰ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 77.

¹⁶¹ Mehmet Boynukalın, “Teyemmüm”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2012, XLI , 50.

¹⁶² Nevevî, *Minhâcu’t-Tâlibîn*, s. 85.

¹⁶³ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 102.

¹⁶⁴ Nevevî, *Minhâcu’t-Tâlibîn*, s. 85.

Şirbînî, Nevevî'nin meseleyi ifade etme şeklini yetersiz bulur. Ona göre şayet Nevevî bir kimse bir teyemmüm ile bir farzdan fazla farz namaz kılamaz demek yerine kişi bir teyemmüm ile bir farz dışında bir şey yapamaz deseydi, ifade tarzı olarak daha genel olurdu. Bu da; iki farz tavaf, bir tavaf bir namaz vb. farzları da kapsardı ki, bu daha iyi olurdu.¹⁶⁵

2. 2. İbadet Konularındaki Eleştirileri

2. 2. 1. Namaz

Bilindiği gibi namaz İslâm'ın beş şartından biridir. Tekbir ile başlayıp selâm ile son bulan özel bir ibadet şeklidir.¹⁶⁶ Şirbînî, Nevevî'ye dört noktada tenkitte bulunmuştur. Bunlar kaza namazları için ezan ve kâmet okumak, kibleyi bulma konusunda araştırma yapmak, yolculukta namazı kısaltarak kılmak ve Cuma namazıyla alakalı konulardır.

Nevevî kaza namazları için ezan ve kâmet ile ilgili şöyle der: “Eğer kaza namazları birden fazla ise, sadece ilk namaz için ezan okunur diğerleri için ezan okunmaz. Yalnızca kâmet okunur.”¹⁶⁷ Bu konuda farklı görüş olmamakla birlikte konunun detayında Şirbînî'den farklı bir yaklaşım görüyoruz. Şirbînî'nin görüşü şöyledir: “Kişi kaza namazını vakit namazının ardından uzun bir ara vermeden kılacaksa, vakit namazı için ezan okumaz. Fakat kaza namazı için ezan okuduktan sonra vakit girmişse, vaktin girdiğini duyurmak için okur. Vakit namazı için ezan okuduktan sonra kaza namazı olduğunu hatırlasa, vakit namazı ile kaza namazını peş peşe kılsa kaza için ezan okuması sünnet değildir. Çünkü kazanın vakti değildir. Ben bu şekilde arz ettim ve başkasından bu yönde bir görüş görmedim.”¹⁶⁸

Nevevî kibleyi bulma konusunda icihat yapmak (araştırma yapmak) meselesinde namaz mefhumunu genel olarak zikreder. Mesela; sahih olan görüşe göre her bir namaz için araştırmayı yeniden yapmanın vacip olduğunu söyler.¹⁶⁹

¹⁶⁵ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 103.

¹⁶⁶ M. Kâmil Yaşaroğlu, “Namaz”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2006, XXXII , 350.

¹⁶⁷ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 92.

¹⁶⁸ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, I, s. 135.

¹⁶⁹ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 95.

Şirbînî ise namaz kavramını; farz-ı ayn namazı, adak namazı, kaza namazı v.b şeklinde ayrıntılı olarak zikrettikten sonra şöyle der: “Eğer Nevevî benim yaptığım gibi farz-ı ayn namazları şeklinde ifade etseydi, genel ifade tarzından dolayı ortaya çıkan mana karışıklığı olmayacaktı.”¹⁷⁰

Nevevî yolculukta namaz konusunu aktarırken, yolculukta namazı kısaltarak kılmanın şartlarını zikreder. O şöyle der: “Başlama tekbirinde namazı kısaltarak kılmaya niyet etmek şarttır ve kişi namazın sonuna kadar bu niyet üzere olmalıdır. Kişi namaza kısaltarak kılma niyetiyle başlasa daha sonra namazı tam mı yoksa kısası mı kılayım diye tereddüt etse, ya da namazı kısası kılmaya niyet edip etmediğinden şüphe etse namazı tam kılar.”¹⁷¹

Şirbînî, Nevevî'nin namazı kısası kılmaya niyet edip etmediğinden ibâresini yanlış bulur ve şöyle der: “Nevevî'nin namazı kısası kılmaya niyet edip etmediğinden ifadesi doğru bir ifade değildir; çünkü Nevevî bunu başlama tekbirinde namazı kısaltarak kılmaya niyet etmek fidesinin bir kısmı olarak takdim etmiştir. Halbuki aralarındaki zıtlık münasebetiyle bu sahih değildir. Şayet Nevevî benim gibi “şüphe etse” ibâresini ekleyerek konuyu aktarsaydı daha doğru olurdu. Çünkü bu şekliyle atfı, başlama tekbirinde namazı kısaltarak kılmaya niyet etmeye değil de namaza başlasa ifadesine yapmış olacaktı.”¹⁷²

Nevevî Cuma namazı bahsinde şöyle bir ifade kullanır: Kendisine öğle namazı sahih olan -çocuk, köle, kadın ve misafir gibi- kimseye Cuma namazı da sahihtir.¹⁷³

Şirbînî *El-Muharrer*'de geçen Cuma namazı yeterlidir¹⁷⁴ ifadesini, Nevevî'nin Cuma namazı sahih olur ifadesinden daha uygun bulur. Bu bağlamda Şirbînî şöyle der: “*El-Muharrer*'de geçen cuması yeterli olur ifadesi musannifin (Nevevî) cuması sahih olur ifadesinden daha evladır. Çünkü yeterli olur ifadesi kazanın vacip olmadığı manasını akla getirir. Hâlbuki sahih olur ifadesi böyle bir manayı akla getirmez. Binaenâleyh genellikle suyun bulunduğu bir mevkide

¹⁷⁰ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 146.

¹⁷¹ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s.130.

¹⁷² Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 270.

¹⁷³ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 132.

¹⁷⁴ Râfî , *el-Muharrer*,s. 65.

teyemmüm olarak namaz kılan kimsenin namazı sahih olmakla birlikte yeterli değildir.”¹⁷⁵

2. 2. 2. Cenâzelere İlişkin Hükümler

Bilindiği gibi cenâze kavramı ölümler için kullanılan bir ifadedir. Ölünün yıkanması, kefenlenmesi, cenaze namazının kılınması ve defnedilmesi gibi cenazeye ilişkin hükümler fıkıh kitaplarında detaylı bir şekilde ele alınır. Konuyla ilgili Şirbînî, Nevevî’ye ölünün lahde konulması ile ilgili tenkitte bulunmuştur.

Nevevî cenâze bahsinde ölümlerin defni ile ilgili olarak şöyle der: “Ölü, lahde kıbleye dönük olarak sağ tarafı üzerine gelecek şekilde konulur.”¹⁷⁶

Şirbînî, ölü lahde veya lahit yapılmamışsa kabirdeki lahit dışındaki yere, kıbleye dönük olarak sağ tarafı üzerine gelecek şekilde konulur dedikten sonra şöyle bir eleştiride bulunur: “Eğer Nevevî lahde sözcüğünü kaldırsaydı benim zikrettiğim hususu da kapsayacağından daha iyi olurdu.”¹⁷⁷

Şirbînî’nin itirazı Nevevî’nin ifadesinde geçen lahit sözcüğünedir. Çünkü Müslümanlar dünya üzerinde farklı bölgelerde yaşıyorlar. Her bölgenin coğrafi koşulları farklı olduğundan toprak şekilleri de farklılık arz eder. Kabrin lahit şeklinde yapılması aslında tamamen toprağın cinsi ile alakalıdır. Kimi topraklar lahit için uygun iken kimi topraklar da uygun değildir.

2. 2. 3. Zekât

İslâm’ın beş şartından biri olan zekât, Kur’an’da geçen sınıflara verilmek üzere dinen zengin sayılan müslümanların malından alınan belirli miktarı ifade eder. Sadaka kelimesiyle eş anlamlı olan zekâtın, ibadet yönünün yanı sıra toplumsal dayanışmayı güçlendirici yönü de bulunmaktadır.¹⁷⁸

zekâtla ilgili Şirbînî, Nevevî’ye on noktada tenkitte bulunmuştur. Bunlar zekât’ın verilme şekli, hayvanların zekâtı, Nevevî’nin fitir sadakasının verileceği zamana dair, fitre yükümlülüğü, fitre olarak nelerin verileceği, alacakların zekâtı,

¹⁷⁵ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 277.

¹⁷⁶ Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin*, s.155.

¹⁷⁷ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 353.

¹⁷⁸ Mehmet Erkal, “Zekât”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2013, XLIV, 197.

borcun zekâtın mahiyetine etkisi, konunun başlığı, zekâtın farz olmadan verilmesinin hükmü ve zekâtın geciktirilmesinin hükmü konularıdır.

Nevevî, hayvanların farklı türlerden olması durumunda zekâtının nasıl verileceği konusunda verilmesi gereken zekât miktarları için, zekât memuru alır ifadesini kullanmaktadır.¹⁷⁹

Şirbînî ise şöyle bir çıkarım ve tercihte bulunur: “Eğer Nevevî zekât memuru alır ifadesi yerine hayvanların sahibi verir dese daha evla olurdu. Çünkü zekât verme konusunda seçme hakkı hayvan sahibine aittir.”¹⁸⁰

Nevevî hayvanlarda zekâtın farz olmasının iki şartı vardır demiştir.¹⁸¹ Görüldüğü gibi Nevevî, hayvanlar diyerek genel bir tabir kullanmıştır. Oysa zekât bütün hayvanlara farz değildir. Tabirin içeriğinden hareketle her ne kadar küçük ve büyük baş hayvanlar anlaşılıyorsa da tabirin genel olması müphemlik yaratır. Şirbînî bu noktaya dikkat çekerek şöyle der: “Nevevî hayvanlarda zekâtın farz olması için demek yerine davar, sığır ve deve de zekâtın farz olması için demiş olsaydı daha yerinde olurdu. Çünkü söz konusu kavramlar, hayvanlar tabirinden daha has yani özel niteliklidir.”¹⁸²

Nevevî, fitır sadakasının verileceği zamanla alakalı olarak şöyle der: “Fitır sadakasını bayram namazından sonraya tehir etmemek sünnettir. Bayram gününden sonraya tehir etmek ise haramdır.”¹⁸³

Şirbînî bu ibâreyi yanlış anlaşılmaya açık bir ifade olarak görür. Bu bağlamda Şirbînî’ye göre *et-Tenbih*’te geçen ifade, maksadın doğru bir şekilde ifade edilmesi ve yanlış anlamayı gidermesi açısından tercihe şayandır. O şöyle der: “Eğer Nevevî *et-Tenbih*’te geçtiği üzere fitır sadakasını bayram namazından önce verilmesi sünnettir dese daha yerinde olurdu.”¹⁸⁴ Çünkü Nevevî’nin kullandığı ifade ile fitır sadakasının bayram namazından önce verilmesinin mendup olduğu akla gelmemektedir. Hatta böyle bir ifadeden fitır sadakasının bayram namazıyla aynı anda verilmesinin uygun olacağı manası çıkmaktadır. Sonra Nevevî’nin kullandığı

¹⁷⁹ Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin*, s. 162.

¹⁸⁰ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 375.

¹⁸¹ Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin*, s. 163.

¹⁸² Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 378

¹⁸³ Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin*, s. 172.

¹⁸⁴ Şirâzî, *Tenbîh*, s.60.

ifadeden fitir sadakasının bayram gününden önce değil de, bayram günü verilmesinin sünnet olduğu açıkça anlaşılmamaktadır.¹⁸⁵

Nevevî kişinin fitre yükümlülüğü ile ilgili olarak, kayıp kölenin fitresiyle alakalı şöyle bir izahat yapar: “Kişinin kölesinden haber kesilirse (hangi durumda olduğu bilinmezse) mezhebe göre fitresini hemen vermek vaciptir. Zayıf bir görüşe köle döndüğünde fitresi ödenir. Başka zayıf bir görüşe göre herhangi bir şey ödenmez.”¹⁸⁶ Görüldüğü gibi Nevevî, kayıp yani kendisinden haber alınamayan köle için fitresi hemen verilir dedikten sonra konuyla ilgili mezhepte iki zayıf görüşten bahseder.

Şirbînî, Nevevî’nin söz konusu iki görüşü zayıf olarak zikretmesini uygun bulmaz ve şöyle der: “Nevevî’nin hemen vermek vaciptir görüşünün karşısında zayıf bir görüş olarak zikrettiği görüş *el-İmlâ* adlı eserde İmam Şafî’nin açık görüşü olarak yer aldığından onu zayıf bir görüş olarak ifade etmesi güzel değildir. Başka zayıf bir görüşe göre herhangi bir şey ödenmez ifadesi yerine bu konuda İmam Şafî’ye ait iki görüş bulunmaktadır. Bu iki görüşün ikincisinde herhangi bir şey ödenmez deseydi daha güzel ve yerinde bir ifade olurdu.”¹⁸⁷

Nevevî fitre olarak neyin verileceği veya hangi gıda maddelerinden verileceği ile ilgili olarak şöyle der: “Yaşadığı beldenin kut ve gıdasından vermek vaciptir.”¹⁸⁸

Kişinin yaşadığı beldede kut ve gıda olarak birçok yiyecek bulunabilir. Hal böyle olursa hangisinden verilmeli sorusu Nevevî’nin kullandığı tabiri göz önüne aldığımız zaman cevapsız kalır. Şirbînî bu noktaya dikkat çekerek, yaşadığı beldenin kut ve gıdasından vermek vaciptir ifadesi yerine o beldede yaygın olan gıda maddesinden verilmelidir der. Şirbînî bu manada tercihini şu şekilde ortaya koyar: “Eğer Nevevî yaşadığı beldenin kut ve gıdasından vermek vaciptir ifadesi yerine benim tabir ettiğim şekilde yaşadığı beldede yaygın olan gıda maddesinden verilmelidir deseydi daha yerinde olurdu. Çünkü kişinin yaşadığı beldede bir çok gıda malzemesi varsa ve bunlardan bazıları yaşamsal olarak daha yaygın durumda

¹⁸⁵ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 402

¹⁸⁶ Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin*, s.172.

¹⁸⁷ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 404.

¹⁸⁸ Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin*, s.173.

iseler kural olarak fitre yaygın olandan verilmelidir. Ayrıca böyle bir tabir, Nevevî'nin daha sonra zikrettiği eğer bir beldede birden fazla gıda maddesi varsa ve bunlar arasında yaygın olanı yoksa yani hepsi tercih olarak aynı kategoride ele alınıyorsa kişi bunlardan fitre olarak dilediğini seçer şeklindeki ifadesine de uygun olurdu.”¹⁸⁹

Nevevî zekât bahsinde alacakların zekâtıyla ilgili olarak şöyle der: “Satılan fakat müşteri tarafından kabz edilmeyen (teslim alınmayan) malın zekâtı, gasp edilen, kaybolan ve inkar edilen mal gibidir. Kabz edilmeden önce zekâtı vermek vacip değildir.”¹⁹⁰

Şirbînî bu konuda şöyle bir mülahazada bulunur: “Eğer Nevevî kabz edilmeden önce demek yerine, ödeme zamanı gelmeden önce deseydi daha yerinde olurdu.” Çünkü burada bahsi geçen durum; alacaklının alacağı vadeli olsa, tahsili için vadenin dolması bekleniyorsa bu durumda vade dolduğunda malı teslim alsın ya da almasın zekâtın verilmesinin gerekli olmasıdır.¹⁹¹

Nevevî, zekâtı vacip kılan şartlar ve zekâta tâbi olan mallar başlığı altında borçlu olmanın zekâtın farziyetine etkisi konusunu işlerken şöyle bir ifade bulunur: “İmam Şâfiî'nin bu konuyla ilgili üç görüşü bulunmaktadır. En zahir görüşüne göre borç, zekâtın farz olmasına mani değildir. İkinci görüşüne göre manidir. Üçüncü görüşe göre gizli olan mallarda manidir. Gizli mallar para ve ticaret mallarıdır.”¹⁹²

Şirbînî'nin bu konuda tercihi şöyledir: Nevevî para yerine altın ve gümüş tabirini kullanmış olsaydı daha iyi olurdu. Çünkü bu hem basılı olanı hem de basılı olmayana kapsamış olacaktı.¹⁹³

Nevevî, fasıl başlığı ile zekâtın eda edilmesi şeklinde konuya başlık atar¹⁹⁴. Şirbînî'in bu konuda şöyle bir eleştiride bulunur: “Nevevî konu başlığını fasıl değil bab şeklinde verseydi daha uygun olacaktı. Aynı şekilde ardından gelen iki konu için de bu durum söz konusudur. Çünkü her ikisinin de bab başlığı altında verilmesi daha

¹⁸⁹ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 406.

¹⁹⁰ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 174.

¹⁹¹ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 410.

¹⁹² Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 174.

¹⁹³ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 411.

¹⁹⁴ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 175.

uygun olup fasıl şeklinde verilmesi yerinde değildir. Bu cümleden olarak *er-Ravda* adlı eserde¹⁹⁵ hem bu bölüm, hem de bundan sonraki üç bölüm için zekâtın edası, zekâtın ilk vaktinde ödenmesi ve zekâtın geciktirilmesi babları şeklinde başlıklar atılmıştır.”¹⁹⁶

Nevevî, zekâtı daha farz olmadan önce verme ile ilgili şöyle der: “Kişi zekâtı vaktinden önce verse ve şartı oluşmadığı için zekât sayılmazsa, eğer zekâtı verirken bir mani çıkması halinde geri alacağını şart koşmuşsa onu geri alabilir. En sahih görüşe göre kişi yalnız bu vakti gelmeden önce verdiği zekâtıdır dese onu geri alır. Şayet mal sahibi böyle bir beyanda bulunmamışsa ve alan kişi de bu durumdan haberdar değilse onu geri isteyemez.”¹⁹⁷

Şirbînî'nin bu konudaki tercihi şu yöndedir: “Nevevî birinci görüşü açıklarken, mezhebte esas kabul edilen görüş budur dese daha uygun olacaktı; çünkü *el-Mecmû* ve diğer eserlerde sahih kabul edilen tek görüş birinci görüştür.”¹⁹⁸

Nevevî zekâtı ödeme imkânına sahip olduktan sonra geciktirmek konusunu ele alırken şöyle bir ifadede bulunur: “Zekâtı malından çıkarma imkânına sahip olduğu halde onu geciktiren, malın tamamı telef olsa bile zekâtı tazmin eder.”¹⁹⁹

Şirbînî'nin bu konudaki tercihi şu şekildedir. “Nevevî tazmin eder ifadesi yerine gerekli olur demiş olsa daha iyi olurdu. *El-Muharrer* adlı eserde bu konuyla ilgili geçen ifade, malın kalan kısmının zekât borcu kalır şeklindedir.”²⁰⁰

2. 2.4. Oruç

İslâm'ın beş şartından biri olan oruç, ikinci fecirden güneşin batmasına kadar ibadet maksadıyla yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durmaktır.²⁰¹ Konuyla ilgili Şirbînî, Nevevî'ye iki noktada tenkitte bulunmuştur. Bu iki nokta orucun müstehapları ve nafil oruçla ilgilidir.

¹⁹⁵ Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *Ravzatü't-talibîn ve umdetü'l-müfîn*, (nşr. Züheyr eş-Şâvîş), Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1991, II, s. 204.

¹⁹⁶ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 413.

¹⁹⁷ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 176.

¹⁹⁸ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 417; Nevevî, *Mecmû*, VI, s. 149.

¹⁹⁹ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 176.

²⁰⁰ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 418; Râfiî, *el-Muharrer*, s. 107.

²⁰¹ Ali İhsan Yitik, “Oruç”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2007, XXXIII, 416.

Nevevî orucun müstehapları ile ilgili olarak şöyle der: “Fecir doğmadan önce cünüplükten yıkanmak, kan aldirmaktan kaçınmak, öpmekten kaçınmak, yemeğin tadına bakmaktan kaçınmak, sakız çiğnemekten sakınmak, iftar yaparken Allahım senin için oruç tuttum, bana verdiğin rızıkla iftar ettim şeklinde dua etmek, ramazan ayında çokça sadaka vermek ve Kur’an okumak, özellikle ramazanın son on gününde itikâf yapmak müstehaptır.”²⁰²

Şirbînî'nin itiraz noktası itikâfın ramazan ayına mahsus bir ibadetmiş gibi sunulması ya da o şekilde anlaşılmaya müsait bir ifade ile beyan edilmesidir. Bu noktadan hareketle Şirbînî şöyle der: “Eğer Musannif (Nevevî) çokça sadaka vermek, Kur’an okumak ve itikâf yapmak müstehaptır deseydi daha yerinde olurdu. Çünkü itikâf yapmak mutlak müstehaptır. Yani ramazan ayına has bir müstehap değildir. Fakat itikâfın ramazan ayında daha çok müstehap olması onun hüküm olarak sadaka vermek ve kur’an okumak ile aynı düzeyde zikredilmesine neden olmuştur.”²⁰³

Nevevî nâfile oruç başlığı altında nâfile oruca ilişkin meseleleri açıklarken şöyle bir ifade serd eder: “Bir kimse nâfile olan oruç veya namaza başladıktan sonra onları yarıda kesebilir, bu iki ibadeti daha sonra kaza etmesi de gerekmez.”²⁰⁴

Şirbînî öncelikle konuyu etraflıca ele alıp gerekli gördüğü açıklamaları yaptıktan sonra tercihini ortaya koyar. Şöyle ki; bir kimse nâfile oruç veya nâfile namaza başlasa, onları yarıda kesebilir. Namaz bu konuda oruca kıyas edilmiştir. Hac ve umre dışında kalan nâfileler; itikâf, tavaf, abdest, cuma gecesi ve gündüzünde kehf suresini okumak, namazdan sonra yapılan tesbihler gibi nâfile ibadetler de buna kıyas edilmiştir. Ancak bir kimsenin nâfile olan hac ve umreye başladıktan sonra bu iki ibadeti yarıda kesmesi haramdır. Çünkü diğer ibadetlerden farklı olarak hac ve umre; başladığında tamamlanmaları geriklidir. Ayrıca cinsel ilişkide bulunduğu kefarete verilmelidir. Nâfile ibadeti yarıda kesmek, her ne kadar kaza gerektirmiyorsa da eğer kişi bunu özürsüz olarak yaptıysa, ibadeti yarıda kestiğinde kazayı farz gören ulemanın farklı görüşünü dikkate alarak kaza etmesi menduptur. Nevevî, kişi hac ve umre dışında bir nâfile ibadete başladığında şeklinde bir ifade serd etmiş olsaydı daha uygun olacaktı. Çünkü bu benim zikrettiğim hususları da

²⁰² Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 182-183.

²⁰³ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 436.

²⁰⁴ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 186.

kapsamış olacaktı.²⁰⁵ Burada dikkat çeken husus acaba hac ve umre de namaz veya oruca kıyas edilebilir mi? yani bir kimse nafîle hac veya nafîle umreyi yanında kesebilir mi? Şîrbînî'nin, Nevevî'nin ifadesine olan eleştirisi bu minvalde değerlendirilmelidir.

2. 2.5. Hac

İslâm'ın şartlarından biri olan hac, “bir şeyin etrafında dönmek, dolanmak”, fıkıh terimi olarak ise, imkânı olan Müslümanların belirlenmiş zaman içinde dinî görevlerini ifa etmek üzere Kâbe'yi ve diğer bazı özel mekanları ziyaret etmeleridir.²⁰⁶ Şîrbînî, Nevevî'ye haccın sıhhat şartları, tavafın sünnetleri ve temettü kurbanı ile ilgili bazı hususlarda tenkitte bulunmuştur.

Nevevî *el-Minhâc* adlı eserinde haccın sıhhat şartını müslüman olmak şeklinde belirtir.²⁰⁷ Şîrbînî ise *el-Muharrer* adlı eserde geçen, “kişinin yaptığı haccın sahih olması için müslüman olması dışında bir şey şart değildir”²⁰⁸ ibaresine atfen *el-Minhâc*'daki “müslüman olmak” ibaresine “sadece” ifadesini eklemiştir. Çünkü Şîrbînî'ye göre Nevevî'nin ifadesi belirsizlik yaratıyor; ondan başka bir şartın varlığı veya yokluğu net değildir. “Sadece” ifadesi bu belirsizliği ortadan kaldırmaktadır.²⁰⁹

Nevevî haccın sıhhat şartları ile alakalı şöyle der: “Yalnızca müslüman mümeyyiz kişinin yapacağı hac sahihtir.”²¹⁰

Şîrbînî, Nevevî'nin haccın sıhhat derecesini müslüman mümeyyiz şeklinde sınırlandırmasını sakat bir sınırlandırma olarak mülâhaza eder. Ona göre müslüman mümeyyiz ibâresi yerine müslüman mükellef tabiri kullanılmalıydı.²¹¹ Çünkü mümeyyize farz değil mükellefe farzdır.

²⁰⁵ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 448.

²⁰⁶ Ömer Faruk Harman, “Hac”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1996, XIV, 382.

²⁰⁷ Nevevî, *Minhâc'u't-Tâlibin*, s. 190.

²⁰⁸ Râfî, *el-Muharrer*, s. 120.

²⁰⁹ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 461.

²¹⁰ Nevevî, *Minhâc'u't-Tâlibin*, s. 190.

²¹¹ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 462.

Nevevî tavafın sünnetlerinden olan remelin yapılış şekli ile ilgili şöyle der: “ilk üç şavtta adımları birbirine yakın olacak şekilde hızlı yürüyerek remel yapmaktır. Kalan şavtlarda ise yürümektir.”²¹²

Şirbînî, Nevevî'nin ilk üç şavt için hızlı, kalan dört şavt için yürür ifadesini kullanmasını muvazenesiz bulur ve şöyle der: “Nevevî benim *el-Muharrer*'e tâbi olarak eklediğim²¹³, kalan şavtlarda teenni (yavaş) ile yürür ibaresini ekleseydi daha hoş olurdu. Çünkü hızlı yürümenin karşılığı yürümek değil yavaş yürümektir.”²¹⁴

Nevevî temettu kurbanını kesemeyecek durumda olan kişinin oruç tutmasına ilişkin hükümleri ile ilgili şöyle der: “Hacda kurban kesmeye gücü yetmeyen kişi, ona bedel olarak üçü hacda olmak üzere on gün oruç tutar. Hacda tutması gereken üç günü tutamaması halinde, zahir kavle göre bu üç günü kaza ederken geri kalan yedi günden ayırması gerekir.” Metinde görüldüğü gibi Nevevî, üç günlük oruç ile yedi günlük orucun arasının ayrılmasının gerekliliğini vurgular. Ancak verilecek aranın miktarından bahsetmez.²¹⁵

Şirbînî, üç günlük oruç ile yedi günlük orucun arasına verilecek olan arayı İmam Şafî'nin *el-İmlâ* adlı eserde geçen açık ifadesiyle netleştirir. İmamın görüşü şu şekildedir: Bayram bir gün, teşrik günleri üç gün olmak üzere dört gündür. Buna ilaveten yaygın adete göre kişinin ailesinin yanına dönebileceği kadar yolculuk süresidir. Şirbînî daha sonra şöyle der: “Eğer benim anlatıklarım olmasaydı Nevevî'nin ifadesinden mutlak derecede üç günlük oruç ile yedi günlük orucun arasına verilecek olan aranın bir gün olması bile yeterli sayılacaktı.”²¹⁶

2. 3. Muamelât Konularındaki Eleştirileri

2.3.1. Ribâ (fâiz)

Ribâ arapça bir kelime olup Türkçe'deki karşılığı fâizdir. Borç olarak verilen bir malı veya parayı fazlasıyla geri almak veya vadesi dolunca verilmeyen

²¹² Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 198.

²¹³ Râfî , *el-Muharrer*, s. 127.

²¹⁴ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 490.

²¹⁵ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 205.

²¹⁶ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 517.

borcun verilmediği süreyi hesaba katarak onu fazlasıyla geri almaktır.²¹⁷ Konuyla ilgili Şirbînî, Nevevî'ye sadece bir hususta tenkitte bulunmuştur.

Nevevî ribâ (fâiz) konusunu işlerken şöyle der: “Bir safkada (akitte) iki tarafta da (hem alıcı hem satıcı) ribevî olan iki mal bulunsa ve bunların cinsleri farklı olsa mesela; bir tarafta bir avuç acve hurması ile bir dirhem diğer tarafta bir avuç hurma ile bir dirhem karşılıklı değiştirilirse, veya bir avuç hurma ile bir dirhem iki avuç hurmaya veya iki dirheme değişilse, veyahut bu malların cismi değil sıfatları farklı olsa mesela; bir tarafta sağlam ve kırık paralar diğer tarafta sağlam ve kırık paralara veya yalnız sağlam ya da sadece kırık olanlara satılsa bu akit batıl olur.”²¹⁸

Şirbînî ribevî kelimesinden önce ilave olarak cins sözcüğünü ekler ve şöyle der: “Nevevî benim yaptığım gibi “ribevî” kelimesinden önce “cins” sözcüğünü zikretmiş olsaydı daha uygun olurdu. Çünkü kişi altın ve gümüşü yalnızca buğday karşılığında veya sadece arpa karşılığında satsa veyahut hem buğday hem de arpa karşılığında satsa bu akit Nevevî'nin zikrettiği tarza uygun ise de sahih olur.”²¹⁹

2. 3. 2. Yasaklanan Satımlar

Nevevî, yasaklanan satışlar konusunda yer alan neceş satışı ile ilgili açıklama yaparken şöyle bir ifadede bulunur: “Necş satışı, satışa konulan malın fiyatını artırmaktır. Ancak bunu mala olan rağbetinden dolayı değil, müşteriye kandırmak için yapar. En sahih görüşe göre malı alan için muhayyerlik hakkı da yoktur.”²²⁰

Şirbînî bu konuyla ilgili şöyle bir açıklamada bulunur: “Nevevî'nin metinde geçen “müşteriye kandırmak için” ifadesi, kişi şayet fiyat artırımını malı değerinde satsın diye yapıyorsa bu câizdir şeklinde bir vehim oluşturur. *el-Minhâc*'ı şerhedenlerin bir kısmı bu görüşü benimsemiştir. Ancak asıl olan müşteriye zararı olduğundan bunun haram olmasıdır.”²²¹

²¹⁷ İsmail Özsoy, “Ribâ”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1995, XII, 110.

²¹⁸ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 205.

²¹⁹ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, II, s. 29.

²²⁰ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 217.

²²¹ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, II, s. 37.

2. 3.3. Satım Akdinde Muhayyerlik

Muhayyerlik, “iki şeyden daha iyi olanı seçmek” anlamına gelemektedir. Fıkhî anlamı ise, satım sözleşmesinde taraflardan birinin veya her ikisinin akdi onaylama ya da feshetme hakkına sahip olmasıdır.²²² Konuyla ilgili Şirbînî, Nevevî’ye altı hususta tenkitte bulunmuştur. Bu konular ayıp muhayyerliği, menkul eşyaların satış ve teslimi ve alıcı ile satıcının akidde ihtilafı hususlarıdır.

Nevevî satım akdinde muhayyerlik ile ilgili olarak ayıp muhayyerliği meselesine temas ederek şöyle der: “Müşterinin satın aldığı malda satım akdinden önceye ait bir ayıbın ortaya çıkması halinde müşteriye muhayyerlik hakkı doğar. Kölenin hadım edilmiş olması, zina etmiş olması, hırsızlık yapmış olması, yatağını ıslatması, nefesinin veya vücudunun kokması, eğer hayvan ise; serkeş veya ısırğan olması muhayyerlik hakkı icab ettirir. Kısaca o çeşit bir malın çoğunda bulunmayan ve olmaması ehemmiyet kesbeden her türlü eksiklik veya değerinin düşmesine neden olan her türlü kusur müşteriye muhayyerlik hakkı doğurur.”Ayıbın satış işleminden önce veya sonra ortaya çıkması arasında fark yoktur. Kusur müşterinin elinde iken oluşmuşsa muhayyerlik hakkı yoktur. Ancak bu daha önceki bir sebebe dayanıyorsa, kölenin daha önce işlemiş olduğu bir cinayet nedeniyle elinin kesilmesi gibi muhayyerlik hakkı doğar. Şayet köle daha satıcının elinde iken irtidat etmişse ve müşterinin elinde iken irtidat cezası uygulanmışsa (öldürülmüşse) satıcı onu tazmin eder.²²³

Şirbînî, Nevevî’nin kurmuş olduğu son cümleyi, şayet köle daha satıcının elinde iken irtidat etmişse ve müşterinin elinde iken irtidat cezası uygulanmışsa (öldürülmüşse) satıcı onu tazmin eder şeklinde beyan eder. İslam hukukuna göre köle veya cariyelerin öldürülme sebeplerini; irtidat (dinden dönme), devlete baş kaldırma (isyan) ve kısası gerektiren bir suç işleme şeklinde detaylandırır. Aslında Şirbînî’nin konuyu bu şekilde irdelemesi Nevevî’nin, kölenin daha önceki mürtedliği dolayısıyla müşterinin elinde iken öldürülmesi ifadesini eksik bulmasındandır. Çünkü kölenin öldürülme sebebi yukarıda geçtiği üzere sadece bundan ibaret değildir. Nitekim Şirbînî şöyle der: “Eğer musannif (Nevevî), daha önce katli gerekli kılan bir şey

²²² H.Yunus Apaydın, “Muhayyerlik”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2006, XXXI, 25.

²²³ Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin*, s. 220.

nedeniyle öldürülürse demiş olsaydı benim ilave ettiğim hususları da kapsamış olacağından daha iyi olurdu. Böylece bu namazın terki v.b. hususlardan dolayı öldürülme meselelerini de içine almış olacaktı.”²²⁴

Nevevî, gayr-ı menkul eşyaların satışı ve teslimi konusunu işlediği metinde şöyle der: “Gayr-ı menkul (taşınmaz mal) bir malın satıcı tarafından satılması ve müşteri tarafından kabz edilip teslim alınması, onun satıcı tarafından tahliye edilip eşyalarını ordan alması ve müşterinin tasarrufuna imkan sağlaması ile olur.”²²⁵

Şirbînî konuyu, geniş bir pencereden bakarak ele alır. Nevevî’nin, satıcı tarafından tahliye edilip eşyalarını oradan alması ibâresini dar bir ifade olarak telakki eder ve şöyle bir tercihte bulunur: “Musannif çıkarılması gereken eşyaları satıcı ile kayıtlandırmış olup sadece müştrinin eşyalarını dışarda bırakmıştır. Fakat müşteri dışında kiracının (müste’cir), arazinin ödünç verildiği şahsın (müsteîr) ve arazinin menfaati kendisine vasiyet yolu ile bırakılmış şahsın (musâleh) arazide bıraktığı eşyanın hükmünü mevzubahis etmemiştir. Halbuki bunlar da satıcının malı mesabesindedir.”²²⁶

Nevevî menkul (taşınır) malların teslimi ile alakalı olarak malın teslim edilmesinden (kabz), teslim şeklinden ve teslim işleminin cereyan ettiği mekânın teslim işlemine olan etkisinden bahseder. Fakat malın satışı veya satılma eyleminden saraheten bahsetmez.²²⁷

Konuyu bütünüyle ele aldığımızda metnin içeriği malın satışını düşündürüyorsa da Şirbînî bunu hoş karşılamaz. Şirbînî bu konuda şöyle der: “Eğer musannif ibâreye “satılan mal” sözcüğünü ekleseydi daha iyi olurdu. Çünkü anlattığı şeyler (satış işleminin gerçekleştiği mekan) benim de ifade ettiğim gibi konumuza girmiyor. Fakat, Nevevî konuyu iyice düşünmeden *el-Muharrer*’de geçtiği üzere zikretmiştir.”²²⁸

²²⁴ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 53.

²²⁵ Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin*, s. 223.

²²⁶ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 72.

²²⁷ Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin*, s. 225.

²²⁸ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 72; Râfiî, *el-Muharrer*, s. 149.

Nevevî malın satışı ile ilgili olarak şöyle bir ifade de bulunur: “Satıcının satım bedelinin fevti (telef) veya eline geçmeyeceği korkusu gibi durumu varsa malını ihtilafsız olarak bedelini teslim alıncaya kadar elinde tutma hakkı vardır.”²²⁹

Şirbînî'nin, Nevevî'nin beyan ettiği bu mezkur görüşe bir itirazı yoktur. Onun itirazı aynı hakkın alıcı için de zikredilmemesindedir. Çünkü satıcının nasıl böyle bir hakkı varsa alıcının da vardır. Şirbînî tercihini şu şekilde dile getirir: “Eğer Nevevî satıcı malının bedelini alıncaya kadar onu saklama hakkına sahiptir. Aynı şekilde alıcı da malı alıncaya kadar bedeli saklama hakkına sahiptir deseydi daha iyi olurdu. Bu şekilde bir ibâre benim yaptığım açıklamaları da kapsamış olurdu.”²³⁰

Nevevî alıcı ile satıcının akidde ihtilaf etmeleri ile ilgili olarak şöyle der: “Alıcı ile satıcı, yapılan satım işleminde ihtilafa düşseler yani biri sahih diğeri fâsid olduğunu iddia etse, sahih olan görüşe göre satım işleminin sahih olduğunu iddia eden yemin edecek ve onun dediği kabul edilecek.”²³¹

Şirbînî bu konuda şöyle der: “Aslında anlaşıldığı kadarıyla alıcı ile satıcı arasındaki ihtilaf alış verişe münhasır değildir. Bu nikâh ve benzeri konularda da söz konusudur. Bunun için Nevevî, “satım işleminin sahih olduğunu iddia eden yemin edecek” ifadesi yerine “akit” ifadesini kullansaydı yani akdın sahih olduğunu iddia eden kişi yemin edecek deseydi daha yerinde olurdu.”²³²

2.3.4. Selem

Fıkıhta, özellikleri belirlenen vadeli malın peşin bedel ile satımını ifade eder.²³³ Şirbînî, Nevevî'ye iki konuda tenkitte bulunmuştur. Bunlar mal piyasa ilişkisi ve gayr-ı sarîh olan malların sıralaması ile ilgili hususlardır.

Nevevî selem akdininin geçerlilik şartlarıyla ilgili şöyle der: “Kişi şart koşulmuş malın teslim tarihi gelmeden önce vade tarihi geldiğinde malın piyasada

²²⁹ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 226.

²³⁰ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 75.

²³¹ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 228.

²³² Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 98.

²³³ Bilal Aybakan, “Selem”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2009, XXXVI, 402.

kalmayacağını bilse daha doğru görüşe göre akitte zikredilen tarih gelmeden akdi bozma konusunda tercih hakkına sahip olamaz.”²³⁴

Şirbînî, Nevevî'nin ifade tarzını hoş karşılamayıp şöyle der: “Nevevî seçme hakkını sadece alıcının tercih hakkı ile sınırlandırmıştır. Halbuki tercih meselesi akdin kendiliğinden fesholup olmadığı meselesinde de söz konusudur. Bunun için şayet Nevevî tıpkı *er-Ravda*'da olduğu gibi daha doğru görüşe göre piyasada kalmayan malın hükmü yoktur²³⁵ deseydi daha güzel olurdu.”²³⁶

Nevevî selem akdinde akde konu olan ürünün özelliklerine göre sahîh veya gayr-ı sahîh olması, gıdalardan ekmeğ üzerinde selem akdinin yapılmasını, peynir ve çökelek gibi katık olan maddelerden sonra ele alır. Aslında çökelek ve peynirin selem akdine konu olmasında tuz ana etkenlerden biri olmakla beraber akde etkisi de maksimum düzeydedir.²³⁷

Ekmeğe ise ana etken tuz değil pişirmede ateşin ölçüsüdür. Bunun içindir ki Şirbînî, ekmeğin selem akdi meselesinde peynir ve çökelektan sonra zikredilmesini hoş karşılamaz. Ona göre Nevevî ekmeğ meselesini pişirilmiş ve kızartılmış şeylerden sonra zikretseydi daha iyi olurdu. Çünkü ekmeğe selem akdinin sahîh olmamasının nedeni ekmeğe katılan tuzdan dolayı değil ekmeği pişirmede kullanılan ateşin ölçüsünün olmamasıdır.²³⁸

2.3.5. Rehin Akdi

Rehin, borçlunun borcunu zamanında ve eksiksiz olarak ifa etmemesi tehlikesine karşı alacaklının hakkını korumak maksadıyla, alacak karşılığında bir malın alacaklı tarafından alıkonulmasını sağlayan akittir.²³⁹ Şirbînî, Nevevî'ye sekiz konuda tenkitte bulunmuştur. Bu konular, rehin akdinde anlaşmazlık, yetki tasarrufu, rehinin şartları, rehinde vekâlet, rehinde bırakılan kölenin suç işlemesi, rehinde ihtilaf, rehin miras ilişkisi ve ödenmeyen borçla ilgili tasarruf konularıdır.

²³⁴ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 237.

²³⁵ Nevevî, *Ravzatü't-talibîn*, IV, s. 11.

²³⁶ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, II, s. 106.

²³⁷ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 238.

²³⁸ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 110.

²³⁹ Hasan Hacak, Halit Çalış, “Rehin”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2007, XXXIV, 538; Erdoğan, “Rehin” s. 477.

Nevevî rehin akdinde anlaşmazlık konusuyla ilgili şöyle der: “Rehin veren kişi rehin verdiği kölenin, rehin alan kişi tarafından teslim alınmadan önce cinayet işlediğini iddia etse (rehin alan inkar etse), en zahir (daha güçlü) görüşe göre rehin alan yemin eder ve yeminle birlikte onun sözü kabul edilir. En sahih (daha doğru) görüşe göre rehin alan yemin ettiğinde, rehin veren kişi cinayete suçlanan kişiye (köleye) ödeme yapar. Ödemenin miktarına gelince; kölenin değeri ile cinayet cezasında hangisi daha az ise onu kendisine öder. Rehlin alan kişi yemin etmekten imtinâ ederse, yemin rehin veren kişiye değil suça maruz kalan köleye tekif edilir. Eğer köle yemin ederse cinayet cezasının karşılanması için satılır.”²⁴⁰

Şirbînî şöyle bir tercihte bulunur: “Nevevî iki şerhte (*eş-Şerhu'l-kebîr*, *eş-Şerhu'sağîr*) ve *er-Ravda*'da geçtiği üzere İmam Şâfiî'ye ait iki görüşten en zahir (daha güçlü) olanına göre demiş olsaydı daha iyi olurdu;²⁴¹ çünkü buradaki görüş ayrılığı iki âlim arasında değildir. İki meşhur görüş de İmam Şâfiî'ye aittir. İmam Şâfiî mezkûr meselede ortaya çıkan engeli aşma noktasında bu iki meşhur görüşü zikretmiştir.”²⁴²

Nevevî rehin akdi konusunu beyan ederken akit yapanlar ile ilgili şöyle der: “Rehin akdini yapan kişinin mutlak tasarruf (tam yetki) hakkına sahip olması şarttır. Buna göre veli mutlak tasarruf sahibi olmadığı için çocuk ile delinin malını rehin olarak veremez ve onlar adına rehin alamaz.”²⁴³

Şirbînî konuyu detaylı bir şekilde ele alır. Velinin, çocuk ve delinin malını rehin olarak alamaması ve verememesinin nedenini açıklar. Sefihin de hüküm olarak çocuk ve deli gibi olduğunu vurgular. Şirbînî içerik olarak Nevevî'nin söylediklerini onaylasa da ifade etme biçimini hoş bulmaz. Ona göre eğer Nevevî “mutlak olarak veli” deseydi (yani çocuk ve deliyi zikretmeseydi) ya da daha kapsayıcı bir tabir kullansaydı, mesela; “veli himayesinde olan şahsın malını rehin olarak veremez, onlar adına rehin olarak alamaz” deseydi daha iyi olurdu.²⁴⁴

²⁴⁰ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 248.

²⁴¹ Nevevî, *Ravzatü't-talibin*, IV, s. 45.

²⁴² Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 143.

²⁴³ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 242.

²⁴⁴ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 122.

Nevevî yine rehin akdinde merhunun (rehin verilen şeyin) şartları ile ilgili şöyle der: “Hakkında rehin akdi yapılan şeyin, sabit ve kesinlik kazanmış borç olması şarttır. Onun için, gasp edilmiş mal (kendisinden zorla alınmış) için, âriyet (ödünç) olarak verilmiş mal için veya ileride vereceği borç için bir kimsenin yanına rehine bırakılması sahih değildir.”²⁴⁵ Çünkü ilk ikisi borç değildir. Üçüncüsü de henüz gerçekleşmemiştir. Yani bunlar sabit olmuş borçlar değildir.

Şirbînî konuyu detaylı bir şekilde ele alır. Nevevî'nin ifadesini fıkıh açısından doğru kabul etmekle beraber teknik açıdan yetersiz bulur. Ona göre Nevevî'nin kullandığı ifade kapsam açısından dar bir ifade olup bazı meseleleri dışarıda bırakmaktadır. Mesela; fâsid alış veriş yoluyla elde edilen mal, pazarlık için alınan mal, satılan mal gibi hususlar dışarıda bırakılmıştır. Dolayısıyla Şirbînî şöyle der: “Eğer Nevevî tazmine tabi olunan mal karşılığında rehin alınıp verilemez demiş olsaydı ifade biçimi olarak hem daha kısa hem de daha kapsayıcı olurdu. Aynı zamanda benim ifade ettiğim hususları da kapsamış olacağından daha isabetli olurdu.”²⁴⁶

Nevevî rehne ilişkin hükümlerle ilgili şöyle der: “Rehin akdinde rehineyi almak veya vermek konusunda, hem alan hem de verenin başkasını vekil tayin etmesi geçerlidir. Ancak rehineyi alan adına rehineyi veren şahıs veya onun kölesi vekâlet edemez. Çünkü bu durumda rehni alan ile veren aynı şahıs olmaktadır. Bir görüşe göre ticaret yapmasına izin verilmiş köle rehin alma konusunda rehin alana vekâlet edebilir. Fakat o köle ile kitabet akdi (özgürlük sözleşmesi) yapılmış ise mutlak derecede vekâlet edebilir.”²⁴⁷

Şirbînî, Nevevî'nin açıklamalarını, bazı hususları göz ardı ettiğini düşündüğünden yetersiz bulur. Ona göre râhin (rehin veren kişi) bir kişiyi yalnızca rehin akdi yapma konusunda vekil tayin etse veya velinin rehin vereceği sırada velayeti altındaki şahıs rüşd niteliğini kazansa bu iki durumda da rehin alan şahıs bunları rehin alma hususunda kendine vekil tayin edebilir. Hal böyle iken Nevevî'nin ibâresinden bunun caiz olmayacağı gibi bir anlam çıkmaktadır. Onun için eğer

²⁴⁵ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 243.

²⁴⁶ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 126.

²⁴⁷ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 244.

Nevevî; rehin verecek olan şahıs veya onun vekili rehni teslim edecek olan kişiden kendisine vekâlet talep etmesi sahih değildir deseydi daha yerinde olurdu.²⁴⁸

Nevevî rehin akdinde, rehin olarak bırakılan kölenin diyet veya kısas gerektiren bir suç işlemesi ile ilgili şöyle der: “İki köle tek bir deyn (alacak) sebebiyle bir şahsın elinde rehine olarak bulunursa ve bu kölelerden biri diğerini öldürürse rehine sözleşmesi noksanlaşır.”²⁴⁹

Şirbînî Nevevî'nin iki köle tabirini hoş karşılamaz. Çünkü ona göre rehine olarak bir şahsın elinde bulunup cinayet işleyen kölelerin, iki yada daha fazla olması arasında fark yoktur. Keza elinde rehine bulunanın da bir veya daha fazla şahıs olmasında fark yoktur. Şirbînî bunu açıkladıktan sonra tercihini şu şekilde ortaya koyar: “Nevevî bir şahsın elinde tabirinin yerine, bir hak sahibinin elinde tabirini kullansaydı daha iyi olurdu ki, benim beyan ettiğim hususları da kapsamış olacaktı.”²⁵⁰

Nevevî rehin akdinde anlaşmazlık konusunu ele alırken şöyle der: “Rehine akdinde iki taraf rehnin aslında ya da rehnin miktarında ihtilafa düşseler, eğer yapılan rehin akdi bir teberru rehni ise (satış yaparken rehin meselesini şart koşmamışlarsa), rehin veren kişi yemin eder ve onun yemini tasdik edilir. Şayet rehin meselesini şart koşmuşlarsa iki taraf da yemin eder ve aralarında cereyan eden satım akdi fesh olur.”²⁵¹

Şirbînî, Nevevî'nin yukarıda geçen rehin veren kişi ifadesini noksan bulur ve bu ifadenin yerine mal sahibi tabirini kullanır. Çünkü ona göre, rehin veren kişi verdiği rehni başkasından ödünç almış olabilir. Veya rehnin sahibi olmayabilir. Bu noktadan hareketle Şirbînî şöyle der: “Eğer Nevevî benim ifade ettiğim gibi mal sahibi demiş olsaydı daha yerinde olurdu.”²⁵²

Nevevî, rehin akdinde ölüden arta kalan mirasa ilişkin bir borcun ortaya çıkması ile ilgili şöyle der: “Ölüden geriye kalan mala taalluk eden açık bir borç bulunmazsa, varis (mirasçı) o maldan tasarruf ettikten sonra o malın bir kusuru

²⁴⁸ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 128.

²⁴⁹ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 247.

²⁵⁰ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 141.

²⁵¹ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 248.

²⁵² Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 142.

nedeniyle iade edilmesi neticesinde bir borç ortaya çıksa, en sahih (daha doğru) görüşe göre mirasçının bu malla ilgili tasarrufu iptal olmaz. Fakat ortaya çıkan borcu ödemezse tasarrufu feshedilir”.²⁵³

Şirbînî bu konuda şöyle der: “Nevevî, borcun ortaya çıkması tabiri yerine arız olması dese ydi daha yerinde olurdu. Çünkü daha sonra Nevevî'nin ibâresinde geçen geri verme sonradan ortaya çıkan gizli bir şey değildir. Aslında önceden var olan fakat mirasçı tarafından bilinmediği için yokmuş gibi algılanan ve bir anda arız olan bir durumdur.”²⁵⁴

Nevevî yukarıda geçtiği üzere, fakat ortaya çıkan borcu ödemezse tasarrufu feshedilir der.²⁵⁵

Şirbînî, Nevevî'nin (ان لم يقض) (yanın fethası, dadın kesresi ile) şeklinde ifade etmesini kısıtlı bir ifade olarak algılayarak şöyle der: “Nevevî *ed-Dekâik* adlı eserinde geçtiği gibi (ان لم يقض) değil de, (ان لم يقضي) (eğer borç ödenmezse) şeklinde ifade etseydi daha iyi olurdu. Çünkü bu şekilde bir ifade, borcun ödenmesi (başkası tarafından olsa bile), borçtan kurtulması ve borçla alakalı diğer hususları da kapsardı.”²⁵⁶

2.3.6. İflâs

Bilindiği gibi iflâs, bir kimsenin malının tükenip bitmesidir. Başka bir ifade ile iflâs, borçlarını ödemekten aciz olduğu mahkeme tarafından ilan edilen borçlunun halidir.²⁵⁷ Şirbînî, Nevevî'ye iki konuda tenkitte bulunmuştur. Bu konular, müflisin malından nafaka ve müflisin kendisine vakfedilen araziye kiraya vermesi hususlarıdır.

Nevevî teflîs (iflâs) başlığı altında şöyle der: “Hâkim, iflas eden şahsın malını hak sahipleri için taksim edinceye kadar geçen süre zarfında müflisin nafaka

²⁵³ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 249.

²⁵⁴ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, II, s. 145.

²⁵⁵ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 249; Minhâc'ın bu nüshasında (ان لم يقضي) olarak geçen ibâre, *Muğni'l-Muhtâc*'ta (ان لم يقض) olarak geçmektedir.

²⁵⁶ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 145

²⁵⁷ Erdoğan, “İflâs”, s. 231.

vermekle yükümlü olduğu kişilere nafakasını verir. Ancak müflis çalışıp kazandığıyla söz konusu nafakaları temin ederse hâkim bunu yapmaz.”²⁵⁸

Şirbînî şöyle bir mülâhazada bulunur. Nevevî nafaka tabiri yerine masraf tabirini kullansaydı daha iyi olurdu. Çünkü masraf kavramı, nafakayla birlikte giyim, iskân, hizmetçi ve taksimden önce ölenlerin defin masraflarını da kapsar. Zira bütün bunlar onun üzerine gereklidir.²⁵⁹

Nevevî yine iflâs bahsinde şöyle der: “En sahih görüşe göre müflis ümmü veledini ve kendisine vakfedilmiş araziyi kiraya vermek mecburiyetindedir.”²⁶⁰

Şirbînî bu konuda şöyle der: “Nevevî vakfedilmiş arazi yerine mutlak olarak vakfedilen deseydi daha kısa ve kapsayıcı olurdu.”²⁶¹

2.3.7. Hacr

Kişinin haklarının kaldırılması veya kısıtlanması manasına gelen hacr, İslâm hukukunda kişinin sözlü tasarrufunun hukukî geçerliliğinin engellenmesi olarak ifade edilir.²⁶² Şirbînî, Nevevî’ye iki noktada tenkitte bulunmuştur. Bunlar, hacr ile ilgili yapılan tasarruflar ile had ve kısas ikrarı konularıdır.

Nevevî hacr (bir kimseyi malında tasarruf etmekten men etmek) meselesi ile ilgili şöyle der: “Çocuğun reşid olup olmadığını anlamak için çocuk denenir. Bunun da çeşitli mertebeleri vardır. Tâcirin (tüccar) çocuğu, alım-satım ve pazarlık becerisiyle sınıanır. Çiftçinin çocuğu, ekip biçmek ve bu işlerin gerçekleşmesinde emeği geçen işçilerle münasebeti, meselâ nafakalarını vermesi ve onlara murakebe etmesi ile tecrübe edilir. Sanatkârın çocuğu, sanatla alakalı şeylerle denenir. Kadın, yün ve pamuk ile ilgili işlerle ve yiyecekleri kedi vb. hayvanlardan koruması ile sınıanır.”²⁶³

Şirbînî konuyu şerh ederken; Nevevî’nin, tâcirin (tüccar) çocuğu, alım-satım ve pazarlık becerisiyle sınıanır şeklindeki ifadesini maksadı aşan manaları akla getiren bir ifade olarak algılar. Bu bağlamda Şirbînî şöyle der: “Nevevî’nin söz

²⁵⁸ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 252.

²⁵⁹ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 153.

²⁶⁰ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 252.

²⁶¹ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 155.

²⁶² H.Yunus Apaydın, “Muhayyerlik”, *“Diyânet İslam Ansiklopedisi”* İstanbul 1996, XIV, 513.

²⁶³ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 256.

konusu ifadesine bakıldığı zaman, tâcirin çocuğunun bir malı satması veya ondan alınmasının caiz olabileceği anlaşılıyor. Halbuki bu sahih değildir. Onun için Nevevî bu mezkur ifadenin yerine, alış verişte pazarlık etmek şeklinde ifade etseydi hem daha kısa hem de daha uygun olurdu.”²⁶⁴

Nevevî hacr edilmiş şahsın tasarrufları ile ilgili şöyle der: “Had ve kısas ikrarı geçerlidir. Karısını boşaması, onunla hul’ yapması (mali bedel karşılığında nikâhını fesh etmesi), zihâr yapması, liân yaparak çocuğun nesebinin kendisine ait olduğunu inkar etmesi sahihtir.”²⁶⁵

Şirbînî şöyle der: “Nevevî liân yaparak ifadesini burada zikretmeseydi, ibâresi hem daha kısa hem de daha genel bir ifade olurdu.”²⁶⁶

2.3.8. Sulh

Barişma ve anlaşma manalarına gelen sulh fıkıhta, davacı ile davalının rızalarıyla aralarındaki dava konusunu ortadan kaldırmalarına yönelik yaptıkları anlaşmadır.²⁶⁷ Şirbînî, Nevevî’ye çıkmaz sokak hakları ile ilgili dört noktada tenkitte bulunmuştur.

Nevevî sulh konusunda sulh akdinin çeşitlerini ve geçerlilik şartlarını açıklar. Sonra çıkmaz sokak üzerindeki hakları da ele alır ve şöyle bir ifadede bulunur: “Çıkmaz sokağın ehli dışında bir kimsenin ona doğru evinin balkonunu, saçağını vb. uzatması haramdır. Daha doğru görüşe göre, sokak ehlinden birisinin de diğerlerinin izni olmadan böyle bir faaliyette bulunması haramdır.”²⁶⁸

Şirbînî şöyle der: Eğer musannif (Nevevî), diğerlerinin izni olmadan tabiri yerine o sokakta hak sahibi olanların rızası olmadan demiş olsaydı, iki açıdan daha iyi olurdu:

1.Yapılan bu istisnâ ile daha önce zikredilen ilk meseleyi de kapsamış olurdu. yola doğru bir şekilde açılan kişinin yolda hakkı bulunanlardan olması durumunu da kapsardı, çünkü Nevevî’nin diğerleri şeklinde kullandığı ifade doğru değildir.

²⁶⁴ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 169.

²⁶⁵ Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin*, s. 258.

²⁶⁶ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 172.

²⁶⁷ Erdoğan, “Sulh”, s. 513.

²⁶⁸ Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin*, s. 261.

2. Evinin kapısı sokağın başına uzak olanın yakın olandan izin alacağı şeklinde oluşabilecek bir vehim ortadan kalkmış olurdu. Çünkü daha doğru görüşe göre sokak ehlinin her birinin sokaktaki hakkı, yola doğru yaptığı açılmanın sonuna kadar değil kendi kapısına kadardır. Zaten Nevevî'nin daha sonra gelen ifadesinden de bu anlaşılmaktadır.²⁶⁹

Nevevî yine çıkmaz sokak halkının, o sokak üzerindeki hakları konusunda şöyle bir ifade bulunur: “Çıkmaz sokak ehli, o sokağa evinin ana kapısı açılan kimselerdir. Bu sokağa duvarı bitişik olup evinin kapısı açılmayanlar o sokağın ehli değildirler; çünkü bu sokakta hak sahibi olanlar kapıları o sokağa doğru açılan kimseler olduğundan söz konusu sokağın mülkiyetine sahip olanlar da yalnızca onlardır.”²⁷⁰

Şirbînî Nevevî'nin çıkmaz sokak ehli, o sokağa evinin ana kapısı açılan kimselerdir şeklindeki ifadesini dar bir ifade olarak telakki eder ve şöyle bir mülâhazada bulunur: “Nevevî o sokakta kendi mülküne geçme hakkına sahip olanlar şeklinde bir ifade kullanmış olsaydı, o sokakta fırın, dükkân vb. herhangi bir yapıya sahip olanları da kapsayacağından daha yerinde bir ifade olurdu.”²⁷¹

Çıkmaz sokağa duvarı bitişik olup o sokağa doğru evinin kapısı açılmayan bir kimsenin, girip çıkma dışında herhangi bir maksatla ve kapalı olmak şartıyla çivili bir kapı açması câiz mi? bu meselede mezhep içinde iki görüş vardır.

Birinci görüş, sahih olan görüşe göre bu şekilde bir kapı açılabilir; çünkü duvarının tümünü kaldırmaya hak sahibi olan kişinin duvarının bir kısmını kaldırıp kapı yapması câizdir. İkinci görüş, kişinin böyle bir kapı açması câiz değildir; çünkü kapı açması oradan girip çıkma hakkını elde etmesi hissini verir. Nevevî *el-Muharrer*'e tabi olarak böyle kapı açılmasının câiz olduğu görüşündedir.²⁷²

Şirbînî konuyla ilgili görüşleri detaylı bir şekilde aktardıktan sonra şöyle bir tercihte bulunur: “Nevevî çivileme sözcüğünü kaldırsaydı hem daha kısa hem de daha kapsayıcı olurdu; çünkü kişi sadece aydınlanmak maksadıyla bir kapı açsa bile söz konusu ihtilâf devam etmektedir Aynı şekilde tıpkı *el-Beyan* adlı eserde

²⁶⁹ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 184.

²⁷⁰ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 261.

²⁷¹ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 184.

²⁷² Râfî , *el-Muharrer*, s. 183.

zikredildiği gibi, Nevevî oradan giremez ve oradan çıkamaz demiş olsaydı daha yerinde olurdu.²⁷³

Nevevî göre bir kimsenin iki kapılı (çıkamaz) sokağa açılan iki evi olsa veya, kendisi bu mevcut iki evi arasında bir kapı açsa en sahih görüşe göre ona engel olunamaz.²⁷⁴

Şirbînî konuyla ilgili olarak iki görüş zikreder. Birincisi, Nevevî'nin de kabul ettiği en sahih görüştür. Bu görüşe göre; kişinin kapı açmasına kimse mani olamaz. Zira kişinin kapalı sokakta yürüme hakkı vardır. Onun iki evi arasındaki duvarı kaldırması kendi mülkünde tasarrufta bulunması demektir ki ona engel olunamaz. İkincisi, Nevevî'nin *er-Ravda* adlı eserinde Irak'ın çoğunluk teşkil eden âlimlerinden naklettiği görüştür. Bu görüşe göre söz konusu kişi engellenebilir.²⁷⁵ Çünkü ilk durumda her iki ev için diğer sokakta mümkün olmayan bir yürüme hakkı hâsıl olmaktadır. İkinci durumda ise caddeye bitişik olan evin, kapalı olan sokak üzerinde daha önce olmayan bir hakkı doğmaktadır.

Şirbînî şöyle bir tercihte bulunur: “Nevevî ikisi de kapalı sokak veya biri kapalı diğeri cadde yani açık ibâresi yerine, benim belirttiğim şekilde her ikisi de kendi mülkü olan veyahut biri kendi mülkü diğeri caddeye ait olan şekilde deseydi daha iyi olurdu. Çünkü bir yolun kapalı olması onun birine ait olmasını lazım kılmaz. Mesela kapalı olan bir yolun uç kısmında bir mescit vb. bir yapının bulunması meselesi buna örnek teşkil eder.”²⁷⁶

2.3.9. Kefâlet

Damân, hamâle ve zeâmet gibi kelimelerle yakın anlamlı olan kefâlet, bir şeyin istenmesi durumunda kendi sorumluluğunu başkasına yükleyerek, onun hakkında lâzım gelen isteme hakkını kendisi de taahhüt etmektir.²⁷⁷ Şirbînî, Nevevî'ye iki noktada tenkitte bulunmuştur. Her iki konu da kefil ile hak sahibi ilişkisine dairdir.

²⁷³ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 185; İmrânî, Ebü'l-Hasan Yahya b. Ebi'l-Hayr el-Yemenî, *el-Beyân fî mezheb el-İmâm eş-Şâfiî*, (nşr. Kâsım Muhammed en-Nürî), Dârü'l-Minhâc, Beyrut: 2000, VI, 254.

²⁷⁴ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibîn*, s. 261.

²⁷⁵ Nevevî, *Ravzatü't-Talibîn*, III, 439

²⁷⁶ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 186.

²⁷⁷ Erdoğan, “Kefâlet”, s. 301.

Nevevî kefâlet konusunda, kefil olan şahsa ilişkin şartlar ile ilgili olarak; en sahih görüşe göre, kefil olan şahsın, hak sahibinin kim olduğunu bilmesi ve tanımı şarttır. Ancak hak sahibinin bu kefâleti kabul etmesi ve razı olması şart değildir şeklinde bir ifadede bulunur.²⁷⁸

Şirbînî, öncelikle konuyla ilgili mezheb içinde yer alan görüşleri zikreder. Ardından sahih olan görüşü belirtip, metin ile ilgili tercihini beyan eder. O kefil olan şahsın, hak sahibinin kim olduğunu bilmesi ve tanımı şarttır, şeklindeki ibareye ilişkin iki görüş beyan eder.

Birinci görüş, sahih olan görüşe göre, kefil olan şahıs tarafından hak sahibinin kim olduğunun bilinmesi şarttır. Çünkü alacağı tahsil etme noktasında insanlar arasında fark vardır. Kimi insanlar sert olurken kimisi de kolaylık gösterebiliyor. İkinci görüş, hak sahibinin bilinmesi şart değildir. İlk görüş tercihe şayandır; çünkü insanlar çoğunlukla alacağı tahsil konusunda kendilerinden daha sert olanları vekil tayin ederler, bunun içindir ki genellikle müvekkiller vekillerine nazaran daha yumuşak olurlar.

Şirbînî metinde geçen hak sahibinin bu kefâleti kabul etmesi ve razı olması şart değildir şeklindeki ibareyle alakalı mezheb içinde üç görüşü aktarır. Birinci görüş, sahih olan görüşe göre hak sahibinin söz konusu kefaleti kabul etmesi ve buna razı olması şart değildir. İkinci görüş, hak sahibinin razı olması ve daha sonra kabul ettiğini dil ile ikrar etmesi şarttır. Üçüncü görüş, hak sahibinin razı olması şarttır, ancak kabul ettiğini ikrar etmesi şart değildir.

Şirbînî konuyla ilgili görüşleri detaylı bir şekilde irdeledikten sonra şöyle bir tercihte bulunur. “Nevevî benim *el- Muharrer*’e tâbi olarak yaptığım şekilde rızası sözcüğüne, değil sözcüğünü ekleyip, rızası değil demiş olsaydı daha evlâ olurdu. Çünkü burada maksat her iki durumda da nefiy etmenin şart olmadığını belirtmektir. Halbuki değil sözcüğü zikredilmediğinde sadece her iki durumun

²⁷⁸ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 266.

birlikte olmasının şart olmadığı anlaşılmaktadır. O durumda söz üçüncü görüş doğrultusunda sahih olur.”²⁷⁹

Nevevî hak sahibinin, borçlu ve kefil ilişkisi ile ilgili olarak; hak sahibi hakkını hem kefilden hem de asıl borçludan talep edebilir şeklinde bir beyanda bulunur.²⁸⁰

Şirbînî yukarıda geçen metni şerh ederken; mezkur ibareden çıkabilecek manaları ve ulemanın görüşlerini zikrettikten sonra kendi tercihini yapar. Şöyle ki; musannifin kelâmından şöyle bir mana çıkarılabilir:

İki kişi bir başkasına biz senin Zeyd'deki alacağına kefil olduk deseler ve o şahsın da Zeyd üzerinde bin dirhem alacağı olsa, hak sahibi iki kefilden bu paranın bütününe isteyebilir. Bu meselede iki vecih (görüş) vardır:

Birincisi: Yukarıda geçen görüştür. Bu, iki kişinin alacaklı olan şahsa şu kölemizi sana falancada olan bin dirhemlik alacağına karşılık rehin olarak verdik demelerine benzer. Böyle bir durumda rehin verilen kölede kaç kişinin hissesi varsa o hisselerin tamamı bin dirhemlik borcun karşılığında rehin olur. İkincisi: hak sahibi olan alacaklı, her birisinden sadece alacağının yarısını isteyebilir. Bu, iki kişinin senin köleni bin dirheme satın aldık demeleri gibidir.

Subkî ise ilk görüşü sahih kabul etmiş ve sebebini şöyle açıklamıştır: kefalet de rehin gibi güven teminatıdır. Mütevellî, kefaleti alım-satıma benzetenlere cevap olarak şöyle demiştir: kefalet alım-satımdan farklıdır; çünkü paha biçmek mülkün karşılığıdır. Mülkten müşteri için hasıl olana karşılık satım bedeli ödenmelidir. Kefalet ise bundan farklı olup bedelli değildir.

Ezraî bu konuda şöyle demiştir: Kalp ikinci görüşe meyletmektedir; çünkü bu insanı kâni eden bir görüştür. Her birinin zimmetinden olandan fazlasıyla meşgul olması şüphelidir. Zamanımızdaki âlimler de bu konuda fetvâ verirken ihtilâf etmişlerdir.

²⁷⁹ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 200; Râfîf , *el-Muharrer*,189.

²⁸⁰ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 268.

Şirbînî bu açıklamaları yaptıktan sonra şöyle demiştir. “Ben de Ezraî’nin dediği gibi diyorum.”²⁸¹

2.3.10. Şirket

Şirket iki veya daha fazla kişinin sermaye, emek yahut itibarlarını birleştirerek meydana getirdiği ortaklıktır.²⁸² Şirbînî, Nevevî’ye sadece bir noktada tenkitte bulunmuştur. O da ortaklığın geçerlilik şartları ile ilgilidir.

Nevevî şirket konusuyla ilgili olarak, mal ortaklığı bahsinde ortaklığın geçerliliği ile alakalı bir takım şartları zikreder. O şartlardan birisi de şudur; iki malı birbirinden ayırtılamayacak şekilde birbirine karıştırmak şarttır. Cinsleri veya sıfatları farklı olan malları, sağlam ve kırık dirhem misâlinde olduğu gibi birbirine karıştırmak kâfi değildir. Bu şart iki tarafın ellerindeki mallarını ortaya koyduktan sonra akit yapmaları neticesinde mevzubahistir. Ancak veraset ile gelen mirasta ortak olmak ya da satın alma vb. durumlarda bu şart söz konusu olmayıp, ancak tarafların birbirlerine o malda ticaret yapma izni vermeleriyle ortaklık gerçekleşmiş olur. Nevevî daha sonra; mal üzerinde ortaklık kurmanın çıkar yolu, taraflardan her birinin kendi malının bir kısmını diğerinin malının bir kısmına karşılık satması ve aynı zamanda ona bu malda tasarruf yapma izni vermesidir şeklinde bir ifadeye bulunur.²⁸³

Şirbînî, Nevevî’nin ticaret mallarında ortaklık kurulabilmesi için sunduğu çözüme ek olarak ikinci bir çözüm yolunu ortaya koyar. O da şudur: Taraflardan her biri zimmetteki borca karşılık ticaret malının bir bölümünü satar, daha sonra her iki taraf zimmetteki borçlarını takas ederler. Ardından her biri diğerine mezkûr mal üzerinde tasarrufta bulunma izni verir.

Şirbînî bu açıklamalardan sonra şöyle bir tercihte bulunur: “Nevevî çözüm yollarından biri de budur demiş olsaydı daha evlâ olurdu. Çünkü benim, Nevevî’nin kelâmından sonra zikrettiğim yol da çözüm yollarından biridir. Nevevî geriye kalan diğer ticaret mallarında ortaklık bahsini zikrederken, benim onun kelâmını açıklarken yaptığım gibi kıyemî mallar demiş olsaydı daha iyi olurdu. Çünkü mislî mallar ticaret

²⁸¹ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, II, s. 208.

²⁸² Beşir Gözübenli, “Şirket”, *“Diyânet İslam Ansiklopedisi”*, İstanbul 2010, XXXIX, 198.

²⁸³ Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin*, s. 270.

malı olsa dahi onların birbirine karıştırılması ve neticede ortaklık yapılması câizdir. Ticaret malı ifadesi para (altın, gümüş) dışındaki mallar için kullanılır. Nevevî, daha sonra izin vermesi demiş olsaydı daha uygun olurdu. Çünkü iznin satım işleminden sonra olması vaciptir. Zira satış işlemi gerçekleştikten sonra mülkiyet ve tassarufa güç yetirme de gerçekleşir. Nevevî bütün, hepsi sözcüğünü zikretmemiş olsaydı daha iyi olurdu. Çünkü taraflardan biri ticaret malından bir kısmını diğerinin malının bir kısmı karşılığında satsa ve sonrasında borçları takas etseler gaye hâsıl olur.”²⁸⁴

2.3.11. Vekâlet

Fıkıhta bir kimsenin birine kendi adına hukukî işlem yapma yetkisi vermesi ve onu vekil kılmasıdır. Şirbînî, Nevevî’ye sadece iki noktada tenkitte bulunmuştur. O konular mutlak vekaletin hukukî çerçevesi ve vekilin sorumluluklarıdır.

Nevevî vekâlet konusunda vekâletin hükümlerini şöyle açıklar: “Vekil, alış verişte mutlak vekil olarak tayin edilirse, belde cârî olan para birimi dışındaki herhangi bir para birimi ile satım yapamaz. Veresiye ve fâhiş fiyatla da satım yapamaz. Fâhiş fiyat, genel olarak satım yapılmayan fiyattır. Vekil bahsi geçen üç durumdan herhangi birisi ile malı satar ve teslim ederse zâmîn olur.”²⁸⁵

Şirbînî ibâreyi şu şekilde şerh eder: “Vekil, yukarıda geçen üç durumdaki şartlara muhalefet ederek malı satarsa, mezhepte geçerli olan görüşe göre bu satım akdi sahih değildir. Malı müşteriye teslim etmesi sebebiyle de tazmin yükünü yüklenir. Sonra Şirbînî şöyle bir tercihte bulunur: Nevevî benim ifade ettiğim gibi, satım sahih olmaz ve vekil zamin olur demiş olsaydı daha evlâ olurdu. Çünkü zamin olmak, satış işleminin sahih olmamasını gerektirmez.”²⁸⁶

Nevevî yine vekâletin ile ilgili şöyle bir ifadede bulunur: “Bir şeyi satın almak için vekil olarak tayin edilen kişi, ayıplı mal satın alamaz. Eğer kendi zimmetinde ayıplı bir malı satın alsa bakılır; şayet o malın kusuru fiyatıyla eşdeğerse ve vekil bu kusurdan habersiz ise mal müvekkil adına gerçekleşmiş olur. Eğer vekil bilerek ayıplı olanı almışsa, en sahih görüşe göre müvekkil adına gerçekleşmiş

²⁸⁴ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 214.

²⁸⁵ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 274.

²⁸⁶ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 224.

olmaz. Şayet kusurlu mal, onun için ödenen bedele denk değilse vekil bunu bilse dahi müvekkil adına gerçekleşmiş olmaz.”²⁸⁷

Şirbînî, Nevevî'nin; eğer kendi zimmetinde ayıplı bir malı satın alsa, ifadesinde geçen “zimmette” mefhumunu yanlış anlaşılmaya müsait bir ibâre olarak algılar. Şöyle ki; Nevevî'nin “zimmette” ifadesinden şöyle bir vehim oluşabilir: Vekil kusurlu malı müvekkilinin malıyla satın alsa satım işlemi müvekkil adına gerçekleşmez. Bu murad edilmemiştir, aslında satın alma müvekkil adına gerçekleşir. Bununla beraber vekil kusurlu malı geri verme hakkına sahip değildir; çünkü bu durumda hiçbir şekilde söz konusu akit onun adına dönüşemez. Müvekkilin de bunda zararı yoktur. Zimmete satın alma ise buna muhaliftir. Bunu evvela zimmete diye sınırlandırmanın faydası daha sonra zikredilen vekilin malı geri vermesi mefhumunu dışarda bırakmak içindir. Eğer Nevevî sadece sonuncusunu “zimmete” diye sınırlandırıp “müvekkilin malı geri verme hakkı vardır.” Aynı şekilde vekil de kendi zimmetinden ödeme yapmak suretiyle malı satın alırsa onun için de geri verme hakkı doğar demiş olsaydı daha uygun olurdu.²⁸⁸

Nevevî, bir kısım şartlarla kayıtlanmış vekâlet sözleşmesi bahsinde vekilin sorumluluklarını irdelerken şöyle bir açıklama yapar: Müvekkil, vekile malımı muayyen bir şahsa sat veya muayyen bir zamanda sat veyahut muayyen bir yerde sat dese, vekil bahsi geçen şahıs, zaman ve mekan şartlarına uyarak satım yapmalıdır. Ancak, müvekkil vekile falanca yerde sat dediğinde; eğer müvekkilin o mekanla ilgili özel bir maksadı yoksa veya o yerle alakalı özel bir neden söz konusu değilse, o yerde satım yapmanın mecburi olmadığına dair mezheb içinde muhalif bir görüş vardır.²⁸⁹

Şirbînî yukarıda geçen ibâreyi örneklendirerek izah etmeye çalışır. Şöyle ki; müvekkil, vekiline mâlını muayyen bir şahsa sat -Zeyd-gibi- muayyen bir zamanda sat -cuma günü- gibi, muayyen bir yerde sat -falan çarşı- gibi, şeklinde bir kayıtlandırma yaparsa vekil buna uymakla mükelleftir. Şirbînî şahıs, zaman ve mekân ile ilgili kayıtlandırmanın gerekli sebeplerini zikrettikten sonra şöyle bir mülâhazada bulunur: Musannifin ibâresinde esneklik söz konusudur. Eğer bununla

²⁸⁷ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 274.

²⁸⁸ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 225.

²⁸⁹ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 275.

müvekkilin lafızlarını hikâye ediyorsa o zaman muayyen lafzı müvekkilin sözünün devamı olur ki o zaman mana şu şekilde cereyan eder: Muayyen bir kişiye sat, muayyen olmayan bir kişiye satma. Zaman ve mekân ile ilgili söylediklerinde de aynı mantık geçerlidir. Halbuki benim verdiğim örneklerden de anlaşılacağı üzere murad edilen mana bu değildir. *el-Muharrer*'de konuyla ilgili geçen; bu malı falanca şahsa sat veya falan zamanda sat şeklindeki ibâre daha güzeldir.²⁹⁰

Nevevî, vekil ve müvekkil açısından vekâletin durumu konusunda şöyle bir ifadede bulunur: “Vekâlet akdi, hem vekil hem de müvekkil açısından câiz olan bir akittir. Müvekkil, vekilin huzurunda onu azlederse veya ona vekâleti kaldırdım, vekâleti iptal ettim, seni vekâletten çıkardım şeklinde bir beyanda bulunursa vekil azlolmuş olur. Eğer müvekkil vekilin gıyabında onu azlederse vekil hemen azlolur. Bir görüşe göre haber ona ulaşınca kadar azlolmuş olmaz. Vekil, kendimi azlettim veya vekâleti reddettim derse azlolmuş olur. Müvekkil ve vekilden birinin ölmesi veya delirmesi neticesinde ehliyetini kaybetmesi durumunda da vekil azil olur. En sahih görüşe göre iki taraftan birisi bayıldığı zaman da vekil azil olur.”²⁹¹

Şirbînî şöyle bir tercihte bulunur: “Nevevî eğer kısaca ikisinden birinin tasarruf ehliyetini kaybetmesi şeklinde bir ifadede bulunsaydı hem daha kısa hem de daha kapsamlı olurdu; çünkü böyle yapsaydı sefihlik, iflas ve tasarruflar konusunda vekâleti geçerli olmayan kölelik ile, adaletin şart olduğu konularda fâsığın vekillliği de bu ifadenin kapsamına girmiş olacaktı.”²⁹²

2.3.12. İkrar

İkrar, bir kimsenin kendisiyle ilgili, başkasına ait bir hakkı haber vermesi, aleyhine hukukî neticeler doğurabilen maddî veya hukukî bir olayın doğruluğunu tasdik etmesi gibi anlamlarda kullanılan bir fikhî terimdir.²⁹³ Şirbînî, Nevevî'ye dört noktada tenkitte bulunmuştur. Bunlar lehine ikrar, ikrar edilen malın durumu, köle ile ilgili ikrar ve ikrarda kullanılan sözcükler gibi hususlardır.

Nevevî ikrar bahsinde, ikrarın rükünlerine ilişkin şöyle söyler. “Lehine ikrarda bulunulan kişinin, hakkında ikrar edilen mala müstehak olma ehliyetinin

²⁹⁰ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 228; Râfiî, *el-Muharrer*, s. 197.

²⁹¹ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 276.

²⁹² Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 233.

²⁹³ Erdoğan, “İkrar”, s. 242.

bulunması şarttır. Buna binaen bir kimse, şu hayvanın bende bu kadar alacağı vardır dese, bu ikrar geçersizdir. Ama bu hayvan vesilesiyle onun sahibinin bende şu kadar borcu var dese bu borç vacip olur. Bir kimse Hind'in karnındaki ceninin bende miras veya vasiyet yoluyla şu miktar borcu vardır dese bu ikrar borcu lazım kılar. Fakat bu borcu mümkün olmayan yollara isnad ederse, ikrarı geçersiz olur. Kişi şayet borcun üzerine nasıl geçtiğini belirtmeden mutlak olarak cenine borçlu olduğunu beyan ederse en zahir görüşe göre ikrar geçerli olur. Lehine ikrarda bulunulan kişi tarafından, ikrarda bulunan şahsın sözü yalanlanırsa en sahih görüşe göre mal, ikrar eden şahsın elinde kalır. İkrarda bulunan şahıs, lehine ikrar yapılan kişi tarafından daha yalanlama durumunda iken ikrarından dönüp yanlış yaptığını söylese en sahih görüşe göre onun sözü kabul edilir.”²⁹⁴

Şirbînî'ye göre, Nevevî'nin “lehine ikrarada bulunulan kişinin yalanlaması durumunda” şeklinde ibâreyi kayıtlandırması bir vehmin oluşmasına sebep olmaktadır. Kendi lehine ikrarda bulunulan kişi, ikrarda bulunanı yalanlamaktan vazgeçip onu tasdik ederse, bu durumda ikrarda bulunan şahsın yanlışlıkla ikrar ettim şeklindeki sözü kabul edilmez. Ancak bu kastedilmemiştir. En sahih görüşe göre lehine ikrarda bulunulan şahıs ikrarda bulunanı yalanlamaktan vazgeçmesi kabul edilmez, karşı taraf yeni bir ikrarda bulunmadıkça mal kendisine verilmez. Çünkü onun ikrarı kendisinden nefyetmesi kendi arzusuyla olmaktadır. İkrarda bulunan kimsenin durumu ise bundan farklı olup, onun kendisinden nefyetmesi kendi üzerine sorumluluk yüklenmesidir. Onun için bu, daha zayıftır. Şirbînî'ye göre Nevevî, “lehine ikrarda bulunulan şahıs yalanladıktan sonra” demiş olsaydı bu hem yalanlama anını hem de sonrasını kapsayan bir ifade olacağından dolayı daha genel olurdu.²⁹⁵

Nevevî ikrarda kullanılan ifâdelere ilişkin hükümleri açıklarken şöyle bir ifadeye bulunur: Bir kimsenin, “Zeyd için şu kadar vardır.” demesi ikrar sığasıdır. Buna binaen “benim üzerimde”, “benim zimmetimde” şeklinde serdedilen bir ifade

²⁹⁴ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 280.

²⁹⁵ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 242.

borç ikrarı oluyorken; “benimle birlikte”, “benim yanımda” ifadesi ise ayn olan yani borç olmayan bir mal ikrarı olur.²⁹⁶

Şirbînî, *er-Ravda*'da geçen konuyla ilgili bir ifadeye atıfta bulunarak şöyle bir tercihte bulunur: “Eğer Nevevî *er-Ravda* adlı eserinde ifade ettiği gibi “veya” ifadesini ekleyerek “benim üzerimde veya benim zimmetimde” demiş olsaydı daha uygun olurdu. Zira bu şekilde zikretmiş olsaydı, iki ifadenin birlikte zikredilmesi zannı oluşmazdı”²⁹⁷

Nevevî ikrarın şartlarıyla ilgili şöyle bir ifadeye bulunur: “İkrar edilen malın, ikrarda bulunan kişinin mülkünde olmaması şarttır. Dolayısıyla kişi evim veya elbisem veya Zeyd üzerindeki borcum Amr'ındır derse bu geçerli olmayan bir ikrar olur. Kişi bu mal falan şahsa aittir. Ben bu ikrarı yapıncaya kadar bu benim mülkümdü şeklinde bir ifadeye bulunursa sözünün evveli ikrar, sonu ise geçersizdir. İkrar edilen mal ikrar edenin elinde olmalıdır ki, lehine ikrarda bulunulan şahsa teslim etsin.”²⁹⁸

Şirbînî'nin bu meseledeki görüşü şu şekildedir: Nevevî meseleyi satın alma konusu ile ilgili olarak değerlendirmiştir; çünkü onun sözünde daha sonra gelecek olan muhayerlik satın almada sabit olmaktadır. Onun için satın alma dışında, miras ve vasiyet gibi bir yolla söz konusu köleye sahip olursa kölenin hürriyetine hükmedilir. Şayet Nevevî “bir kölenin hür olduğunu ikrar etse” demek yerine “bir şahsın hür olduğunu ikrar etse” demiş olsaydı daha iyi olurdu. Çünkü bu şekilde bir ifade hürriyet konusunda oluşabilecek bir zıtlığı izâle etmiş olacaktır.²⁹⁹

Nevevî, yukarıda geçen ikrarın şartları konusunun devamında şöyle bir ifadeye bulunur; İkrarda bulunan kişi “o köle aslen hürdür” demiş ise, satın alması köleyi kurtarma adına fidyedir. “sahibi (satıcı) onu azat etmiştir” demiş ise, mezhepte kabul edilen görüşe göre onu satın alması kendisi açısından köleyi fidye karşılığı kurtarmak, sahibi (satıcı) açısından ise satıştır. Bu durumda her iki muhayerlik (meclis muhayerliği ve şart muhayerliği) sadece satan için vardır.³⁰⁰

²⁹⁶ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 280.

²⁹⁷ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 243; Nevevî, *Ravzatü't-talibîn*, IV, s. 20.

²⁹⁸ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 281.

²⁹⁹ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 246

³⁰⁰ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 281.

Şirbînî şöyle bir eleştiride bulunur: “Nevevî sahih olan görüşe göre ikrar eden şahıs bakımından bu, fidye vererek köleyi kurtarmaktır demiş olsaydı daha güzel olurdu.”³⁰¹

Nevevî, ikrarın türleri hakkında şöyle bir ifadede bulunur: Falanca kişinin benim üzerimde bir dirhemi, bir dirhem alacağı vardır dese, bir dirhem lazım gelir. Onun üzerimde bir dirhemi ve bir dirhem alacağı vardır dese iki dirhem lazım gelir. Kişi onun üzerimde bir dirhemi ve bir dirhemi ve bir dirhemi vardır dese ilk iki sözcüğü ile iki dirhem lazım gelir. Üçüncü sözcüğe gelince, şayet onunla ikinci sözcüğü tekit etmeyi murat etmişse herhangi bir şey lazım gelmez. Yeni bir şey kastetmişse üçüncü dirhem de lazım gelir. Keza en sahih görüşe göre bununla birinci sözcüğü tekit etmeyi niyet etmiş veya mutlak mana bunu kastetmeden söylemiş ise yine üçüncü bir dirhem lazım gelir.³⁰²

Şirbînî bu konuda şöyle bir tercihte bulunmuştur: “Nevevî ikinci durumda tercih edilen görüşü belirtmek için, tıpkı *er-Ravda* adlı eserinde olduğu gibi mezhepte esas olan görüş demiş olsaydı daha iyi olurdu; çünkü âlimlerin ekser çoğunluğu bunu tek görüş olarak kabul etmişlerdir.”³⁰³

Nevevî yine ikrarla ilgili şöyle bir ifadede bulunur; ikrar eden şahıs, bir kimseye bir malı sattığını veya hibe ettiğini ve gerek satım gerek hibede ona teslim ettiğini ikrar ettikten sonra bu muamelem fâsitti, ben sahih zanederek ikrarda bulundum dese onun bu sözü kabul edilmez. Ancak söz konusu şahıs lehine ikrarda bulunduğu kişiden yemin etmesini isteyebilir. Eğer o yemin etmezse kendisi yemin eder ve bu sayede ikrarın hükmünden kurtulur.³⁰⁴

Şirbînî bu konuda tercihi şu şekildedir: “Nevevî ikrarın hükmünden kurtulur ifadesi yerine tıpkı benim *el-Muharrer* ve *el-Ravda*’daki ifadelerle tabi olarak yaptığım gibi satım ve hibenin bâtıl olduğuna hükmedilir deseydi daha uygun olurdu; çünkü anlaşmazlığa sebep olan şey satım ve hibenin geri çevirileceği borç olmayan maldır.”³⁰⁵

³⁰¹ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 246.

³⁰² Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin*, s. 282.

³⁰³ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 253; Nevevî, *Ravzatü’t-talibîn*, IV, s. 39.

³⁰⁴ Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin*, s. 284.

³⁰⁵ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 256; Nevevî, *Ravzatü’t-talibîn*, IV, s. 43; Râfî , *el-Muharrer*, s. 205.

2.3.13. Âriyet

Bir kimseye bir süreliğine karşılıksız olarak verilen mal olarak tanımlanan âriyetin fıkhıdaki anlamına gelince; Hanefî ve Mâlikî hukukçulara göre, bir malın menfaatini karşılıksız olarak başkasına temlik etmektir. Şâfiî ve Hanbelîler'e göre ise, menfaat mülkiyeti değil, yararlanma hakkı karşılıksız verilen maldır. İki görüş arasındaki fark, birinci görüşe göre âriyet alan şahsın bunu başkasına iâre hakkının bulunması var iken, ikinci görüşe göre ise böyle bir hakkının bulunmayıp sadece kullanım hakkının olmasıdır.³⁰⁶ Şîrbînî, Nevevî'ye sadece bir konuda tenkitte bulunmuştur. Bir tarlayı üzerinde bina yapmak, ağaç dikmek veya başka bir maksatla başkasına belli bir süreliğine âriyet olarak verilmesi hususudur.

Nevevî âriyet akdine ilişkin şöyle bir ifadede bulunur: “Bir kimse bir süre zikretmeksizin tarlayı üstünde bina yapmak veya ağaç dikmek üzere başkasına verse ve sonra vazgeçip yaptığından dönse, eğer yapılan akitte bedel ödemedi tarladaki şeylerin kaldırılmasını şart koşmuşsa, âriyeti alan şahsın bu şarta uyararak söz konusu tarladaki bina veya ağaçları kaldırması lazımdır. Fakat böyle bir şart koşmamışsa ve buna rağmen âriyeti alan şahıs tarladaki şeyleri kaldırmayı tercih ederse, onları kaldırır ve en sahih görüşe göre tarlayı düzeltmesi ona lazım değildir. Nevevî'ye göre tarlayı düzeltmesi lazımdır. Şayet âriyeti alan kişi tarladaki şeyleri kaldırmayı tercih etmezse, âriyeti veren şahıs herhangi bir karşılık ödemezse söz konusu şeyleri kaldıramaz. Muayyen bir süre belirtilerek verilen âriyetin hükmü, mutlak yani süre ile sınırlandırılmayan âriyetin hükmü gibidir.”³⁰⁷

Şîrbînî süreli âriyetin hükmü süresiz olanı gibidir şeklindeki ibâreyi önce izah eder ve ardından kendi tercihini ortaya koyar. Şöyle ki; bir tarlayı üzerinde bina yapılması, ağaç dikilmesi veya başka bir maksatla başkasına belli bir süre ile âriyet olarak verilmesi, yukarıda geçen hükümler bakımından sürenin sona ermesi veya kişinin âriyetten geri dönmesi durumunda yukarıdaki gibidir. Fakat süreli âriyette süre sona ermeden önce veya âriyeti veren şahıs âriyeden geri dönmeden önce âriyeti alan şahsın yeniden bina yapması ve ağaç dikmesi câizdir. Süresiz olarak yapılan âriyette ise bunu ancak bir kere yapabilir. Nevevî'nin bu kavli, benim izah ederken beyan

³⁰⁶ Beşir Gözübenli, “Şirket”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1991, III, 379.

³⁰⁷ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 288.

ettiğim gibi sürenin sona ermesi ile alakalıdır. Süre sona erdikten sonra bunun yapılması âriyeti verenin vazgeçip geri dönmesi ile ilgili değildir. Bunun için Nevevî “dönme ifadesi yerine sürenin sona ermesi ifadesini kullanmış olsaydı daha iyi olurdu.”³⁰⁸

2.3.14. Gasp

Gasp, başkasına ait bir malı zorla almaktır. Şirbînî, Nevevî’ye sadece bir konuda tenkitte bulunmuştur. O da gasp edilen kölenin telef olması durumunda tazmin edilmesi hususudur.

Nevevî gasp başlığı altında, gasp edilen şeylerin tazmin edilme şekli ile ilgili olarak şu ifadelerde bulunur: “Bir kimse bir köleyi gasp etmek suretiyle elinin altında bulundurduğunda, o köle ister kendiliğinden telef olsun ister telef edilmiş olsun, kölenin canı onun kıymetiyle tazmin edilir. Hür olanlarda belli bir diyeti (cezaî bedeli) olmayan bir organı telef edildiğinde, kölenin kıymetinde meydana gelen noksanlık nisbetinde tazmin yapılır. Belli bir diyeti (cezaî bedeli) olan suçlardan biri köleye kaşı uygulandığında da şayet kölenin organı kendiliğinden telef olmuşsa bu şekilde tazmin yapılır. İmam Şafî’nin kadim görüşüne göre organı telef edilmişse de hüküm böyledir. Cedid görüşüne ise kölenin telef olmuş veya telef edilmiş organın köleye oranı takdir edilir.”³⁰⁹

Şirbînî’nin bu konuda tercihi şu şekildedir: “Nevevî, köleyi gasp etmek suretiyle elinin altında bulunduran demek yerine tazmine yükümlü olanın eli altında iken demiş olsaydı daha iyi olurdu; çünkü bu şekilde ifade, pazarlık yapmak maksadıyla malı elinde tutan veya malı âriyet alan vb. kimseleri de kapsardı.”³¹⁰

2.3.15. Şuf’a

Şuf’a, satılan veya bedel şartı ile hibe edilen bir taşınmaz veya taşınmaz hükmünde olan bir malı müşteriye mal olduğu bedelle zorla alıp mükiyetini elde

³⁰⁸ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 273

³⁰⁹ Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin*, s. 291.

³¹⁰ eş-Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 280.

etme hakkını ifade eder.³¹¹ Şîrbînî, Nevevî'ye sadece bir konuda tenkitte bulunmuştur. O da şuf'adar ile müşteri ilişkisiyle ilgilidir.

Nevevî'ye göre, şuf'adar ile müşteri arasında satım bedeli konusunda bir anlaşmazlığın çıkması veya müşterinin satım akdini inkar etmesi yahut şuf'a yoluyla malı isteyen kişinin ortak olduğunu inkâr etmesi durumlarında müşterinin sözü kabul edilir. Bu bağlamda satıcı, satım bedelini teslim aldığı itiraf etmemişse satım bedeli satıcıya teslim edilir. Eğer itiraf etmişse satım bedelinin şuf'adarın elinde bırakılması ile hâkimin bunu teslim alıp koruma altına alması arasında görüş ayrılığı vardır.³¹²

Şîrbînî, Nevevî'nin “şuf'adarın elinde bırakılması” ifadesini tenkit ederek şöyle der; Nevevî'nin “şuf'adarın elinde bırakılması” ifadesi yerine “şuf'adarın zimmetinde” demesi daha uygun olurdu. Çünkü satım bedeli ancak teslim ile belirli hale gelir. “şuf'adarın elinde” ifadesi teslim edildiği anlamına gelmiyor.³¹³

2.3.16. Mudârebe

Mudârebe, bir taraftan sermaye, diğer taraftan emek olmak üzere Kâr paylaşımı esasına dayalı ortaklığı ifade eder.³¹⁴ Şîrbînî, Nevevî'ye sadece işletenin tasarrufu ile ilgili tenkitte bulunmuştur.

Nevevî, mudârebe (emek-sermâye ortaklığı) akdine ilişkin şu ifadelerde bulunur: “Malın, bilinen ve belirli olması gerekir. Bir görüşe göre, içinde para olan iki keseden biri üzerinde mudarebe akdi yapmak câizdir. Malın işleyiciye teslim edilmesi gerekir. Malın sahibinin elinde kalmasını ve malın sahibinin malı işletenle beraber çalışmasını şart koşmak câiz değildir.”³¹⁵

Şîrbînî, Nevevî'nin ifadesi *el-Muharrer*'de geçen ifadede olduğu gibi; malın sahibinin işletenle birlikte çalışmasını şart koşmanın câiz olmadığı ifadesinin, malın işletene teslim edilmesi gerektiği ifadesinden bir ihtiraz gibi anlaşılmaktadır.³¹⁶ Ancak bu kastedilmemiştir. Çünkü bu ayrı bir şart olup, işletenin tasarrufta bağımsız olmasıdır. Onun için Nevevî, işletenin tasarrufta bağımsız olması şarttır, mal

³¹¹ Erdoğan, “Şuf'a”, s. 529.

³¹² Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 298.

³¹³ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 305.

³¹⁴ Erdoğan, “Mudârebe”, s. 386.

³¹⁵ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 300.

³¹⁶ Râfî , *el-Muharrer*, s. 222.

sahibinin de onunla birlikte çalışmasının şart koşulması câiz değildir demiş olsaydı daha iyi olurdu.³¹⁷

2 3.17. Müsâkât

Bilindiği gibi müsâkât, bahçe-emek ortaklığıdır. Bakım ve sulama işini üstenecek olan işletmeci ile bahçe sahibi arasında ürünü belli bir oranda paylaşmak üzere yapılan bir tür ortaklıktır.³¹⁸ Şîrbînî, Nevevî'ye iki konuda tenkitte bulunmuştur. Bu konular Müsâkât akdinde tasarruf ve hurma ve üzüm ağaçlarında müsâkât hususlarıdır.

Nevevî müsâkât akdine ilişkin şöyle söyler: “Müsâkât akdi, tasarrufu caiz olan bir kimse tarafından yapıldığında sahih olur. Çocuk ve deli adına ise velileri bu akdi yapar.”³¹⁹

Şîrbînî yukarıda geçen ifadeleri şu şekilde şerh eder: “müsâkât akdi, kendisi için tasarrufu caiz olan bir kimse tarafından yapıldığında sahih olur; çünkü bu mudarebe gibi mal üzerinde yapılan bir muameledir. Çocuk, deli ve sefih gibi kimseler adına maslahat gerektirildiği zaman, velileri aracılığıyla tasarrufun yapılması sahih olur; çünkü bu ihtiyaçtır.” Şîrbînî meseleyi bu şekilde ifade ettikten sonra şöyle bir tercihte bulunur: “Nevevî çocuk, deli ve sefih gibi kimseler yerine mahcur (kısıtlı kişi) ibaresini kullanmış olsaydı hem daha kısa hem de daha kapsamlı olacaktı.”³²⁰

Nevevî müsâkât akdi ile ilgili hükümleri açıklarken şu ifadelerde bulunur: “Müsâkât akdi hurma ve üzüm ağaçları üzerinde yapılır. İmam Şafî' eski görüşünde diğer meyveli ağaçlarda da bu akdin yapılmasını caiz görmüştür. Muhâbere (tohumlar emek sahibinden olmak üzere araziden çıkacak ürünün bir kısmı karşılığında yapılan akit) ise sahih değildir. Müzâraa da sahih değildir. Bu da muhâbere gibi bir muamele olmakla birlikte burada tohumlar tarla sahibine aittir. Hurma bahçesinde ağaçların arasında boş arazi bulunursa, müsâkât akdi ile birlikte müzâraa akdi de sahih olur ancak bunun şartı her iki işin de aynı şahıs tarafından

³¹⁷ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 311.

³¹⁸ Erdoğan, “Müsâkât”, s. 426.

³¹⁹ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 304.

³²⁰ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 323.

yapılması ve hurma ağaçlarını tek başına sulayıp boş araziye tek başına ekip biçmenin zor olmasıdır.”³²¹

Şirbînî ise, hurma ile birlikte üzümü de zikretmiştir. Nevevî'nin ilk önce hurma ve üzümü birlikte zikretmesi ve burada ise sadece hurmayı zikretmesini doğru bulmayarak şöyle bir tercihte bulunur: “Nevevî burada ve *er-Ravda*’da sadece hurma ağaçlarını zikretmiştir.”³²² Benim yaptığım gibi üzüm ağaçlarını da hurma ağaçları ile birlikte zikretmiş olsaydı daha iyi olurdu; çünkü Nevevî *Tashîhü't-Tenbîh* adlı eserinde bunun doğru görüş olduğunu belirtmiştir.”³²³

2.3.18. İcâre (kira)

İslâm borçlar hukukunda menfaatin ücret karşılığında temlik edilmesini konu alan icâre, hem menkul, gayri menkul ve eşyanın kullanımını konu alan kira akdini, hem de insanın çalışmasını konu alan iş akdini kapsayan bir akittir.³²⁴ Şirbînî, Nevevî'ye iki konuda tenkitte bulunmuştur. Bu konular icâre–emanet ilişkisi ve terziye bırakılan kumaşın durumu hususlarıdır.

Nevevî icâre (kira) konusunda; kiracının kiraladığı hayvan ve elbise üzerindeki konumu, kira sözleşmesi boyunca emanet şeklindedir. En sahih görüşe göre sözleşme süresi bittikten sonra da bu böyledir şeklinde bir ifadede bulunur.”³²⁵

Şirbînî, “kiracının kiraladığı hayvan ve elbise ibaresi” yerine “herhangi bir şey” şeklinde genel bir ifade kullanır ve ardından şöyle bir tercihte bulunur: “Eğer Nevevî böyle bir ifade kullanmış olsaydı hem daha kısa hem de daha kapsamlı bir ifade olurdu.”³²⁶

Nevevî kira konusunun tazmin yükümlülüğü meselesiyle ilgili şöyle bir ifadede bulunur: “Bir kimse yüz rıtl yüklemek için bir hayvanı kiralasa, ona yüz on rıtl yük yüklese, fazla olan ağırlık için emsal ücretini ödemesi gerekir. Eğer hayvan bu fazla yük nedeniyle telef olursa ve hayvanın sahibi hayvanın yanında değilse

³²¹ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 304.

³²² Nevevî, *Ravzatü't-talibin*, IV, 228.

³²³ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 324; Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *Tashîhü't-Tenbîh*, (Thk. Muhammed U'kle İbrâhîm), Müessesetü'r-Risâle, 1. Baskı, Beyrût1996 , I, 373.

³²⁴ Ali Bardakoğlu, “İcâre”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2000, XXI, 379.

³²⁵ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 312.

³²⁶ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 351.

kiracı onu tazmin eder. Eğer hayvan sahibi hayvanla birlikte bulunuyorsa kiracı fazla olan kısmın değerini tazmin etmekle yükümlü olur.”³²⁷

Şirbînî bu konuda şöyle bir tercihte bulunur. “Nevevî, eğer hayvan bu fazla yük nedeniyle telef olursa ve hayvanın sahibi hayvanın yanında değilse kiracı onu tazmin eder ifadesinin yerine, bu, kiracının kendisinin yüklenmesi gibidir şeklinde bir ifade kullanmış olsaydı daha iyi olurdu; çünkü bu hem tazmini hem de fazlalığın ücretini kapsamış olacaktı.”³²⁸

Nevevî yine kira konusunda; bir kimse terziye dikmek için bir kumaş verse, terzi bunu aba olarak diktikten sonra “kumaşı aba olarak kesmemi ve dikmemi istedin” dese, kumaşın sahibi ise, hayır ben gömlek istedim dese, en zahir görüşe göre yeminle birlikte kumaş sahibinin sözü kabul edilir. Terzi bu durumda ücret alamaz. Terzi dikiş sebebiyle kumaşta oluşan noksanlığı tazmin eder şeklinde bir ifade bulunur.³²⁹ Şirbînî’ye göre, eğer Nevevî mezhepte kabul edilen görüş demiş olsaydı daha iyi olurdu.³³⁰

2.3.19. Vakıf

Bilindiği gibi vakıf, bir mülkün aynını Allah’a, bütün menfaatini ise topluma tahsis etmek üzere temlik ve temellükten ebediyen alıkoymaktır.³³¹ Şirbînî, Nevevî’ye sadece vakfedenin ehyeti noktasında tenkitte bulunmuştur.

Nevevî vakıf konusuyla ilgili şöyle bir ifade bulunur: “Vakfeden kişinin sözünün geçerli olması ve teberru’ etme ehliyetine sahip olması şarttır.”³³²

Şirbînî bu konuda şöyle bir tercihte bulunur: “Nevevî, hayatta iken teberru’da bulunma ehliyeti demiş olsaydı daha uygun olurdu; çünkü sefihin hayatta iken ölüm sonrası için teberru’da bulunma ehliyeti olmakla birlikte onun vakıfta bulunması sahih değildir. Dolayısıyla sefihin, evimi ölümünden sonra fakirlere vakfettim demesi sahihtir; çünkü sefihin yaptığı vasiyet sahihtir.”³³³

³²⁷ Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin*, s. 312.

³²⁸ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 354.

³²⁹ Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin*, s. 312.

³³⁰ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 355.

³³¹ Erdoğan, “Vakıf”, s. 595.

³³² Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin*, s. 319.

³³³ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, s. 377.

2.3.20. Fey' ve Ganimetlerin Taksimi

Fey', gayri müslimlerden savaş etmeksizin alınan haraç, cizye, ticaret vergileri ve müsaleha bedellerini ifade eder.³³⁴ Ganimet ise, müslümanların gayri müslimlerden savaş yoluyla aldıkları esirler ve her türlü maldır.³³⁵ Şirbînî, Nevevî'ye fey' ve ganimetlerin paylaşılması noktasında bir tenkitte bulunmuştur.

Nevevî, fey' ve ganimetlerin taksimi ile ilgili şöyle bir açıklamada bulunur: Fey' malı beşe bölünür. Birincisi müslümanların maslahatlarına ayrılan paydır. İkincisi Haşimoğulları ve Muttalip oğullarına ayrılan paydır. Üçüncüsü yetimlerin payıdır. Dördüncüsü miskinlerin, beşincisi ise yolcuların payıdır.³³⁶

Şirbînî bahsi geçen payları detaylı bir şekilde aktardıktan sonra üçüncü pay olan yetimlerin payı kısmına ilişkin şöyle bir tercihte bulunur: “Nevevî yetim sözcüğünü müslüman sözcüğüyle kayıtladığı olsaydı daha uygun olurdu; çünkü kâfirlerin yetimlerine, yetimler için ayrılan paydan herhangi bir şey verilmez. Zira bu, kâfirlerden alınmış maldır. Aynı şekilde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yakınlarının, miskinlerin ve yolda kalmışların da müslüman olması bu konuda şart olarak koşulur.”³³⁷

2.3.21. Nafile sadakalar

Fıkıhta nâfile, dinen farz ve vâcip niteliğinde olmaksızın mükelleften yapılması istenen malî ve bedenî ibadetlerdir.³³⁸ Sadaka ise sevap kazanmak ve Allahın rızasını elde etmek için fakire hibe olarak verilen mal demektir.³³⁹ Şirbînî, Nevevî'ye sadakanın kimlere verilebileceği konusunda bir tenkitte bulunmuştur.

Nevevî nafile sadakalar konusunda şöyle bir açıklamada bulunur: “Nafile sadaka vermek sünnettir. Nafile sadaka zengin ve kâfire helal olur.”³⁴⁰

Görüldüğü gibi Nevevî kâfir sözcüğünü mutlak olarak zikretmiştir. Bu onun harbî (düşman ülke vatandaşı) ile diğerleri arasında herhangi bir fark koymadığı

³³⁴ Erdoğan, “Fey'”, s. 143.

³³⁵ Mehmet Erkal, “Ganimet”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1996, XIII, 351.

³³⁶ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 364.

³³⁷ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, III, s. 95.

³³⁸ Fahrettin Attar, “Nâfile”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2006, XXXII, 292.

³³⁹ Erdoğan, “Sadaka”, s. 487.

³⁴⁰ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 371.

anlamına geliyor. Şirbînî'nin bu konuda kabul ettiği görüş şöyledir: “Sadakanın verilebileceği kâfir, kendisiyle anlaşma, zimmet akdi yapılan veya akrabalığı bulunan veyahut İslama döneceği umulan veyahut elimizde esir vb. olarak bulunan kâfirdir. Harbî olan kâfire ise sadaka verilmez. Yine Nevevî'nin mutlak ifadesi, sünnet olan kurban etinin de kâfire verilebileceği anlaşılmaktadır. Ancak bu doğru değildir.”³⁴¹

2.3.22. Nikâh

Nikâh, şer'an belirlenen şartlar çerçevesinde aralarında evlenme engeli bulunmayan bir erkekle bir kadının hayatlarını geçici olmaksızın birleştirmelerini sağlayan evlilik ilişkisidir.³⁴² Şirbînî, Nevevî'ye dört konuda tenkitte bulunmuştur. Bu konular, mücbir konumunda olan veli, akıl hastasının evliliği, eşler arasında adalet ve hul' ile ilgili hususlardır.

Nevevî nikâh ile ilgili şöyle bir ifadede bulunur: “Nikâhta mücbir (zorlayıcı) konumunda olan velinin yaptığı evlilik ikrarı kabul edilir. Mücbir olmayan velinin ikrarı kabul edilmez.”³⁴³

Şirbînî şöyle der: “ Benim bu konuda yapığım açıklama olmasa, Nevevî'nin ibaresinin kapsamına nikâh akdini tek başına yaptığı halde, ikrar anında kendi başına hareket edemeyen veli de girerdi. Mesela bir kimsenin velayeti altında bir dul kadın bulunsa, veli onu bâkire iken evlendirdiğini iddia etse, bu kişinin söz konusu nikâh akdini tek başına yapma yetkisi olmasına rağmen onun sözü kabul edilmez.” Bu konuyla ilgili *el-Muharrer*'de geçen ibareye göre nikâh akdini tek başına yapanın nikâh ikrarı kabul edilir.³⁴⁴

Nevevî velâyet hakkı ile ilgili olarak şöyle bir ifadede bulunur: “Velâyette en çok hak sahibi olan kişi babadır. Sonra dede, dedenin babası, ana baba bir erkek kardeş veya baba bir erkek kardeş, aşağıya inebildiği kadar erkek kardeşin oğlu, amca, daha sonra mirasta olduğu gibi diğer asabelerdir. En zahir görüşe göre ana baba bir erkek kardeş, baba bir erkek kardeşten önce gelir.”³⁴⁵

³⁴¹ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, III, s. 121

³⁴² Fahrettin Attar, “Nikâh”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2007, XXXIII, 112.

³⁴³ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 375.

³⁴⁴ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, III, s. 148; Râfî, *el-Muharrer*, s. 291.

³⁴⁵ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 376.

Şirbînî, en zahir görüşe göre ana-baba bir erkek kardeş, baba bir erkek kardeşten önce gelir ibaresiyle ilgili İmam Şafî'ye ait iki görüş zikrettikten sonra kendi görüşünü ortaya koyar. Şöyle ki; daha zahir olan yeni görüşe göre, mirasta olduğu gibi bu meselede de ana-baba bir erkek kardeş daha önde gelir. Zira kıza hem akrabalık yönünden daha yakın hem de daha şefkatlidir. Bahsi geçen erkek kardeş bulunmadığında kızı, baba bir erkek kardeş evlendiremez. Onu devlet başkanı evlendirir. İmam Şafî'nin eski görüşüne göre her iki kardeş de velidir; çünkü annenin nikâhta yakınlığı, mirasta olduğu gibi değildir. Dolayısıyla tercih sebebi de sayılamaz. Mesela iki amcadan biri, aynı zamanda kızın dayısı da olsa bu bir öncelik sebebi olamaz. Birinci görüşü savunanlar ikinci görüşe şu şekilde cevap vermişler; her faydası olmayan şeyin tercih edilemeyeceği söylenemez. Buna binaen mirasta ana baba bir amca, baba bir amcadan önce gelir. Fakat ana bir amca mirasçı olamaz. Şirbînî bu açıklamalardan sonra şöyle bir tercihte bulunur: "Kıza yakınlık derecesi itibariyle, ana baba bir olan baba bir olandan önce gelir demiş olsaydı, onun ifadesini açıklarken yaptığım açıklamaları da kapsamış olacaktı."³⁴⁶

Nevevî akıl hastası olanların evliliği ile ilgili olarak şöyle bir ifade de bulunur: "Zorla evlendirme yetkisine sahip olan velinin, ihtiyaç olduğu takdirde bulûğ çağına ermiş olan kızı ve erkeği evlendirmesi lazımdır."³⁴⁷

Şirbînî, Nevevî'nin metinde geçen ifadesinde kız için deli sıfatını zikretmesi, erkek için zikretmemesini göz önünde bulundurarak şöyle söyler: "Eğer Nevevî, yaşça büyük olan akıl hastası erkek ve kadın ihtiyaç nedeniyle evlendirilir demiş olsa daha iyi olurdu; çünkü bu konuda ikisi arasında fark yoktur."³⁴⁸

Nevevî mehir bahsinde şöyle bir ifade de bulunur: "Nikâh akdi yapıldığında mehir olmasa da caiz olur."³⁴⁹

Şirbînî'nin bu konuda yaklaşımı şu şekildedir: "Nevevî mehir olmasa da caiz olur ifadesi yerine mehir belirlenmezse caiz olur demiş olsaydı daha iyi olurdu Çünkü bazı istisnâî durumlar dışında nikâh akdi mehirsiz olmaz, ancak mehir

³⁴⁶ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, III, s. 151

³⁴⁷ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 378.

³⁴⁸ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, III, s. 159

³⁴⁹ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 395.

zikredilmeksizin caiz olur. Bu konuyla ilgili olarak *Ravdatü't-tâlibîn* adlı eserde şöyle denmiştir. Nikâh akdi, mehir zikredilmeden yapılırsa caiz olur.³⁵⁰

Nevevî nikâh bölümünde geçen eşler arasında adaletli olmak ve eşin itaatsizliği ile ilgili şöyle bir ifadede bulunur: “Koca, bütün eşlerinden veya bir tek eşi varsa ondan yüz çevirip ayrı yatarsa günahkâr olmaz.”³⁵¹

Şirbînî’ye göre, *el-Muharrer*’de geçen “kadınlar için talep hakkı yoktur.”³⁵² ifadesi *el-Minhâc*’ta geçen ifadeden daha iyidir; çünkü kocaya günahın olmaması, kadının talep hakkını ortadan kaldırmaz. Mesela borçlu, alacaklı alacağını istemeden önce ödeme yapmazsa günahkâr olmaz.³⁵³

Nevevî hul’ meselesiyle ilgili şöyle bir ifadede bulunur: “Kadın kocasından üç bin dirhem karşılığında kendisini üç talakla boşamasını talep ederse, kocası üç binin üçte biri ile bir talakla boşasa, üçte biri karşılığında bir talak gerçekleşir.”³⁵⁴

Şirbînî’nin bu konudaki tercihi şu şekildedir: “Nevevî üçte biri karşılığında ifadesini düşürmüş olsaydı daha iyi olurdu. Çünkü sadece seni bir kere boşadım ifadesiyle sınırlandırmış olsaydı; koca üçte biri hak kazanmış olacaktı. Bunun hükmü öncelikle bilinecekti. Aynı zamanda bu ifade sanki koca malı zikretmese bile boşama ric’i olacak şekilde bir his uyandırmaktadır. Ancak bu zayıf bir görüştür.”³⁵⁵

2.3.23. Liân

Liân, kocanın karısına zina isnadında bulunup dört şahit getirememesi sonucunda karı ile kocanın, hâkim huzurunda şeriatın belirlediği şekilde dörder defa şehitlik edip kendilerine lânet ve gazap okumalarıdır.³⁵⁶ Şirbînî, Nevevî’ye bir noktada tenkitte bulunmuştur. O da liânın gerçekleşmesi ile ilgilidir.

³⁵⁰ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, III, s. 220; Nevevî, *Ravzatü’t-talibîn*, VII, s. 249.

³⁵¹ Nevevî, *Minhâcü’t-Tâlibin*, s. 404.

³⁵² Râfiû , *el-Muharrer* , s. 318.

³⁵³ eş-Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, III, s. 251.

³⁵⁴ Nevevî, *Minhâcü’t-Tâlibin*, s. 409.

³⁵⁵ eş-Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, III, s. 271.

³⁵⁶ Erdoğan, “Liân”, s. 327.

Nevevî liân ile ilgili şöyle bir söyler: “Liânın gerçekleşmesi için öncesinde kazfın yani zina isnadının bulunması lazımdır.”³⁵⁷

Şirbînî'nin, bu konuda tercihi şu şekildedir: “Nevevî liân yapabilmek için kazf (zina isnadında bulunmak) veya çocuğu nefyetmek gerekir demiş olsa hem daha iyi hem de daha kapsayıcı olurdu. Çünkü bu şekilde ifade etseydi; bir kadının zina yaptığına dair dört kişi şahitlik yapsa dahi koca, hamile olan kadının karnındaki çocuğun kendisinden olmadığını iddia etse liân yapabilir durumu da kapsardı.”³⁵⁸

2.3.24. Nafakalar

Nafaka, aile hukuku bağlamında yapılan harcamalar şeklinde anlaşılıyorsa da, aile bireyleri ile sınırlı olmayıp hayvan ve cansızlara yapılan harcamalardır.³⁵⁹ Şirbînî, Nevevî'ye “günlük nafaka” hususunda tenkitte bulunmuştur.

Nevevî nafaka ile ilgili şöyle bir açıklamada bulunur: “Anne, babanın ve yukarıya doğru ne kadar çıkarsa çıksın dede ve ninelerin nafakaları çocuklarının üzerine çocukların ve aşağıya doğru ne kadar inerse insin torunların nafakaları anne ve baba üzerine lazımdır. Bu durum dinleri farklı da olsa böyledir. Ancak nafakanın vacip olabilmesi için nafaka verecek olanın kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin günlük yiyeceğinden artan fazlalığa sahip olması lazımdır.”³⁶⁰

Şirbînî, Nevevî'nin günlük nafakayı sadece yiyecek olarak zikretmesini eksik bularak şöyle bir tercihte bulunur: “Giyecek ve mesken gibi temel ihtiyaçlar da yiyecek gibidir. Onun için Nevevî bu ifadenin yerine ihtiyaç demiş olsa daha iyi olurdu.”³⁶¹

2.4. Ukubât Konularındaki Eleştirileri

2 4 1. Öldürme ve Yaralama Suçları

İslâm hukukunda müessir bir fiil sonucunda ortaya çıkan yaralar hukukî ve cezaî bir sorumluluk doğurur. yaralamanın kasten (amden) veya hata ile yapıldığı belirlendikten sonra gerekli cezaî müeyyide uygulanır. Kasten yaralamalarda mağdur

³⁵⁷ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 441.

³⁵⁸ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, III, s. 367.

³⁵⁹ Celal Erbay, “Nafaka”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2006, XXXII, 282.

³⁶⁰ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 463.

³⁶¹ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, III, s. 447.

eğer suçluyu affetmezse veya diyet karşılığında sulha yanaşmazsa, müessir fiil hangi organda yapılmışsa onunla ilgili belirlenen ceza uygulanır.³⁶² Şirbînî, Nevevî'ye üç noktada tenkitte bulunmuştur. Bunlar, kısas–denklik ilişkisi, kısas–irtidat ilişkisi ve organ koparma ile ilgili hususlardır.

Nevevî'ye göre, kısasın vacip olması için katil ile öldürülen arasında denkliğin olması şarttır. Onun için müslüman bir kimse bir zımmîyi öldürürse kısas uygulanamaz.³⁶³

Şirbînî, müslüman olan şahıs zina etmiş muhsan biri olsa bile öldürdüğü zımmîye karşılık öldürülemez. Buna şu hadisi delil olarak gösterir: Dikkat edin! Müslüman kâfire karşılık öldürülemez.³⁶⁴ Daha sonra şöyle bir tercihte bulunur: “Nevevî, zımmî tabiri yerine kâfir demiş olsaydı daha iyi olacaktı. Çünkü bu ifade hem hadiste geçen ifadeye uygun olacaktı hem de kendisine İslam daveti ulaşmamış kimseyi de kapsayacaktı. En sahih görüşe göre bir müslüman, kendisine İslam daveti ulaşmamış bir kimseyi de öldürürse kısas uygulanamaz.”³⁶⁵

Nevevî, şöyle bir ifadede bulunur: “Müslüman bir kimse yaralı iken dinden dönse ve sonra o yaranın etkisiyle ölse, onun canı hederdir. Ancak en zahir görüşe göre, yarasının kısası uygulanır, o mürted olan şahsın, müslüman yakınları tarafından gerçekleştirilir.”³⁶⁶

Şirbînî'nin bu konuda tercihi şöyledir: “Eğer Nevevî, mirasçı olmayanları da kapsayan “müslüman kanı” tabirinin yerine “dinden dönmeseydi ona mirasçı olacak olan kişi” demiş olsaydı daha uygun olurdu.”³⁶⁷

Nevevî, bir kimse bir başkasının organını kopardıktan sonra organın eksik olduğunu iddia etse, mezhepte esas alınan görüşe göre, eğer bu açıktaki bir organ ise ve o kimse bu organın doğuştan itibaren sağlam olmadığını iddia etmişse kendisi tasdik edilir. Aksi takdirde kabul edilmez. Mağdur yeminle birlikte tasdik edilir.³⁶⁸

³⁶² Hasan Ali eş-Şazelî, “Cirâh”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, VIII, 24.

³⁶³ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 472.

³⁶⁴ Ebû Dâvûd, “Diyât”, 4 (Ebû Dâvûd'un *Sünen* adlı eserinin Diyât bölümünün 4. bâbı).

³⁶⁵ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, IV, s. 16.

³⁶⁶ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 474.

³⁶⁷ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, IV, s. 23

³⁶⁸ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 479.

Şirbînî'nin bu konuda tercihi şu yöndedir: “Nevevî kesse ifadesi yerine bir organına yönelik fiilî saldırıda bulunmuşsa demiş olsaydı daha iyi olurdu. Çünkü bu, gözün görme özelliğini, kulağın işitme ve burnun koklama duyularını yitirmesini de kapsamış olacaktı.”³⁶⁹

2.4.2. Diyet

Diyet, öldürme ya da yaralama vakalarında işlenen cinayet sebebiyle mağdura ya da varislerine tazminat olarak ödenen malı ifade eder.³⁷⁰ Şirbînî, Nevevî'ye dişin diyeti noktasında tenkitte bulunmuştur.

Nevevî şöyle bir ifadede bulunur: “Zâide yani fazla olan dişin diyeti hâkimin takdir ettiği cezadır.”

Şirbînî, zâide olan dişi zâide olan parmağı kesme durumuna kıyas ederek erş gerektiğini söyledikten sonra şöyle bir tercihte bulunur: “Nevevî zâide ifadesi yerine tıpkı *el-Muharrer*'de olduğu gibi şâgiye (artık diş) demiş olsa daha iyi olurdu ve ben de bu açıklamayı yapmak zorunda kalmazdım. Çünkü *el-Muharrer*'de geçen ifade normal ve fitrî olan dişlerin dışında çıkan dişleri de kapsar.”³⁷¹

2.4.3. İrtidat

Nevevî, kişinin yaptığında mürted olacağı durumlarla ilgili şöyle bir ifadede bulunur: Farziyeti konusunda icma bulunan bir şeyin nefyedilmesi veya bunun aksinin yapılması irtidat sebebidir.³⁷² Şirbînî, Nevevî'ye irtidat sebepleri noktasında tenkitte bulunmuştur.

Şirbînî, meseleyi örneklendirerek izah ettikten sonra kendi tercihini ortaya koyar şöyle ki; beş vakit namazdan bir rekâtı inkâr etmesi örneğinde olduğu gibi kişinin farz olduğu konusunda icma olan bir şeyi inkâr etmesi; farz namazlara bir rekât ilave etmesi veya şevval ayında bir gün oruç tutmanın farz olduğuna inanması örneklerinde olduğu gibi farz olmadığı konusunda icma bulunan bir şeyin farz olduğuna inanması kişiyi kâfir yapar. Nevevî üzerinde icma bulunan bir şeyin meşru

³⁶⁹ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, IV, s. 38.

³⁷⁰ Erdoğan, “Diyet”, s. 107.

³⁷¹ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, IV, s. 64; Râfî , *el-Muharrer*, s.405.

³⁷² Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 501.

olmasını inkâr ederse demiş olsaydı, mendup olduğuna dair icma bulunan şeyi de kapsamış olurdu.³⁷³

2.4.4. Cizye

Cizye, İslâm tebaası altında olan gayri müslimlerin mükellef olan erkeklerinden senede bir kereye mahsus alınan şahsî bir vergi olup buna “baş vergisi” de denilmiştir.³⁷⁴ Şirbînî, Nevevî’ye İslâm devletinin zimmîler ile ilişkisi bağlamında bir tenkitte bulunmuştur.

Nevevî, şöyle bir ifadede bulunur: Zimmî, yapılan zimmet anlaşmasını bizimle savaşmak suretiyle bozarsa, onu İslam ülkesinden kovmak ve öldürmek caizdir. Anlaşmayı başka bir sebeple bozarsa, en zahir görüşe göre bu durumda da onu güven duyacağı yere kadar götürüp ulaştırmak vacip değildir. Devlet başkanı onu öldürmek, köleleştirmek, minnet ederek serbest bırakmak veya fidye karşılığı serbest bırakmak hususlarından istediğini seçer. Ancak devlet başkanı daha seçim yapıp kararını vermeden önce, o müslüman olursa artık onu köleleştiremez. Aynı zamanda onu öldüremez, kendisinden fidye alınamaz.³⁷⁵

Şirbînî, devlet başkanı metinde geçen haklarından birini seçmeden zimmî’nin Müslüman olması halinde, devlet başkanı onu zorla ele geçirmediğinden ve daha önce bir emanı olması sebebiyle, artık onu öldüremesi, köleleştirmesi veya fidye karşılığı serbest bırakması hakkını kaybeder. Bu nedenle, Nevevî devlet başkanı zimmî’yi serbest bırakmaktan başka bir seçeneğe sahip değildir demiş olsa daha iyi olurdu şeklinde bir yaklaşımda bulunur.³⁷⁶

2.4.5. Av ve Hayvan Kesimi

İlk insanların yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını karşılamak için başlattıkları av, zamanla bir geçim vasıtası olmaktan çıkıp bir spor ve eğlence halini almıştır. Günümüzde avcılık bir spor etkinliği olarak kabul edilmekte ise de, özellikle deniz

³⁷³ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, IV, s. 137.

³⁷⁴ Erdoğan, “Cizye”, s. 79.

³⁷⁵ Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin*, s. 528.

³⁷⁶ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, IV, s. 259.

avcılığın bir geçim vasıtasına dönüşmüştür.³⁷⁷ Şîrbînî, Nevevî'ye av tuzakları hususunda bir tenkitte bulunmuştur.

Nevevî, şöyle bir ifadede bulunur: “Avcı ava şu yöntemlerle sahip olur; onu eliyle yakalamak, öldürücü bir darbe ile yaralamak, sakatlamak veya kanadını kırmak, kurduğu tuzağa avın düşmesi ya da onu kurtulamayacağı dar bir yere sıkıştırmasıdır.”³⁷⁸

Şîrbînî, Nevevî'nin kurduğu tuzak ifadesini, kişinin kasten av için kurması şeklinde yorumlar. Dolayısıyla kasten av için kurulmayan tuzağa av takılsa en sahih görüşe kişi ona sahip olamaz şeklinde şerh ettikten sonra şöyle bir tercihte bulunur: “Nevevî, *el-Muharrer*'de geçtiği üzere ve benim de açıklamada belirttiğim gibi onun için tuzak kurmak, veya av için tuzak kurmak şeklinde ifade etmeliydi. Çünkü av kastı olmaksızın kişinin tuzağını kurması ve o ava tuzağa takılan hayvana sahip olması için kâfi değildir.”³⁷⁹

2.4 6. Akika Kurbanı

Akika kurbanı, yeni doğan çocuklar için doğumun ilk haftasında şükür nişanesi olarak kesilen kurbandır.³⁸⁰ Şîrbînî, Nevevî'ye akika kurbanı şartları noktasında bir tenkitte bulunmuştur.

Nevevî şöyle bir ifadede bulunur: “Kesilecek kurbanın yaşı, ayıplardan sâlim olması, kesen kişinin ondan yemesi ve onu tasadduk etmesi şartları bakımından sünnet olan kurbanın şartları gibidir.”³⁸¹

Şîrbînî, başka şartları da zikreder: Cinsi, yaşı, ayıplardan sâlim olması, hangi hayvanın kesilmesinin daha faziletli olduğu, yenilmesi, ne kadarının alınması ve ne kadarının saklanabileceği, tasadduk ve hediye edilmesi, kurban için tayin edildiğinde belli edilmesi ve satımının yasak olması gibi hükümler açısından akika kurbanı, sünnet olan kurban gibidir. Çünkü bu da kesilmesi mendup olan bir kurban olması cihetiyle sünnet olan kurban benzemektedir. Şîrbînî bu ilâveleri yaptıktan

³⁷⁷ Sargon Erdem, “Av”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1991, IV, 101.

³⁷⁸ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 535.

³⁷⁹ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, IV, s. 278; Râfî , *el-Muharrer*, s. 464.

³⁸⁰ Erdoğan, “Akika”, s. 20.

³⁸¹ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 538.

sonra şöyle bir tercihte bulunur: “Nevevî benim eklediğim hususları eklemiş olsaydı daha iyi olurdu; akika kurbanı ile sünnet olan kurban arasındaki benzerliklerin sadece metinde zikredilenden ibaret olduğu vehmi oluşmayacaktı.”³⁸²

2.4.7. Yiyecekler

Beslenmenin ve besin maddelerinin insanların beden ve ruh sağlığını, ve sosyal hayatı yakından ilgilendirmesi dolayısıyla fikhî eserlerde bu konuya da yer verilmiştir. Beslenme noktasında “helâl” kavramını öne çıkaran İslâm, yiyeceklerle ilgili bazı sınırlamalar getirmiş, bâtıl inançlara dayalı yasakları ortadan kaldırmış, eski ümmetlere yasaklanan bazı yiyecekleri helâl kılmıştır.³⁸³ Şirbînî, Nevevî’ye deniz hayvanları ile ilgili bir hususta tenkitte bulunmuştur.

Nevevî şöyle bir açıklamada bulunur: Deniz hayvanlarından olan balık her ne şekilde ölürsün, helaldir. En sahih görüşe göre, denizde yaşayan diğer hayvanlar da böyledir.³⁸⁴

Şirbînî’nin bu konudaki görüşü şu şekildedir: Nevevî’nin sözü gösteriyor ki, deniz hayvanlarını balık ve diğerleri şeklinde ikiye ayırmaktadır. Ben Nevevî’nin “deniz hayvanlarından olan balık” ifadesini “açık olarak balık şeklinde olan”, “diğer hayvanlar da böyledir” ifadesini ise “açık olarak balık şeklinde olmayan” şeklinde şerh ettim.³⁸⁵ Şirbînî’ye göre “balık” bütün deniz canlıları için kullanılır. Onun için dolayısıyla tenkidini de o yönde yapmıştır.

2.4.8. Yeminler

Bilindiği gibi yemin, kişinin söylediklerinde kararlı olduğunu göstermek ve muhatabını ikna etmek için Allah’ın zat veya sıfatını zikretmek suretiyle sözünü kuvvetlendirmesidir.

Nevevî şöyle bir ifadede bulunur; “bir ibadetin ifası dışında yemin etmek mekruhtur.”³⁸⁶

³⁸² Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, IV, s.294.

³⁸³ İsmail Yalçın, “Yiyecek”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2013, XLIII, 557.

³⁸⁴ Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin*, s. 539.

³⁸⁵ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, IV, s. 298.

³⁸⁶ Nevevî, *Minhacu’t-Tâlibin*, s. 545.

Şîrbînî'nin bu konuda görüşü şu şekildedir: “Nevevî *el-Muharrer*'de olduğu gibi genel itibariyle demiş olsa daha iyi olurdu. Çünkü metnin devamında geleceği gibi yeminler içinde günah olanlar, mubah olanlar ve müstehap olanlar mevcuttur. Hatta bazı durumlarda yemin etmek farz bile olur.”³⁸⁷

2.4.9. Dava ve Şahitlikler

Bilindiği gibi dava, bir kimsenin başka bir kimseden hâkim huzurunda hakkını talep etmesidir. Şahitlik ise, bir vakıya veya duruma tanıklık etmiş olma durumunu ifade eder.

Nevevî şöyle bir ifadede bulunur; bir kimse murisinin birinde borcu olduğunu iddia etse ve davalı, o şahıs beni ibrâ etmişti derse, davacı ibrâ ile ilgili bilgisi olmadığına dair yemin eder.³⁸⁸

Şîrbînî şöyle der; “bir kimse murisinin birinde borcu olduğunu iddia ettiğinde davalı kişi, “senin murisin beni ibrâ etmişti ve sen de bunu biliyorsun” dese, davacı buna ilişkin “ben, murisimin seni ibra ettiğini bilmiyorum” diye yemin eder. Nevevî benim yaptığım gibi, davalının senin murisin beni ibrâ etti şeklindeki ifadesine sen de bunu biliyorsun ibaresini eklemesi gerekirdi.”³⁸⁹

Nevevî davalarda yemin konusunda şöyle bir ifadede bulunur: “Yeminde yemin talep eden kadının niyetine itibar edilir. Yani hangi maksatla yemin ettirirse hasıl olan odur.”³⁹⁰

Şîrbînî'nin bu konudaki yaklaşımı şu şekildedir: “Nevevî kadı yerine yemin ettirme yetkisine sahip her kimse demiş olsa daha iyi olurdu. Çünkü bu ifade, devlet başkanı, hakem ve diğerleri gibi şahitliği yanında geçerli olan kimseleri de içerirdi.”³⁹¹

³⁸⁷ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, s. 325; Râfî , *el-Muharrer*, s. 473.

³⁸⁸ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, s. 579.

³⁸⁹ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, IV, s. 474

³⁹⁰ Nevevî, *Minhacu't-Tâlibin*, IV, s. 579.

³⁹¹ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, IV, s. 475.

SONUÇ

Şafî mezhebinde görüşleri tercih edilen ve otorite kabul edilen İmam Nevevî tarafından yazılan *Minhâcu't-Tâlibîn*, miheng taşı konumunda olan bir eserdir. Bunun içindir ki *Minhâcu't-Tâlibîn* üzerine yaklaşık olarak otuz beş şerh yazılmıştır. Şirbînî'nin eseri *Muğni'l-Muhtac*, bütün bu şerhler içinde en meşhur üç şerhten biridir. Diğer ikisi ise İbn Hacer el-Heytemî'nin *Tuhfetü'l-Muhtâc'ı ile* Şemseddin er-Remlî'nin *Nihâyetü'l-Muhtâc'ı*'dır.

Orta hacimli bir eser olan *Muğni'l-Muhtac*, Şafîiler nezdinde büyük bir itibar kazanmıştır. Bize göre bunun en önemli nedenleri; Şirbînî'nin fikhî konulara hakim olması, İmam Şafî'den Nevevî'ye kadar fıkıh alanında yazılmış eserleri çok iyi analiz etmesi, Nevevî'nin diğer eserleri ile *Minhâc'ı* karşılaştırması, *Minhâc'ın* metnini şerh ederken o alanda daha önce yazılmış olan eserleri göz önünde bulundurması ve *Minhâc* üzerine yazılmış diğer şerhleri de göz ardı etmemesidir.

Araştırmamızın neticesinde gözlemlediğimiz kadarıyla Şirbînî; *Minhâc'ın* metninde geçen ifadeleri açıklamış, meseleye farklı açılardan yaklaşarak metindeki meselenin benzer ve farklı suretlerini zikrederek illet ve delillerini beyan etmiş, ihtilafli konularda fâkihlerin farklı görüşlerini tartışmış ve bunun neticesinde mutemet olan görüşü ortaya koymuştur. Hem başlık seçiminde hem de metnin oluşturulmasında ayrıca bir hassasiyet göstermiştir. Başlığın metin ile bağının kopuk olmamasına özen gösterirken, okuyucuyu da hesaba katarak yanlış anlaşılmayı ortadan kaldıracak şekilde ifadelerini titizlikle seçmiştir.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Şirbînî, Nevevî'ye doksan dört meselede tenkitte bulunmuştur. Bu tenkitler Nevevî'nin fikhî görüşlerine yönelik değildir. Onun ifade tarzına yönelik olup, konuları daha iyi ve daha uygun ifade etme ile ilgilidir. Şirbînî eleştirilerini yaparken; bazen hocalarını, bazen Nevevî'nin başka eserlerini, bazen *Minhâc'ın* diğer şerhlerini bazen de konuyla ilgili diğer ulemânın

eserlerini referans göstermiştir. Şîrbînî *Muğni'l-Muhtac* adlı eserini yazarken hemen hemen Şafiî fıkhına dair yazılan bütün eserlerden yararlanmış, eleştiri ve önerilerini de bu eserler ışığında yapmıştır. Dolayısıyla Şîrbînî'nin eleştirileri mezep içi ulemanın genel kabulüne göredir. Şîrbînî'nin eleştirilerinin icra ettiği fonksiyon da bu minvaldedir.

Sonuç olarak Şîrbînî, lafı çok uzatmadan delilleri zikrederek konuları iyice incelemiş hem fetva veren hem de fetva arayanlar için temel teşkil edecek bir eser ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

ALPHAN, Mehmet Bahattin, “*el-Minhâc Adlı Eseri Çerçevesinde İmam Nevevî'nin Şafî Mezhebine Katkıları*”, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2014.

APAYDIN, H.Yunus, “Muhayyerlik”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XXXI, İstanbul 2006.

ATAR, Fahrettin, “Nikâh”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XXXIII, İstanbul 2007.

AYBAKAN, Bilal, “Selem”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XXXVI, İstanbul 2009.

AYBAKAN, Bilâl, “Şafî Mezhebi”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XXXVIII, İstanbul 2010.

BAĞDÂDÎ, İsmail Paşa, *Hedyyetu'l-Ârifin esmâü'l-müellifin ve âsârü'l-musannifin*, Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1951-1955, II.

BAĞDÂDÎ, İsmail Paşa, *İzâhu'ul-Meknûn fi'z-zeyli alâ Keşfi'z-Zunûn an esâmi'l-kütübi ve'l-fünûn*, Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, II.

BARDAKOĞLU, Ali, “İcâre”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XXI, İstanbul 2000.

BOYNUKALIN, Mehmet, “Teyemmüm”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XLI, İstanbul 2012,

BÜCEYREMÎ, Süleyman b. Muhammed b. Ömer, *Tuhfetü'l-habîb alâ Şerhi'l-Hatîb*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1996, I.

CUMA, Ali, *el-Medhal ilâ Dirâseti'l Mezahibi'l Fıkhiyye*, Dâru's-Selâm, Kahire 2012.

CÜVEYNÎ, İmâmü'l-Haremeyn Ebü'l-Meâlî Rüknuddîn Abdülmelik b. Abdillâh b. Yûsuf et-Tâi en-Nîsâbü'rî, *Nihâyetü'l-Maṭlab fî dirâyeti'l-mezheb*, Darü'l-Minhâc, Beyrut 2007, XX, (Mukaddime).

ÇAVUŞOĞLU, Ali Hakan, “Şirbînî Hâtip”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XXXIX, İstanbul 2010.

ÇELEBÎ, Kâtip, *Keşfü'z-Zünun an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*, Dâru İhyâi't-Türâs, Beyrut 1951, II.

DEMİRCİ, Muhsin, “el-Hatîp eş-Şirbînî ve Tefsiri”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 4, İstanbul 1986.

DİMEŞKÎ, İbnü'l-İmad , *Şezerâtu'z-Zeheb*, Dâru İbn Kesir, Dimeşk 757, VIII.

DİMYATÎ, Ebû Bekir Osman b. Muhammed Şetâ eş-Şafî, *İânetü't-Tâlibîn alâ Hallî Elfazî Fethi'l Muîn*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1997, II.

EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî el-Ezdî, *Sünenü Ebî Dâvûd*, (nşr. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd, Mektebetü'l-'Asriyye, Beyrut.

ERBAY, Celal, “Nafaka”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XXXII, İstanbul 2006.

ERDOĞAN, Mehmet, “Tahâret” *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Ensar yayınları, 2016.

ERKAL, Mehmet, “Ganimet”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XIII, İstanbul 1996,

ERKAL, Mehmet, “Zekât”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XLIV, İstanbul 2013.

EZHERÎ, Süleyman b. Ömer b. Mansur el-İclî, *Hâşiyetu'l-Cemel âla Menheci't-Tullâb*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, VI.

Fahrettin ATTAR, “Nâfile”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XXXII, İstanbul 2006.

Gözübenli , Beşir, “Şirket”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XXXIX, İstanbul 2010.

ĞAZZÎ, Necmeddin , *el-Kevâkibu's-Sâire*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 199, III.

HACAK Hasan ve Halit Çalış, “Rehin”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XXXIV, İstanbul 2007.

HARMAN, Ömer Faruk, “Hac”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XIV, İstanbul 1996. Hatb eş-Şirbînî, Delilleriyle Büyük Şafî Fıkıhı Muğni'l-Muhtâc Mihhâcü't-tâlibin Şerhi, (çev. Soner Duman), Mirac Yayınları, İstanbul 2009, (mütercim'in önsözü) I, s. 47;

İBRAHİM, Muhammed, *Hanefî ve Şafîilerde Mezhep Kavramı*, Çev. Faruk Beşer, Nûn Yayıncılık, İstanbul 2015.

İMRÂNÎ, Ebü'l-Hasan Yahya b. Ebi'l-Hayr el-Yemenî, *el-Beyân fî mezheb el-İmâm eş-Şâfiî*, (nşr. Kâsım Muhammed en-Nûrî), Dâru'l-Minhâc, Beyrut 2000, VI.

KALLEK, Cengiz ve Ahmet Özel, “Zekeriyâ el-Ensârî”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, XLIV, İstanbul 2013.

KALYÛBÎ, Ahmed Selamet ve Ahmed Birlisî Umeyra, *Hâşiyetuna Kalyûbî ve Umeyra*, Dâru'l-Fikr Beyrut 1995, I.

KEHHÂLE, Ömer Rıza, *Mu'cemu'l Muellifin terâcimu musannifi'l-kütübi'l-arabiyye*, Müessesetü'r-Risâle, Dımeşk 1957, VIII.

KOCABAŞ, Savaş, “Hatib eş-Şirbini ve Muğni'l-Muhtâc Adlı Kitabındaki Metodu”, *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt XIV, sayı 2, 2010, s. 1.

KOCABAŞ, Savaş, “Minhacü't-talibin'in Meşhur Üç Şerhi Arasında Mukayese”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sayı 17, 2011, s. 15.

KÛRDÎ, Muhammed b. Süleyman el-Medenî eş-Şâfiî, *el-Fevaidu'l-medeniyye fîmen yuftâ bi kevlihi min eimmeti's-Şafîiyye*, (nşr. Bessâm Abdülvehhâb el-Câbî), Dâru Caffân ve'l-Câbî, Lübnan 2011.

MUHAMMED, Ebû Muhammed, *İsrâliyat ve'l-Mevzûât fî Kütübi't-Tefsir*, Mektebetü's-Sünne, Kahire, I.

MUHİBBÎ, Muhammed Emîn b. Fadlullâh, *Hulâsetü'l-eser fî ayâni'l-karni'l-hâdî aşer*, Matbaatü Vehîbe, 1284, III.

NEVEVÎ, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *Minhâci't-tâlibîn ve umdetü'l-müftîn*, Dâru'l-Minhâc, Beyrut 2005.

NEVEVÎ, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *Kitâbu'l-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb li's-Şirâzî*, (Thk.: Muhammed Necîb el-Mutiî), Mektebetü'l-İrşâd, Cidde, I, 400.

NEVEVÎ, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *Tashîhü't-Tenbîh*, (Thk. Muhammed U'kle İbrâhîm), Müessesetü'r-Risâle, Beyrût 1996, I.

NEVEVÎ, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *Ravzatü't-talibîn ve umdetü'l-müftîn*, (nşr. Züheyr eş-Şâvîş), Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1991, II.

ÖĞÜT, Salim, “Tahâret”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, XXXIX, İstanbul 2010.

ÖZSOY, İsmail, “Ribâ”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XII, İstanbul 1995.

RÂFÎÎ, Ebü'l-Kâsım Abdülkerîm b. Muhammed b. Abdülkerîm el-Kazvînî, “*el-Muharrer fî Fikhî İmam-ı Şafî*”, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005.

SA'DÂVÎ, Vefâ Mahmud, “*Molla Hatip eş-Şirbînî ve Menhecihî fî Tefsir es-Sirâcü'l-Münîr*”, yüksek lisans tezi , Ezher Üniversitesi, 2007.

SEKKÂFÎ, Alevî b. Ahmed eş-Şafîî, *Muhtasarü'l-Fevâidi'l-mekkiyye fî mâ yehtâcuhu talebetü's-Şâfiyye*, (nşr. Yusuf b. Abdurrahmân el- Mer'aşlı), Dârü'l-Beşairi'l-İslamiyye, Beyrut 2004.

SERKÎS, Yusuf b. İlyân b. Mûsâ, *Mu'cemu'l-Matbûatu'l-Arabiyye, Ve'l-Muârrebe*, Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, Kahire 1928.

ŞA'RÂNÎ, Abdulvehhâb, *et-Tabakatü's-sugrâ*, (Ahmed Abdurrahmân es-Sâyih ve Tevfik Ali Vehbe), Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, Kahire 2005.

Şazelî, Hasan Ali , “Cirâh”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, VIII, İstanbul 1993.

ŞEMERÎ, Sekil b.Sayir b.Zeyd, *Hatip eş-Şirbînî ve Menhecihî fî't-Tefsir*, yayımlanmamış doktora tezi, Riyad 1991.

ŞENER, Abulkadir, “Abdest”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, I, İstanbul 1988.

ŞENER, Mehmet, “Gusül”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XIV, İstanbul 1996.

ŞÎRÂZÎ, Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf , *et-Tenbîh fî fûrûi'l-fikhi's-Şafî'i*, Âlim'ül- kütüp, Beyrut 1983.

ŞİRBİNÎ, Muhammed Hatîp, *Muğni'l-Muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc*, yy, I. ts.

ŞİRBİNÎ, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed , *es-Sirâcü'l-Münîr fî'l-iâneti alâ ma'rifeti ba'di Meâni Kelâmi Rabbina el-Hekîm el-Habîr*, Matbaatu Bûlâk, Kahire 1285, IV.

ŞİRVÂNÎ, eş-Şeyh Abdulhamid ed-Dağistani ve Amed İbn Kasım el-Abbadi, *Havâşi eş-Şirvânî ve'l-Abbâdî*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, V.

YALÇIN, İsmail, “Yiyecek”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XLIII, İstanbul 2013.

YAŞAROĞLU, M. Kâmil, “Minhacü't-talibin”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XXX, İstanbul 2005.

YİTİK, Ali İhsan “Oruç”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XXXIII, İstanbul 2007.

ZEHEBÎ, Muhammed Hüseyin, *et-Tefsîr ve'l-müfessirûn*, Mektebetü Vehbe, Kahire 2000, I.

ZİRİKLÎ, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd, *el-A'lâm, Kamûsu Terâcimi li-Eşheri'r-Ricâl ve'n-Nisâ min'l-Arabi ve'l-Musta'ribîne ve'l-Müsteşrikîn*, Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, Lübnân, 2002, I.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı- Soyadı: Nesim DANIŞ

Uyruğu: T.C.

Doğum Yeri ve Tarihi: 05.06.1982

Tel: 05437809916

E-posta: nesimdanis@hotmail.com

Yazışma Adresi: Kumçatı beld. Çavuşhan mah. Kurtuluş cad. no: 83 Şırnak

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet
İlköğretim	Kumçatı İlköğretim Okulu	1997
Ortaöğretim	Cizre İmam Hatip Lisesi	2000
Üniversite	Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	2013

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
23.11.2001	Diyanet İşleri Başkanlığı	İmam-Hatip

YABANCI DİL:

YAYINLAR:

